VONDEL-BRIEVEN

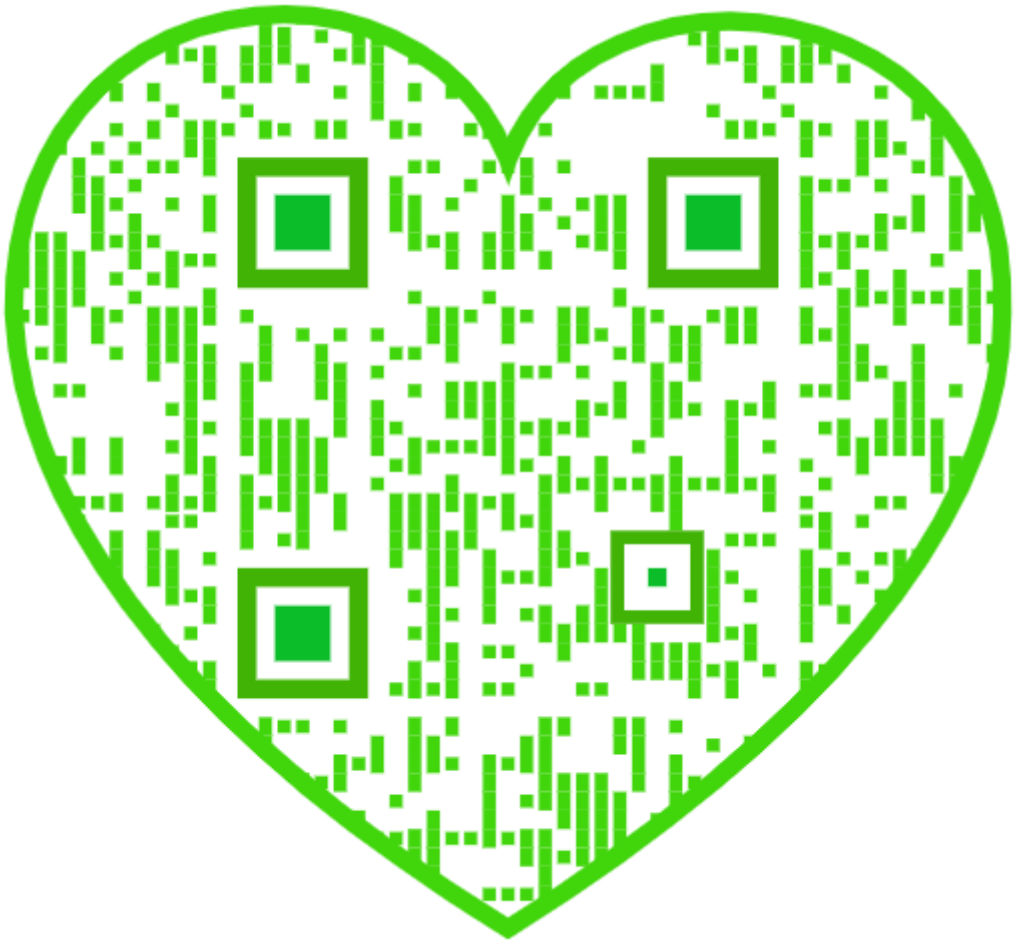

VONDEL-BRIEVEN

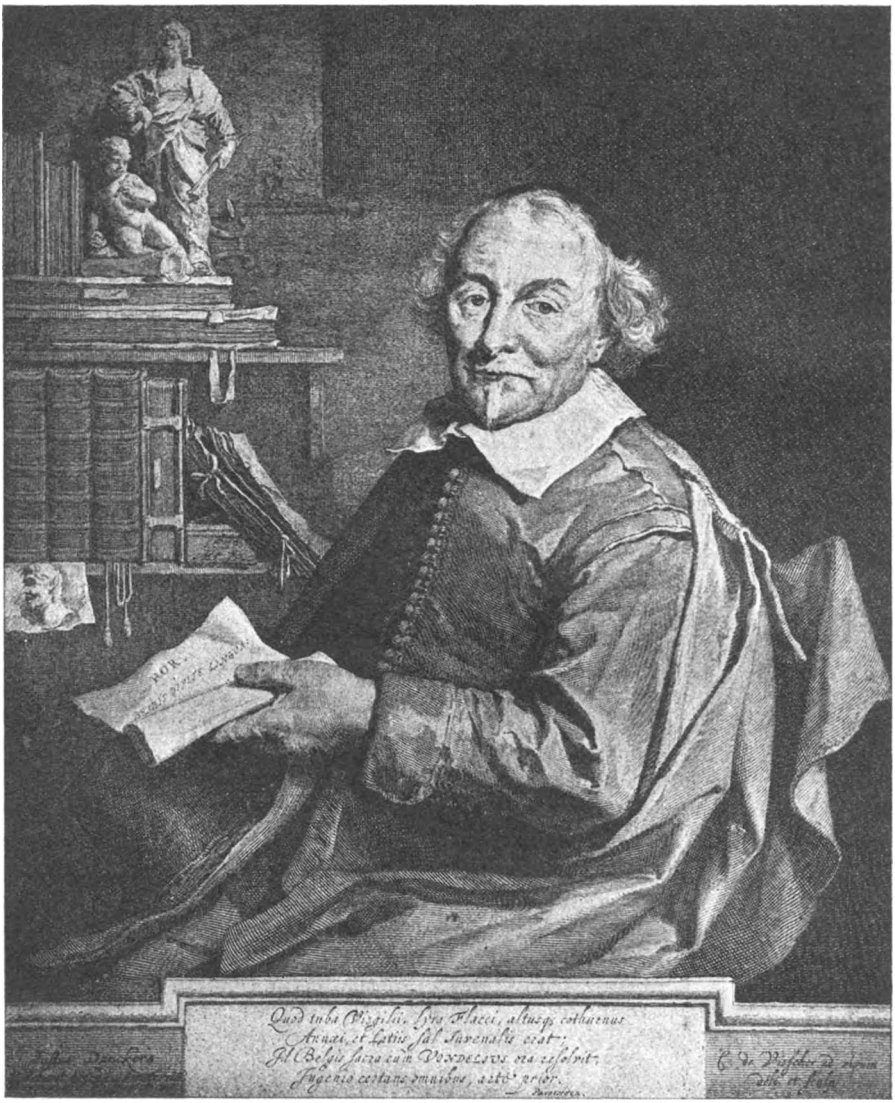

VONDEL VOOR ZIJN SCHRIJFTAFEL.
Kopergravure in 's dichters 70e jaar, 1657,
door C. de Visscher.

VONDEL-BRIEVEN

UIT DE XVIIe EEUW AAN EN OVER DEN DICHTER

VERZAMELD EN TOEGELICHT DOOR

DR. J. F. M. STERCK

Brieven zijn in 't gemeen
de eigentlijkste afbeeldingen
van 't verstandt en gemoedt
der vermaerde mannen.

G. Brandt, Leeven van P. C. Hooft

WERELDBIBLIOTHEEK N.V. — AMSTERDAM-SLOTERDIJK 1935

DRUKKERIJ EN BINDERIJ VAN DE WERELDBIBLIOTHEEK

INLEIDING.

Bij zijn bespreking van Vondels brieven als voorbeelden van diens prozastijl, geeft Dr. J. Prinsen JLz. in het eerste deel der Vondeluitgave van de Wereldbibliotheek, bl. 99, zijn leedwezen te kennen: „dat Sterck deze niet bij elkaar heeft opgenomen in zijn Oorkonden, waar ze zoo goed op hun plaats waren".

Door deze uitgave van Vondels briefwisseling hoop ik aan te toonen, dat voor deze spijt geen aanleiding bestond. Reeds lang had ik het plan tot deze uitgave gevormd; maar in de Oorkonden, die vooral onbekende documenten bevatten, behoorden de brieven niet thuis. En dat in dit boek daarvoor geen voldoende ruimte was, zal blijken uit het feit, dat waar Prinsen er „een stuk of vijftien" telt, in het plan van deze uitgave ruim honderd vijf-en-twintig brieven, geheel of gedeeltelijk, gevonden worden, die tot de Vondelcorrespondentie behooren.

Ik heb mij namelijk op ruimer plan gesteld bij de keuze der brieven, door ze niet alleen als soms weinig beteekenende staaltjes van prozastijl te beschouwen, maar ook op hun inhoud en beteekenis te letten in nauw verband met de brieven van Vondels tijdgenooten; waaruit volgt dat ook de antwoorden er bij behoorden te worden uitgegeven. Ja, dat elke vermelding van Vondel of zijn werk in de 17de eeuwsche correspondenties moest worden opgespoord en medegedeeld.

Juist door die brieven kan pas een voor zoover mogelijk volledige kijk worden verkregen op het oordeel, dat vrienden en tegenstanders onder zijn tijdgenooten hebben gehad over den dichter en den mensch. In hun onderlinge briefwisseling geven Hooft, Huygens, Vossius, Barlaeus, de Groot en andere groote geesten onbewimpeld hun oordeel over Vondel. Daarbij valt het op, dat vele van zijn gedichten terstond hun aandacht trekken, met belangstelling gelezen worden, en soms aan elkander worden toegezonden. Hoe hun waardeering stijgt of daalt bij de veranderende godsdienstige opvattingen van Vondel verdient ook opmerking.

Ook na zijn dood worden nog brieven gewisseld over Vondels persoon en zijn werk, die van veel belang zijn om de oordeelen van de schrijvers te leeren kennen.

Treffend zijn ook de brieven door Vondel zelf geschreven aan zijn vrienden in poëzie en proza. Om slechts enkele te noemen: te beginnen met het „Epistre à Monseigneur Iean Michiels van Vaerlaer, mon singulier Amy", van 1612, gevolgd door den gelukwensch aan zijn zwager Abraham de Wolf in het volgende jaar. Hoe bijzonder openbarend zijn de intieme brieven van broeder tot broeder uit 1625, toen Willem in Italië reisde. Zij gunnen ons een blik in hun harten, en doen begrijpen, dat Joost nog vele jaren daarna schreef: „Ik kan nog schreien als ik aan mijn broeder denk; hij ging mij ver te boven." Dan de brief aan den Drost van Muyden, spellende „de herstellinge der Duytsche Vryheid" van 1628; en de briefwisseling met Grotius over Vondels beste treurspelen en zijn epos Constantijn. De brief aan den „Hoogeerwaerdigen en Hooggeleerden Heer Bertholdus Nieuhusius" van zoo voorname beteekenis voor de kennis van Vondels gemoedsleven (1653) komt hier eerst recht op zijn plaats. Ook mochten niet worden overgeslagen de twee opdrachten aan Tesselschade, die zoo duidelijk als brieven bedoeld zijn: de opdracht van Electra (1639) „Aen de wyze en vernuftige Joffrouwe Maria Tesselscha Roemers, weduwe van wylen Heer Allard Krombalch" een model voor een galanten brief; en de „Opdracht aen Eusebia" van PETER EN PAUWELS in 1641, die brief zoo verheven en overtuigend als het gebed van een bekeerlinge.

Overigens ben ik spaarzaam geweest met het overnemen van de opdrachten der treurspelen, omdat die, grootendeels, geleerde niet altijd oorspronkelijke verhandelingen zijn, èn door omvang èn om inhoud ongeschikt voor herdruk in deze verzameling. Ook Prinsen plaatst de treurspel-opdrachten in een afzonderlijk Hoofdstuk. Ik acht daarentegen ook hoogst merkwaardige brieven de „Litterae Annuae Soc. Jesu" waarin over Vondels bekeering wordt gehandeld (1641); alsmede de „Relatio Missionis Hollandiae Soc. Jesu" van 1661; evenals het adres van Amsterdamsche Katholieken aan Paus Clemens X uit 1670, dit laatste ook door den 83-jarigen Vondel geteekend. In de nuntiatuurcorrespondentie worden Vondels verzen aan den Paus genoemd.

In de verschillende korte uittreksels uit hun brieven komt ook zoo duidelijk aan den dag, hoe groote dichters als Huygens gesteld waren op een „Lofrijm" van Vondel voor in hun boeken. Hooft heeft Vondel aangezet tot het schrijven van een Lofdicht op Huygens' „Ledige Uren" (1625). Ook voor diens „Korenbloemen" wordt later een vers van Vondel gevraagd, evenals voor zijn „Daghwerck".

Nauwelijks is PALAMEDES verschenen, of Nicolaas van Reigers-

bergh meldt dit aan Hugo de Groot, zijn zwager; en Blyenburgh schrijft het aan Hooft. Niellius en de Loevenstijnsche gevangenen Vezekius en Cupus correspondeeren er over, vol bezorgdheid. Door Hooft ontvangt weer Tesselschade de HECUBA van Vondel (1625) en aan haar zuster Anna zendt de Drost Vondels vers op zijn vader den oud-Burgemeester. Zoo wordt het verschijnen der verzen van Vondel met groote belangstelling opgemerkt en van bijzondere beteekenis geacht. Vondels reisbrieven aan den Drost (1628) doet deze aan Huygens toekomen als een „Deensch gerecht", dat vervolgens naar Baeck gaat. Huygens is er niet mede ingenomen. In de talrijke brieven, die Hooft aan zijn zwager Baeck schrijft, komt Vondel herhaaldelijk ter sprake. Nu eens gaat het over „Harpoen en Roskam", dan weer stuurt de Drost een paar gedichten van Coornhert(?) door Baeck aan Vondel, den hekeldichter, opdat hij kunne vergelijken „het scherp der tonge" van diens tijd met den tegenwoordigen (1630).

Van Plemps Latijnsche versbriefjes aan Vondel mochten om hun eigenaardig karakter enkele stellig niet ontbreken. Als Vondel heeft aangeboden op het Muiderslot vijf zangen van zijn epos Constantijn te komen voorlezen, noemt Hooft dit „een poeetsche maeltydt" waarop hij zijn gasten wil onthalen (1632).

Grotius' Testament, Vondels anonieme verdediging van den balling zendt Wilhem aan Huygens als „une pièce très pernicieuse". Dat het hekeldicht op de „Begrafenis van den hondt van Schout Bondt" van Vondels pen is, wordt door Adolf Vorstius in een briefje aan Heinsius wel vermoed, al vindt hij het „plane Scriverianum" (1640).

Hoe hoog Vondels taal geschat werd, zien we uit een briefje van Mattheus Vossius, dien hij aan zijn vertaling der „Annales" had geholpen (1642). Bijzondere waardeering van den dichter komt ook aan den dag in den brief, dien de bekwame Johan de Brune de Jonge in 1644 aan Vondel heeft geschreven: „op het stuk van Poezi".

Dan komt echter met Vondels stoutmoedig optreden na zijn bekeering gaandeweg een andere toon in de brieven, die hem noemen: Hooft is niet goed te spreken over zijn Heilige-Stedeverzen en zoekt instemming bij Barlaeus (1645), die zich spottend uitlaat over Vondels eerste Virgilius-vertaling (1646). Vooral Westerbaen bemoeit zich met Vondels geloofsverandering, waarover hij niet kan zwijgen, noch in brieven, noch in pamfletten (1655). Aangenaam klinkt daartusschen het briefje van Christiaan Huygens, den wijdberoemden astronoom, die oordeelt, dat Vondel „en s'adressant à moy par ses vers, il m'a fait de l'honneur

que je n'avais ny mérité ny attendu" (1657). Ondanks veel onvriendelijkheid wordt voor Huygens' „Korenbloemen" toch nog een Lofdicht van Vondel verkregen (1657).

Vondels waardeering voor het werk der jongere dichters bewijzen zijn brieven aan Vollenhove, Oudaen en Antonides (1665—1667).

Na Vondels dood, geeft de typische correspondentie van Brandt en Vollenhove over diens werk een getuigenis van hun groote zorg voor Vondels dichterlijke nalatenschap en tevens van hun benepen kritische beoordeeling.

Een aardig voorbeeld ten slotte, hoe de brieven soms de toelichting geven op Vondels versjes.

Toen Huygens zijn vertaling naar de puntdichten van den Engelschen Dean John Donne aan de vrienden ter kennismaking rond zond, kwam het laatst de beurt aan Vondel, die den bundel aan Tesselschade doorzond met het bekende versje:

De Britsche Donn,
Die duistre Zon,
Schynt niet voor ieders oogen,
Seit Huygens ongelogen
Die taelgeleerde Hagenaer
Die watertant naer Kavejaer, enz.

Blijkbaar heeft Vondel hier kennis genomen van een brief dien Barlaeus kort geleden aan Huygens had gezonden, waarin hij verhaalt, hoe hij bij een gastmaal gesmuld had aan ganzenlever en vijgencompote, en verder aan „dat godengerecht, dat caviaar wordt genoemd, met een portie vies riekende ansjovis". Met het smullen aan dit toen vrij nieuwe Russische gerecht spot Vondel blijkbaar in zijn versje aan Tesselschade.

Die maaltijd is natuurlijk ook buiten de gasten om, nog met ophef besproken, en gaf Vondel stof voor zijn stekelig gedichtje.

„Vondel in het oog van zijn tijdgenooten", zou men de verzameling van deze briefjes en brieven ook kunnen betitelen. Hun onbevangen oordeel toch kan alleen uit hun brieven worden achterhaald. Wat zij dan ook in den mensch en diens werk mochten afkeuren, onweerstaanbaar trok de dichter de aandacht der ontwikkelden, die hen tot bewondering dwong.

Aerdenhout, Mei 1935. S.

WIJZE VAN UITGAVE.

Uit de oorspronkelijke brieven van anderen wordt slechts overgenomen wat direct of indirect op Vondel betrekking heeft.

Geheele brieven worden letterlijk afgedrukt als zij alleen over Vondel of zijn werk handelen.

Bij Literatuur-opgave wordt niet telkens naar andere Vondeluitgaven verwezen, die voor elkeen gemakkelijk bereikbaar zijn. Niet steeds wordt dus aangegeven: dat een brief b.v. bij v. Lennep, v. Vloten, of andere uitgevers is afgedrukt. Wel worden zooveel mogelijk de plaatsen aangegeven waar de oorspronkelijke tekst te vinden is, vooral als er facsimilés naar de autografen bestaan.

Geen filologische verklaring wordt gegeven van de brief-gedichten als Harpoen, Roskam, Brief aan Niehusius enz., of de prozabrieven, omdat die reeds meermalen is verstrekt en bij elke uitgave te vinden is.

Zooveel mogelijk wordt soberheid betracht bij de toelichting.

Van de Latijnsche brieven wordt geen vertaling gegeven, om plaatsruimte te winnen. Daarom wordt in den regel de inhoud ervan beknopt aangeduid.

Over den onnatuurlijken en gedwongen stijl der Epistels van Hooft tegenover den eenvoudigen en vertrouwelijken geest van Vondels Brieven zijn belangrijke opmerkingen te vinden in het artikel van prof. J. Prinzen JLzn. in Dl. I der Vondel-uitgave van de W.B. bl. 99—110.

Van beteekenis zijn ook de beschouwingen en verklaringen van Mejuffrouw G. F. C. van Nop in de Inleiding en bij de uitgave van haar zeer belangrijke Bloemlezing uit de Brieven van P. C. Hooft. Zutphen, W. J. Thieme & Cie,, 1909.

Door het Hoofdbestuur van de „Vereeniging tot het bevorderen van de beoefening der Wetenschap onder de Katholieken in Nederland", is uit het „Pater de Groot-fonds" aan den schrijver een subsidie verleend voor deze uitgave.

REGISTER OP DE VONDELBRIEVEN.

1600—1607. Brief van P. C. Hooft uit Florence aan de Kamer in Liefde Bloeiende.
Latere uitgave. Vooraf de oorspronkelijke tekst.
1612. Epistre a Mon-Seigneur Jean Michiels van Vaerlaer, mon singulier Amy.
Opdracht van Pascha.
1613. Den dichter wenscht zijnen Z(wager) Abraham de Wolf geluck ende eeuwigh welvaren.
Opdracht van De Gulden Winckel.
1 Maart 1625. Brief van Willem van den Vondel uit Rome aan zijn moeder.
15 Maart 1625. Tweede brief als voren. Met briefjes aan „frère en Maseurtje Bruyninghs".
15 Maart 1625. Brief van Willem aan zijn broeder Joost.
30 April 1625. Hooft aan Huygens.
Over het schrijven van een Lofdicht door Vondel voor de „Ledige Uren".
15 Mei 1625. Reael (aan LJz. Baeck?)
Over handelszaken met Vondel.
18 Maart 1625 (veeleer 1626). A. van Blyenburgh aan Hooft.
Over „Palamedes vrymoedicheit".
9 November 1625. C. Niellius aan M. Vezekius.
Over Palamedes.
19 November 1625. Nicolaes van Reigersbergh aan Hugo de Groot.
Palamedes is verschenen: „verhaelt de naeste dingen naectelijk".
24 November 1625. (1626?) Hooft aan Tesselschade.
Zendt haar Vondels Hecuba.
27 November 1625. N. Grevelinckhoven aan N. Cupus.
Over Palamedes.
12 December 1625. Niellius aan Vezekius.
Over Palamedes.
20 Januari 1626. Hooft aan Anna Roemers.
Zendt haar Vondels gedicht op het overlijden van zijn vader.
16 Januari 1627. Niellius aan Vezekius.
Als voren. Over Palamedes.
Juni 1628. Vondel aan Hooft.
„Brief aen den Drost van Muyden, spellende de Herstellinge der Duytsche vryheid".

Juni 1628. Noch aen den zelven.

30 Juni 1628. Hooft aan Huygens. Over Vondels „Deensch gerecht op zijn Hollandsch gekookt".

15 Juli 1628. Huygens aan Hooft.
Huygens' oordeel over Vondels poëzie.

18 Juni 1629. Hooft aan Baeck.
Over samenkomst van Hooft met Reael en Vondel.

14 Maart 1630. Barlaeus aan Hooft in de vertaling door Vondel; met den Latijnschen brief van Barlaeus (van 12 Maart).
Prijst de verzen van Hooft op Frederik Hendrik.

Mei 1630. Vondel „Aen alle poëten en Dichters der Vereenigde Nederlanden".

Mei 1630. Tesselschade aan Vondel.
Haar antwoord op de vraag van de Academie.

Mei 1630. Vondel aan Hooft en Jkhr. Landeslot.
Roskam aan den Heer Hooft. Harpoen aan Jonckheer Landeslot.

28 Mei 1630. Hooft aan Baeck.
Over Vondels Harpoen en Roskam.

3 Juni 1630. Hooft aan Baeck.
Zendt gedichten van Coornhert(?) voor Vondel bestemd. Over Harpoen en de Medaelje van den Gomaristen Kettermeester.

31 Juli 1630. Hooft aan Baeck.
Over brief aan Vondel.

11 Augustus 1630. Hooft aan Baeck.
Vondel heeft geschreven dat 20000 zielen zijn omgekomen bij het beleg van Mantua.

24 Augustus 1630. Huygens aan Hooft.
Bij de voorbereiding van de ontvangst van den Prins te Muiden schrijft Huygens aan Hooft.

29 Augustus 1630. Hooft aan Baeck.
Zendt brief voor Vondel, om eerst te lezen door Baeck.

30 Augustus 1630. Hooft aan Baeck.
Met Vondel zal gesproken moeten worden over de komst van den Prins te Muiden.

Herfst 1630. Vondels Danckdicht aan Jacob Baeck.

27 April 1631. Hooft aan Baeck.
Over het „Vraegdicht van de Academie".

29 Juli 1631. Hooft aan Baeck.
Vondel en Coster bij Hooft te Muiden om over de „Prijsvraegh" van de Academie te spreken.

19 Augustus 1631. Hooft aan Baeck.
Zendt antwoord op Vondels brieven, te bezorgen door Baeck.

25 Augustus 1631. Hooft aan Baeck.
Betreft een „kluchtige brief" van Vondel over een „Boecxken van d'Inquisitie".

10 September 1631. Hooft aan Baeck.
Over het uitkomen van De Groot's Nederlandsche Geschiedenis.

7/17 Augustus 1632. De Groot aan Vondel.
Over ingetrokken gedicht van Vondel bij De Groot's vertrek.
Over Vondels Constantijn.

12 September 1632. Hooft aan Baeck.
Vondel zou te Muiden moeten komen voor Hoofts oordeel over Constantijn.

17 Juli 1633. Hooft aan Baeck.
Over bericht door Vondel van de inneming van Hamelen.

13 Augustus 1633. Vondel aan Tesselschade.
Met den „Vredewensch" aan C. Huygens.

1633. Plemp aan Vondel.
Latijnsche versbriefjes.

4 Maart 1634. Huygens aan Hooft.
Wil zijn vertaling van Donne ook aan Vondel zenden.

24 April 1634. Hooft aan Baeck.
Over Vondels „Roomsche Lier"(?).

18 Augustus 1634. Huygens aan Barlaeus.
Groeten aan Vondel en Cats.

12 September 1634. Hooft aan Baeck.
Over de „Poeëtsche Maeltijt".

September 1634. Vondel aan Tesselschade.
Zendt haar Donne van Huygens met versje.

24 October 1634. Huygens aan Barlaeus.
Groet ook Vondel en de anderen.

5 Juni 1635. De Groot aan Vondel.
Afschrift door Vondel voor Hooft gemaakt van den brief over het ontwerp van Vondels Constantijn.

24 November 1635. Barlaeus aan Cornelis van der Myle.
Over de vertaling en opvoering van De Groot's Sophompaneas.

1 December 1635. Willem de Groot aan Hugo de Groot.
Over Vondels vertaling van Sophompaneas.

20 December 1635. Grotius aan Vossius.
Over Vondels vertaling van Sophompaneas.

21 Februari 1636. Hugo de Groot aan Willem de Groot.
Over de vertalingen van Sophompaneas door Vondel en door Pieter de Groot.

10 Juli 1636. Hooft aan Barlaeus.
Over de gedichten op de Mus van Suzanna Bartelotti.

1637. Barlaeus aan Vondel.
„Cum a Constantino et Helena ad amores revocarem".

6 Januari 1638. Vossius aan De Groot.
Over de beletselen bij de eerste Gysbrecht-opvoering.

1 Februari 1638. Willem de Groot aan Hugo de Groot.
Over Gysbrecht van Aemstel.

28 Mei 1638. Hugo de Groot aan Vondel.
Bedankt voor zending van Gysbrecht van Aemstel.

1638. H. de Groot aan Vossius.
Over Gysbrecht van Aemstel.

7 Februari 1639. Huygens aan Hooft.
Vondel is misschien te bepraten om een vers voor Daghwerck te maken.

Februari 1639. Hooft aan Huygens.
Over het lezen van Huygens' Daghwerck door Vondel en anderen.

14 Maart 1639. Hooft aan Huygens.
Hij heeft Vondel gemaand iets op Daghwerck te dichten; maar Vondel heeft een ziek oog gehad. Vondel zendt echter een gedicht op den dood van Huygens' vrouw.

19 Mei 1639. Vondel aan Tesselschade.
Opdracht van Electra.

9 Juli 1639. Barlaeus aan Hooft.
Over Vondels vertaling van Medicea Hospes.

9 September 1639. Vondel aan De Groot.
Zendt hem Electra en Maechden.

22 October 1639. De Groot aan Vondel.
Bedankt voor Electra en Maechden.

8 Februari 1640. Huygens aan zijn vrienden.
Prijst hen, waaronder Vondel, in een Latijnsch gedicht.

6 Mei 1640. Adolphus Vorstius aan Nic. Heinsius.
Over „de Hond van Schout Bont".

10 November 1640. De Groot aan Vondel.
Bedankt voor het treurspel van Sauls kinderen (Gebroeders).

Mei 1641. Vondel aan Tesselschade.
„Opdraght aen Eusebia" van Peter en Pauwels.

1641. Litterae annuae Missionis Hollandiae, Ai 1641 (Jaarbrieven van de Hollandsche Jezuieten aan hun Generaal te Rome).
Over de bekeering van Vondel.

29 September 1641. Willem de Groot aan Hugo de Groot.
Over Peter en Pauwels.

15 December 1641. Barlaeus aan Huygens.
Over Vondels meening betreffende „Aran en Titus" van Jan Vos.

11 Januari 1642. Hugo de Groot aan Willem de Groot.
Over het zenden van Peter en Pauwels.

1642. Tesselschade aan Hooft.
Met de vertaling van verzen van Petrarca; en haar gedicht: „Die Rejsen wil op aerd". Als post scriptum: „Laet Vondelen het leesen".

1 Augustus 1642. Huygens aan Barlaeus.
Over het zenden van Barlaeus' gedicht op Maria de Medicis aan Hooft en de vrienden o.a. Vondel.

4 Augustus 1642. Mattheus Vossius aan (Jan de Brune de Jonge?).
Over Vondels hulp bij het vertalen van zijn „Annales".

25 Augustus 1642. Huygens aan Puteanus.
Over Anna Roemers en Vondel.

Nieuwjaar 1643. Vondel aan Hooft.
„Ick wensch Kornelis Tacitus"; en het „Ave Maria".

2 Juli 1643. Moretus aan Barentsen.
Over Anna van den Vondel te Antwerpen.

6 Augustus 1643. Moretus aan Barentsen.
Als voren.

1643—1644. Jan de Brune de Jonge aan Vondel.
„Brief op het stuck van Poëzi".

3 Maart 1644. Vondel aan „zynen afwezenden Vrient".
Opdracht van „Verscheiden Gedichten 1644, bij Joost Hartgers".

16 September 1644. Vondel aan Huygens.
Bedankt voor verkregen paspoort voor Anna van den Vondel.

5 November 1644. Barth. Nihusius aan Fabio Chigi te Keulen.
Over Vondels „Olyftack voor Innocentius X".

22 November 1644. Mattheus Vossius aan den Raadpensionaris Johan de Brune.
Vondel helpt hem niet langer bij zijn vertaling van de „Annales".

5 December 1644. Huygens aan Barlaeus.
Veronderstelt, dat Vondel vertaald heeft een Latijnsch gedicht onaangenaam voor Huygens, „De Grafnaelt".

20 Februari 1645. Willem de Groot aan Hugo de Groot.
Over de twisten van Vondel met de poeëten over de H. Stede-verzen.

20 April 1645. Hooft aan Barlaeus.
„Vondel heeft een vers gemaakt op 't wonder".

24 Mei 1645. Nihusius aan Fabio Chigi.
Over lofgedicht door Vondel, of Huygens, te maken bij den dichtbundel van Fabio Chigi „Musae Juveniles".

28 October 1645. De Wilhem aan Grotius.
Over „le Testament de Grotius".

22 November 1645. Barlaeus aan Huygens.
Heeft Huygens' gedicht over „Hulst" enz. met Vondel en de anderen gelezen.

21 Juli 1646. Vondel aan Huygens.
Zendt vertaling van Virgilius.

21 Juli 1646. Vondel aan Juffrouw Zueria.
Verzoek om Virgilius door te zenden bij afwezigheid van Huygens.

Juli 1646. Vondel aan Hooft.
Zending van Virgilius: „My gedenkt dat een Jode".

27 Juli 1646. Hooft aan Vondel.
Bedankt voor Virgilius.

14 December 1646. Barlaeus aan Huygens.
Over de Virgilius-vertaling.

1653. Vondel aan Bertoldus Nihusius.
Gedicht.

1654. Vondel aan pater Carolus Couvrechef.
Briefje over samenkomst.

2 November 1654. Vondel aan Gerard Brandt.
Over Lucifer.

1654. Jan Vos aan Vondel.
Over de dansen in de Lucifer.

22 December 1655. J. Westerbaen aan Huygens.
Over pamfletten: „Voorlooper", enz.

21 September 1656. Joost van den Vondel aan Balthazar Moretus.
Over assignatie.
28 September 1656. Joost de Jonge aan zijn vader.
Over geleend geld.
28 September 1656. Balthazar Moretus aan Hendrick Barentsen.
Over assignatie van Joost de Jonge.
14 November 1657. Christiaan Huygens aan J. van der Burgh.
Bedankt voor Vondels vers: „Spore", waardoor hij vereerd is.
23 November 1657. J. van der Burgh aan Const. Huygens.
Over vers van Vondel voor „Korenbloemen".
16 December 1659. Vondel aan Huygens.
Bedankt voor penning van Amalia van Solms.
16 Juni 1660. Brandt aan Vollenhove(?).
Over de ontvluchting van de Groot, door wien is zij uitgedacht?
1661. Relatio Missionis Hollandiae Soc. Jesu:
Vondel bracht „Baro Hongarus" bij Jezuieten.
12 October 1662. Hendrick Barentsz. Hartoghvelt uit Yenping (China).
Zendt de groeten o.a. aan Vondel.
13 Maart 1665. Vondel aan J. Vollenhove.
Over diens gedichten.
3 Augustus 1667. Vondel aan J. Oudaen.
Over Vondels treurspelen.
November 1667. Vollenhove aan G. Brandt.
Citeert Vondel.
3 Januari 1668. Vondel aan Huygens.
Over het zenden van een gedicht op P. van Vianen.
1670. Brief v. Amsterdamsche Katholieken aan Paus Clemens X, door Vondel mede onderteekend.
Over het verdienstelijke werk der Jezuieten.
13 Juni 1670. Vondel aan Antonides.
Vraagt diens hulp bij Herscheppinge.
Juni 1671. Vollenhove aan G. Brandt.
Over Vollenhove's gedicht op Aernout Hooft.
20 Maart 1673. Antonides aan Oudaen.
Vraagt uitlegging op Palamedes.
13 April 1673. Vondel aan een onbekenden kapitein(?).
Om Francis Jacobs naar Oost-Indië te zenden.
10 September 1674. Vollenhove te Londen aan G. Brandt.
Vraagt dat Vondel e.a. zijn gedicht lezen.
Januari 1675. Vollenhove aan G. Brandt.
Betreffend oordeel van Vondel over een uitdrukking.
5 Maart 1677. Vollenhove aan Brandt.
Over uitdrukkingen bij Vondel.
29 April 1677. De Hertoghe aan Brandt.
Over Brandts Lijkrede op Hooft.

1678. Oudaan aan Goverd Bidloo.
Antwoord op de zending van Vondels portret als 90-jarige.
2 Februari 1679. De Hertoghe aan Brandt.
6 Februari 1679. „ „ „ „
Als voren. Over Sleutel op Palamedes.
20 Februari 1679. Vollenhove aan Brandt.
Over uitdrukkingen bij Vondel. Vondels dood.
23 Maart 1679. Vollenhove aan Brandt.
Over zijn Lijkzang op Vondel.
3 April 1679. Vollenhove aan Brandt.
Als voren.
26 Februari 1680. Vollenhove aan Brandt.
Over het uitgeven van Vondels Poëzy.
14 November 1680. Vollenhove aan Brandt.
Als voren; de vertalingen.
16 Januari 1681. Vollenhove aan Brandt.
Over uitgave van Vondels gedichten.
13 Februari 1681. Vollenhove aan Brandt.
Over Vondels verzen.
1682. Vollenhove aan Brandt.
Over Vondels „Aenleidinge..."
20 Maart 1682. Vollenhove aan Brandt.
Over Vondels Leven door Brandt.
5 Mei 1682. Vollenhove aan Brandt.
Over de plaatsing in volgorde van Vondels Gedichten.
22 Mei 1682. Vollenhove aan Brandt.
Over Vondels Leven door Brandt.
25 Mei 1682. Vollenhove aan Brandt.
Over „Berecht van de Misspellinge".
19 November 1682. Vollenhove aan Brandt.
Over gedicht van Vollenhove, dat Vondel behaagde.
11 December 1682. Oudaan aan G. Brandt.
Aanvullingen op het Leven van Vondel van Brandt.
11 Maart 1683. Vollenhove aan Brandt.
Over Vollenhove's spelling.

In den tekst wijkt de chronologische volgorde der brieven, om typografische redenen soms af van die in het Register.

Tusschen December 1646 en 1653 is het briefverkeer van Vondels vrienden gestaakt en kan zijn naam niet meer door hen genoemd worden, om de afdoende reden dat in die jaren al die vrienden of bekende persoonlijkheden achtereenvolgens overleden zijn.

Hugo Grotius sterft 28 Augustus 1646; Frederik Hendrik is op 14 Maart 1647 overleden; gevolgd door Hooft in Mei van hetzelfde jaar. Barlaeus gaat op 14 Januari 1648 heen, terwijl aller vriendin Tesselschade hem in Juni 1649 volgt, en Gerardus Johannes Vossius op 17 Maart 1649 de reeks gestorven Vondelvrienden afsluit. Vondel, de krachtige grijsaard, bleef alleen over, zooals hij in 1647 dichtte in zijn „Geboortezang":

Nu sestigh jaer het voorhooft kreucken,
  Het bloet in d'aderen verkoelt,
Het hair besneeuwt, mijn tijdgenoten
  My vast bezwijcken, voor en na,
Rontom en aen mijn zy geschoten,
  Terwijl ick hier nog stryde, en sta
Op schiltwacht, reede alle oogenblicken
  T'ontworstelen het zielgevaer
Van 's weerelts zorgelijcke stricken. Enz.

De correspondentie krijgt daarna een geheel anderen aard. Behalve die met Huygens, zijn de brieven nu vervuld met particuliere zaken en godsdienstige belangen. Vooral de brieven van den ouden Vondel aan en over de jongere dichters zijn karakteristiek. De rollen zijn nu verwisseld. Nu zien de kleineren op tegen den grooten Dichter, door Hooft en Barlaeus als hun gelijke gewaardeerd.

BRIEVEN VAN EN BETREFFENDE VONDEL.

1600—1607.

BRIEF VAN P. C. HOOFT AAN DE KAMER IN LIEFDE BLOEJENDE UIT FLORENCE [1]).

I (1600).

Sijn Groet zend, die niet weet, ô konstrijk Broeder-tal,
Of hy u Meesters of zijn Broeders noemen zal . . .
„In Hollandt climtmen mee tot lof langs des Deuchts trappen
Al can ick niet van mij gelijck Italia clappen;
In Amsterdam men vint die met sijn hóóch gedicht
De duyster wech, die leit tot ware vreucht, verlicht,
En vechters, die omt best tgemeen beloop der dingen
Tot goedts en quaets beken, met aengenaemheit singen;
Veel geesten jonck en out, die, cloeck en welbespraeckt,
Met meeste nut verhalen haer gedicht volmaeckt."
Dit riepse soo van ver, gelijcks' haer quam vertógen
En met het laetste wóórt verloor icks' wt mijn óógen,
En bleef, gelijck een stock, stijf op des Arnoos cant
Daer ick mij, voor 'tverschijnen van Italia, vant.

---

[1]) I. Is volgens den oorspronkelijken tekst: „In Fiorenza A. 1600". Zie: Van Vloten, P. C. Hoofts Brieven, Leiden 1855. Dl. I, bl. 10.

Vers 5, vechters, dichters-kampvechters. „Italia" spreekt.

Literatuur: Dr. G. Penon, Bijdragen tot de Gesch. der Nederl. Letterkunde. Gron. 1881. Dl. II, bl. 3 volgg. en de daar genoemde mededeelingen van Dr. v. Vloten. Prof. A. Stoett, Gedichten van P. C. Hooft, I, bl. 10. Dr. P. Leendertz Jr., Het Leven van P. C. Hooft. 's Grav. 1932, bl. XII, XIII.

De tweede lezing (II) is volgens een latere uitgave in *Verscheide Gedichten,* 1653. Dl. II, bl. 1. waarin de namen in vers 7 zijn bijgevoegd, doch het jaartal „1607 of 8" boven is gedrukt. Vondel was in 1600 dertien, en Victorijn tien jaar, dus van dichten was bij hen nog geen sprake. Het jaar is er dus door den bewerker van den bundel zonder nadenken bijgeschreven.

II (1607).

Een „groote Vrouw . . . met lippen van Corael", Italië, spreekt Hooft aan, en zegt o.a.:

„In Hollandt klimtmen ook tot lof langs deugdes trappen,
Ook tracht geleerdtheit hier oudt Room verby te stappen.
Men vindt tot Amsterdam, die met zijn hoogh gedicht
De duistre weg tot lof en waere deught verlicht,
En Kampen, die met kunst 't gemeen beloop der dingen
Het nut der deught en 't quaet der ondeught weet te zingen,
En Koster, Vondelen, Brerôo, en Victorijn,
Die nu al toonen watz' hier naemaels zullen zijn."
Dit riepze zoo van ver' gelijkz' haer quam vertoogen,
En met het laeste woordt verloor ickz' uit mijn oogen,
En bleef verrukt verbaest alleen aen d'Arnoos kant,
En in mij bleef een trek naer 't zoete Vaderlandt.

VONDEL AAN VAERLAER [1]).

1612.

Epistre a Mon-seigneur Iean Michiels van Vaerlaer, mon singulier Amy.

L'encensoir odoreux de l'Arabie heureuse,
L'Attique miel sucré, la mine precieuse
De la riche Peru, les perles, les thresors
Que l'Inde orientale a sur ses riches bords,
Ne pouvant presenter à vostre Seigneurie,
Ie vien l'Avant-coureur de mienne Poësie
Sacrer à ton honneur, en toute humilité,
La printaniere fleur de mon aage doré.

---

[1]) Opdracht van Vondels eerste treurspel *Het Pascha*, 1612. Uitg. W.B. Dl. I, bl. 167. Iean Michiels Vaerlaer, koopman in „syden laekenen" in „De Vergulde Clock", ter Warmoesstraat, wordt genoemd Vondels „cousyn". Hij kocht de heerlijkheid Jaersveld en ter Horst bij Vianen. Hij is geb. te Keulen 1578 uit Antwerpsche ouders, woont van 1596 af in de Warmoesstraat, en trouwt in 1609 met Christina Pietersd. Ruijtenburch. Hij laat in 1625 na een vermogen van *f* 369.000.—.

Literatuur: Dr. J. J. Salverda de Grave, Over een Frans gedicht van Vondel. N. Taalgids, VI, 240. Dr. J. Gessler, De Fransche verzen van Vondel. Revue Belge de Philologie et d'Histoire. Bruxelles 1923, p. 583. Sterck, Oorkonden, bl. 19.

Ma Muse rit desia, se voyant amiable
Dessoubs l'ombre d'vn tel Mecaene favorable,
Qui fuyant le pavé des ruës, va les champs
Presser de ses talons: qui l'aage de son temps
Loing, loing hors l'emmuré d'vne Cité redouble,
Laissant des Citadins la peupuleuse trouble:
Qui pour les bords du Leck et son bord verdissant
Quitta le bleu Triton de l'Amstel ondoyant,
Et estant petit Roy de Iaersveldt, ne desire
Changer son libre estat pour vn plus grand Empire.
O trois fois bienheureux (a autre fois chanté
Horace et le Gascon Du Bartas renommé)
O mille fois heureux! qui voit tousiours Nature
Fleurir parmy les champs en eternel verdure!
Le maniement joyeux d'vn verd scion enté
Le lustre passe d'vn royal sceptre emperlé,
Les feuilles ombrageux d'vn florissant boscage,
Les doux tirelirants Rossignols en ramage,
Surpassent l'orgueilleux couronnement royal,
Et le chant mesuré des Chantres musical.
Si tost que le Soleil va peindre de dix milles
Couleurs le gay Printemps, par les pleines fertiles,
Le champestre Bourgeois voyt ores sur les fleurs
Aurore distiller les agreables pleurs,
Il voit les fleurs ployer soubs vn mignard Zephire,
Il oyt le doux Echo qui par le ciel souspire,
Il voyt les aime-fleurs d'Hymette bancquetter,
Le sueux Laboureur la terre cultiver,
Et richement semer la nouvelle semence,
Pour moissonner apres les fruicts en abondance.
Le chaleureux Esté (qui brusle tout vermeil)
Luy monstre les espics, la vertu du Soleil
Luy monstre le coral des cramoisins cerises,
Et l'Automne a couvert de mille friandises
Son table, riche en fruict, en bled, en grain, en vin,
Verssant le bon Bacchus dedans vn crystalin.
Or estant de tous biens richement couronnée
Il sent desia en l'air les aisles de Borée.
He Dieu! qu'est-ce vn plaisir ainsi en liberté
Parmy les champs feconds, en toute seureté,
De talonner les pas de nostres premiers Peres,
Loing, loing laissant à dos les passions severes,
Fuyant le bruict mondain! ô, doux et sainst repos!

Qui de cupiditez n'as point chargé le dos,
Qui ne crains le malheur d'vne gauche fortune,
Ni l'azur ondoyant du barbare Neptune,
Qui portes dans ton coeur ta richesse et thresor,
Et ton bien souverain: qui pour argent ni or
Ne passeras la mer, ne tendras tant de toiles,
Qui d'vn Balaine fier ne crains d'estre englouti,
Mais qui dans ton berceau veux estre enseveli.
Durant l'aage doré que nos premiers Ancestres
Faisoint profession des ouvrages champestres,
Astrée florissoit, et la terre à chascun
Estoit avec ses fruicts en partage commun,
Les fifres ni tambours n'esveillerent l'orage
D'vn sanglant eschaffaut, ne Mars aime-carnage
N'exhortoit ses Souldats, on ne trouva Citez,
Chasteaux, ni tours pierreux, ni Remparts terrassez,
Neptune n'eust le dos ni ses ondes salées
Chargées de cent vaisseaux, car du fruict des vallées
Chascun se contentoit, et vivoit à Cerès,
Laquelle abondamment leur provida assez.
O celeste labeur! qui dans ton front empraincte
Portez la saincte loy, la justice, et la craincte
Du grand Dieu Zebaoth, comme Abel vertueux,
Noë, Moyse, Abram, et celuy qui les Cieux
Semble oreillier au son de sa harpe dorée,
Et triomphant se voyt vainceur d'vn Briarée.
Combien d'années les Romains sont sagement
Gouvernez soubs ceux ci, qui du coutre trenchant
La terre ont cultivé, je laisse vn Tite Live
Historier dessus le Tyberique rive.
Ie ne veux, ni ne puis mettre en jeu tous les Roys,
Porte-sceptres dorez, Demy-dieux, Donne-loyx,
Qui ont abandonnez leur Couronne invincible,
Pour vivre bien contents parmy le champ paisible;
Loing, loing des vanitez et troubles de l'esprit,
Pour laquelle ses pleurs Heraclite espandit.
La plus part qui cerchoynt les immortelles vivres,
Et qui diligemment ont feuilletté les livres
Du trois-fois sainct Esprit, sont aussi retiré,
Laissant arriere loing l'humaine vanité.
Car le vray Helicon, et Pernasse des Muses
Se plaist d'entre le son des douces cornemuses
Du haubois pastoral, soubs l'arbres ombrageux

Lesquels tous-jours croissant vont menaçant les Cieux.
Toy qui d'vn mesme feu et d'vne mesme flame
Bruslez divinement, c'est vers toy que je rame
Avec mon foible esquif, puis qu'vn vif jugement
Accompaigne tous-jours ton hault entendement,
Souffrez que soubs ton nom je vien le vieil Theatre
Icy renouveller, et Pharon l'Idolatre
Presenter obstiné, qui ses derniers sanglots
Et derniers pleurs noya dedans les rouges flots:
Souffrez que je despein icy la delivrance
Des enfans d'Israël, d'Abram juste semence,
Afin que par Zoyle au visage effronté
Les fleurs de mon printemps ne soyent violé.
C'est la cause pourquoy, Mecene tres-fidelle!
Que ma Muse dessoubs l'ombrage de ton aisle
Se cache volontiers. Ma Muse qui s'en va,
Sur le sacre sommet de l'Arabe Sina,
Le front pousser au Ciel jusqu'aux bigarres nuës,
Soubs l'Echo de ton nom jusqu'aux astres cornuës:
Recevez doncq ces vers, ces vers qu'à ton honneur
Vrayment meritent bien vn plus docte Sonneur.

De vostre Seigneurie le tres-affectionné
I. V. V.

VONDEL AAN ABRAHAM DE WOLF [1]).

1613.

Den dichter wenscht zijnen z[wager] Abraham de Wolf geluck ende eeuwigh welvaren.

De Deughd', de witte Deughd, die altijd wert verschoven,
De Deughd die 't edel Goud en Peerlen gaet te boven,
Is d'alderschoonste Kroone en t' heerlijckste cieraet,
Dat hier den Mensche ciert, waer dat hy henen gaet.

---

[1]) 1613. Opdrachtsbrief van „Den Gulden Winckel der Kunstlievende Nederlanders", enz. Amsterd. Dirck Pietersz. Boeck-verkoper op 't Water by de oude Brugghe, inde Witte Persse, A° 1613."

Abraham de Wolf, Vondels zwager, broeder van zijn vrouw Maria, woont te Keulen en is omstreeks 1602 te Rome.

Literatuur: Sterck, Oorkonden over Vondel en zijn kring. Bussum 1918, bl. 17, 23, volg. Vijfde Verslag van het Vondel-Museum, 1912, bl. 31.

Wat is een deughdigh Mensche een ciersel vander Eerden!
Oft schoon den meestendeel hem acht van kleender weerden,
Zoo blinckt hy inden hoop van dit verkeerd geslacht
Gelijck een gouden Sterre in 't droefste vanden nacht:
Oft als een schoone Roos, die inde doornen struycken
Op haeren groenen steel heur bladen gaet ontluycken,
Waer uyt de lentsche Bye (terwijl de Zonne straelt)
Geen doodelijck venijn, maer zoeten honigh haelt.
Hoe heusch is zijnen mond! hoe heyligh zijn zijn treden!
Hoe liefelijck zijn tael! hoe aengenaem zijn zeden!
Hoe statigh van gelaet! hoe matigh aenden disch!
Al watmen aen hem ziet aenmerckens weerdigh is:
Gelijck een Lely-bloem verspreyt hy zijnen reucke;
Een lesse is elcke daed, elck woord een gulden spreucke,
Die aen hem wert gespeurt, die van hem wert gehoort,
Al zwijght hy schoon, zoo spreeckt al watmen aen hem spoort:
Hy is een naeckt voorbeelde, oft Spiegel daer de gecken
Schaemrood in mogen zien hun schandelijcke vlecken,
Daer meed' sy zijn besmet, daer meed' sy zijn besmeurt:
Hy is den rechten touts, waer aen den vroomen keurt
De deughd van zijne deughd, de vroomheyd van zijn leven,
Hoe hoogh hy klimmen moet, hoe leegh hy is gebleven:
Vermids den Bergh waer op de Deughd stijght inde locht,
En heur gelauwert hooft maeckt inde wolcken vocht,
Zoo hooghe is en zoo steijl, jae moeylijck om bestappen,
Langhs eenen engen pat, met gladde en slimme trappen,
Vermids van duyzent nauw raeckt eenen op den t'sop
Van dees verheven hooghte, alwaer hem zijnen kop
Met palm bevlochten wert, tot teecken dat ten lesten
Een heerelijcke Kroon den klimmers is ten besten;
Zoo hebben d'Oude noeyt noch vlijt noch moeyt gespaerd
Om wisselen in Deughd des Menschen quaden aerd:
De Philosophen oft verstandige Wijs-gieren
Vervulden tot dien eynd' het wit van hun papieren
Met meen'ge schoone les, welck als een rijck Kleynood
Zy wirpen yeder een, om niet, in zijnen schoot,
En door een God'lijck vuyr des yvers voorts gedreven
Bevestighden hun leer met een goed' heyligh leven,
Als penningen, die niet van heldre munte alleen
Maer oprecht van alloey oock bloncken voor elck een.
Pythagor', Samos roem, ons leeret als de wijze
Gebruycken soberheyd in dranck en oock in spijze.
Den goeden Socrates, onnoozel zonder schuld,

Leert ons het lastigh kruys verwinnen met geduld.
Diog'nes in zijn vat bespot het ydel wroegen
Van onze onnutte zorge, en leeret ons genoegen.
De tijdelijcke haef leert Crates den Thebaen
Om vord'ren inde Deughd' ons al geheel ontslaen,
En Solon dadelijck vermaent ons zonderlingen
Met stille zedigheyd ons losse tongh te dwingen.
Maer den verdurven Mensche en wast noch niet genoegh,
Oft zijn gemoed al schoon met der Wijs-gieren Ploegh
Dus omgespittet was: dies veel Poëten abel,
Om leeren met genucht, verzierden men'ge Fabel,
Die onder hunne schors' gemeen'lijck hielden in
Een schoon geheymenisse oft leerelijcken zin,
Daer mede t' woeste volck al bourdigh en met jocken,
Als met een lockende aes, goedwilligh wert getrocken
In s'Wijsheyds heyligh net, den Goddelijcken strick
Die ons geluckigh maeckt op eenen oogenblick.
D'Histori-schrijvers, die benevens hun voorts brachten
Al d'ou geschichten op den Altar der gedachten,
Betoonden yeder een met menigh voorbeeld schoon
Hoet quaed zijn straffe vind en t' goede zijnen loon,
Hoe d'eene om leege valt, en d'ander is geklommen,
Wanneer, waerom, waer door dit al is by gekommen.
Maer als ick nu te gaer het onderscheyden werck
Van alle schrijvers raep, zoo is hun oogen-merck
En doel-wit algemeen geweest het schoon bekranste
Beeld van d'oprechte Deughd, de Bruyt daer't al om danste;
Ick volgende als op 't spoor (hoe qualyck het my veughd)
Hier eenen Winckel heb geopent, daer de Jeughd
Een kostelyck Threzoor van veelderley Kleynoden
Voor eenen kleynen prys wert vriendlyck aangeboden.
De Dicht-kunst vindmen hier vereenight hupsch en fijn
Met Beelden, d'wijl sy beyds Gezusters t'samen zijn.
D'een spreeckt, en d'ander zwijght; d'een klapt t' geen d'ander
[heelde;
t' Gedicht verklaert den zin en leerlijckheyd van 't Beelde;
De Beelden zijn de stof van't vloeyende Gedicht,
En toonen yeder zoo een vrolijck aengezicht.
Maer als ick ommezie wie met een milde ontfermen
Mijn slechte Musa voor de Schempers zal beschermen,
Ick mijnen Abraham verkieze, knap en gaeuw'
Die heur vergunnen zal een liefelijcke schaeuw':
Alreede is sy verblijd, misschien om dat den zegen,

Die hy te Roomen heeft zoo goedertieren kregen
Van zijne Heyligheyd, hy uyt zijn goedheyd pleyn
Zal storten op heur hooft, en maecken heur gemeyn:
Ey! ziet eens hoe sy lacht, om dat sy valt in handen
Des genen, die verliet des Rhijns vermaerde stranden,
En quam te Parthenop', daer Maro uyt der tijd
Heeft zijne sterflijckheyd den marmor toegewijd.
Goedwilligh dan aenveert Maecenas mijne gunste,
Die hier in meer uytmunt, als mijn geringe kunste,
Omhelst mijn Zangh-Goddin, en bind alzoo te hoop
Ons lieve Zwagerschap in eenen vasten knoop.

Den al uwen Z[wager]
I. V. VONDELEN.

WILLEM VAN DEN VONDEL AAN ZIJN MOEDER, SARA CRANEN [1]).

I.

1625, 1 Maart, Rome.

Looft God. In Romen den 1ste Meert Anno 1625.

Herts lieve Moeder, naer hertelijcke groetenisse t'uwaerts en alle vrunden, weet hoe dat het is nu ontrent 5 weecken dat ick ul hebbe doen weten mijn voornemen van te reijsen na Napels het welck ick t'sedert geluckighlijck hebbe ten eijnde gebracht met mijn 5 andere Compagnons. 18 dagen hebben wij wt geweest en onder wegen veel andere steden gesien als het stercke Cajeta,

[1]) *Drie brieven van Willem van den Vondel.* Naar het handschrift in het bezit van Mevrouw Verheijen van Estvelt († 6 Mrt. 1935), Boxmeer. Willem van den Vondel, 's dichters eenige en jongere broeder, werd geboren te Amsterdam 1603 en sterft Januari 1628. Is 1623 student in de Rechten te Leiden en maakt in 1624—25 een reis door Italië en Frankrijk; promoveert te Orleans. Is in 1626 werkzaam als advocaat te Amsterdam. Hij maakte enkele gedichten, en schreef een dagboek van zijn reis, dat verloren is.

Literatuur. Sterck, Oorkonden, bl. 42—49. Id. Was Vondels broeder Willem katholiek? Tijdschr. Maatschij. Nederl. Lett. XXXII, bl. 178. Dr. J. Prinsen, in N. Ned. Biogr. Wdbk. Dl. IX, kol. 1228 volg. Over Sara Cranen zie Sterck, in N. Nederl. Biogr. Wdbk. Dl. IX, kol. 552.

Zie over de familie Bruining en Vondels zuster Catharina: H. J. Heshuysen, Genealogie der familie Bruyningh, Amsterdamsch Jaarboekje 1900. Verder: mijn „Oorkonden", bl. 272 en volg. Ook Vondel-Kroniek, I, Juni 1930 en enkele aanvullingen (niet altijd volkomen zeker!) in Tijdschr. v. T. en Lett. 1933. Afl. 3.

het amoreuse Capua en het oude Pozzolo, ten waer de wondere die hier in de Natuer gevonden worden overgroot geweest waren sij hadden ons soo verre niet wtgelockt, als brandende bergen, steen klippen mijlen verre wtgehouwen en ganghbaer gemaeckt, grotten, badstoven die de natuer in de bergen maeckt wonderbaerlijcker als ick schrijven kan, de woninge van de Sibillen, en dat ul ongeloofelijck sal sijn den Mond van den hel selfs, de Elisesche velden daer de gelucksalige sieltjens sweven en duijsent andere plaetsen die de fabulen vermaert maecken om dat se de waerheijt soo na komen, de hel hebbense hier gedicht te sijn onder den poel Avernus die grondeloos en met hooge bergen omringht is, die vol overhangende boomen beplant, een naere schaduwe over het water spreijen; hier bij gaet een solferachtigen damp op en onder de aerde word een afgrijselijck geluijt gehoort en wat dat daer levendigh overvlieght valt neder doot ter aerde. Hier naer kan ul de andere dingen afmeten. Ick sta nu voor de 2de mael tot Romen en ben hier gekomen, met overgroote hoope van brieven te vinden en tijdinge van ul welvaren alsoo Februarij nu ten eijnde was geloopen. De Cooplieden seijden ons dat sij een groot packet brieven die aen Jacob Baack luijden op Napels ons na gesonden hadden; denckt wat ons dit een verdriet is geweest, ick twijfel niet of ul en mijn broeders hand sullen hier onder sijn, indien het anders wt valt soo treur ick al voort, doch ick en kan het ul niet toevertrouwen, over 8 dagen sullen de brieven weder hier sijn. Ick zal ul daer terstont op antwoorden en indien daer van ul. geen schrijvens onder is, soo wacht geen brieven van mij voor icker van ul. sal bekoomen hebben, als behalve dat ick ul. voor 8 of 14 dagen van mijn vertreck na Siena sal verwittigen, ick wacht nu plat na de brieven; het sal nu haest op een scheijden gaen, ick gaen tot Siena wonen, Herman Swol sal met de eerste gelegentheijt over Venetjen thuijs komen. Gerard van den Bergh blijft hier tot Romen, Jacob Baeck met de andere 2 gaen na paessen voor 4 maanden te Florence wonen. Laet mijn brieven altijt onder het couvert van Mr. Baeck komen soo meyn ick datse minst sullen faljeren. Terwijl ick hier soo ben, menagieer ick soo veel als mooglijck is en meer misschien als ul. sout begeeren; ick ben de vasten ongewoon, dan sal haest een eynd nemen; al het geen dat wij boven groijen dat loopen wij beneden weder af, soo veel selsaemheden sijn hier dagelijckx te sien. mijn gantsche reijs van vooren tot den achteren hebbe ik bij geschrift gestelt daer in ick gestelt hebbe al het geen ick gedenkwaerdigh op de reijse gesien of gehoort hebbe, dat nu al groot geworden is. Meer heb ick niet te schrijven en dit heb ick noch geschreven tot

ul. contentement of ick noch soo veel van ul. verkrijgen mocht. Hier mede sijt dan God den Here in genade bevolen die ul wil bewaren in langhdurige gesontheijt te samen met alle vrunden die ul. van mijnent wegen sult groeten.

ul D. en Onderdanige Zoon
Guill. Vand. Vondelen.

WILLEM VAN DEN VONDEL AAN ZIJNE MOEDER.

II.

1625, 15 Maart, Rome.

Looft Godt. In Romen den 15 Meert A. 1625.

Eerwaerde hertelijcke zeer beminde Moeder, ick hebbe ul voor 14 dagen verwittight van mijn goede dispositie en het verlangen naer ul brieven. Dat ick ul soo dickmaels schrijf sult gij zeggen is of te grote affectie of te weynigh verstant, doch ick verseecker ul dat het eerste ul staet te gelooven niet het laetste. Voor 4 of 5 dagen is het mij geluckt u brieff te ontfangen en de blijde tijdinge van ul welvaren en onzer familie gesondheyt, die mij grootelicke aen God den heere verschuldight heeft, daer gebreeckt niet als mijn broeders gesondheyt die ick wensche en tegemoet sie. Dat de pest nu op 150 menschen ter weecke gekomen is, doet dat ick ul dese storm sie doorgestaen te hebben, en buijten perijckkel te syn. De hertelycke vermaningen hebbe ick gelesen met het gemoet daer mede sy my geschreven waren, ik ben danckbaer en sal steets danckbaer syn, en genegen om die te volgen. ul roept mij in Vranckryck en van daer 'thuys te meer om dat ul eensaem sonder my sal wonen in de bergstraet; ick sal hier in meer ul begeerte volgen als de mijne, en niet nae de reden vragen die ul daer toe heeft omdat het ul wil is. vertroostende dat verdriet met het goed van ul gehoorsaemt te hebben. De oorsaecke dat ul mij niet eer of meer geschreven heeft schynt te syn om dat ul niet geweten heeft waer ul mij hier beschrijven soud daer ick over ben verwondert alsoo het my dunckt genoech te syn dat J. Baack hier te beschrijven is en hij mij hier weet genochsaem te vinden, so dat niet anders van node was als tot Baeckx in te sluyten dat ul voortaan doen kunt, 't sy ick Siena ben of elders. H. Swol is voor 8 dagen vertrocken, de brief van mijn broeder is hem na ge-

sonden, ick soude mede vertrocken sijn geweest ten ware my hier gehouden hadde de groote voorbereydselen van het Canonizeren der koninghin van portugael Elisabeth tegen Paessen [1]). Mijn broeders brief brenght my een onverwachte tydinge van Reynier Wibrantsz soon voor waer het heeft mij gealtereert; ellendige Vader, ellendiger Zoon, hij kome te Romen soo sal hij wel weder anders worden, interim hy kan mij hier gebruijcken indien hij een schip met aflaet bullen wil afgesonden hebben, en indien ick het om de port niet liet ick sond hem een steentjen dat ick van de heylige poort bewaert hebben. Soo terstond ontfange ick een andere brief van mijn broeder daer ut ick verstae hoe ul eenige pijn in de rugge voelde dat mij hier wee doet, ick kan niet meer als voor ul beternisse bidden. Myn broeder hadde een jonge dochter gekregen. Mijn suster Sara noch dochter noch soontjen. Dit is dat ick ul hadde te antwoorden meer weet ick niet; derhalven syt nae groetenisse God bevolen, groet seer myn swagers en susters, mijn nepos J. van Zon, Anneken nicht die nu van de koorts verlaeten is en haer suster Sara, en het geselschap van de lieve Jongens tot mijn susters.

Ul Onderd. Zoon G. V. Vondel.

Datum als boven.

Eersame gunstige frere en Maseurtje Bruyninghs in groetenisse en wenschinge alles goeds refereer ick my tot het boven geschrevene. Dese sal alleen dienen om ul te doen hebbe enige weynich regels daer ick het afsterven van ul susters mede ben gedachtigh geweest; voor 8 dagen hebbe ick de tydinge bekomen van de dood us overgebleven susters en broeders, ick hebbe gedocht, of in Amsterdam wel so rampspoedigen huys gemaeckt is gedurende dese sieckte, ick hebbe niet geweten wat ick eerst beschreyen soude. In ul rust nu de hoop van de bedruckte Ouders, die weder op kost rechten hetgeen soo deerlyck gevallen is, dat ick wensche en verwachte. Ondertusschen leeft langh in liefde en eendracht samen, en groet uijt mijnen naem Vader en Moeder.

O kuijsche sielen, die scheyt, gij en kiest omhooge
't gestoelt wedrom daer wt dat gij gekomen waert;
de lycken laet gy ons, die wy bevelen d' aerd
met een roudragend hert en rood geswollen oogen.
Maer schoon de bitse dood u sonder mede doogen
heeft voor den avondstond soo droeven nacht bereyd,
en in u soete April des levens bloem gemeyt,

[1]) S. Elisabeth v. P., nicht van S. El. v. Thüringen, † 4 Juli 1336, gecanoniseerd door Urbanus VIII, 1625.

Wy volgen u nochtans met suchten opgetoogen
gy dringht de Wolcken door daer gy gewelkomt word,
krijgh den verdienden palm, en word met licht omgord.
met niewe sy gehuyft, vergoodet over al,
slaet gy de handen aen de Maeghdelijcke Reyen
en singht een hooger lied, en geeft ons die wy schreyen
geen afgunst van u vreught: klacht van ons ongeval.

WILLEM VAN DEN VONDEL AAN ZIJN BROEDER JOOST.

III.

1625, Maart, Rome.

G. Vond. J. Vondelio F. S.P.D.

Litterae tuae ad me rarae sed ob id magis charae. Vere tuae non tam ob manus characterem quam propter proprium Epistolae stilum. Censorem strenue sub initium agis, et in te jam quadrat tertius e Coelo cecidit Cato.

Quereris de sumptibus, et luxum culpas, pedibus ut utar mones, et frugalitatem suades. Sumptus magnos fateor sed si ex titulo honesto non habebis quod culpes. Scies semper extitisse factionem quandam inter nostros quorum pars splendidior sequebatur lautitiam quandam majorem: alii sordidiores (intelligo Herm. Montan. et me) parce, duriter et frugaliter magis vivebant. prandiis fere semper abstinuimus, Vespri Coenam sumpsimus neque enim aliter ad Hospitia et tecta eorum nos admittebant sic in itinere, Romae vero viximus deparci magis quam parci, avari magis quam frugales, et jam saepe contendimus an assumpta alimonia sufficere(n)t vitae si in iis perseveraremus. Actionem inofficiosi instituit venter adversus oculos quod illi curentur tantopere, hic negligatur: pendet adhuc judicium, et ni litem suam judex faciat, vereor ne contra oculos judicetur. Porro longiora itinera pedibus conficere nolui, (neque hoc frugi fore existimavi, quod morbum mihi conciliaret aut saltem de salute demeret) breviora, imo. Pedibus contendi Lutetiis, visurus arcem illam Regiam S. Germijn, et S. Denies. Florentiâ Pratelinum 32 mill. Napoli Puteolos 20 mill. Româ Tijbur 40 mill. et hinc reversi detestatum et juratum in posterum nos non ituros pedibus. Iter Neapolim versus abnuis, sed sero nimis. ego de more J. C. taciturnitatem vestram pro consensu habui. in sumptibus divinavi excesserunt 50 aureos.

et tamen ita me deus amet, nunquam in toto itinere cibum meridianum sumpsimus, et pedibus itum Puteolos. sed desine mirari de impensa cum rebus praeclare a nobis visis compensa. quas non recenseo sed ipse leges quando praesentem me conspicies, omnia enim quantum potui chartis mandavi, et jam itinerarium meum in justi libelli magnitudinem excrevit. Hermanus secum tulit Epistolam tu in ea emenda *καθολικην* pro *καθολικον* scriptum et interpunge, nolo tamen ut detur Joan. Reynerio cui illam scripseram. de heyemando Sienae aut Aureliis nihil certi adhuc animo proposui, matris desiderium impleri(e?) tamen cogar et

Offendero me per non offender lei.

Ceterum quia in litteris tuis dictis respondent cetera matris ex ejus Epistola responsum petes. tu cum puerpera, et liberis vale. En altera adhuc ad me fertur Epistola 26 Jan. quae mihi videtur repetitio prioris, et ob id responsioni sup[er]sedebo.

Den Eersamen seer discreten Sr Joost van der Vondelen
in de Warmoestraet in de Trouw.
Tot
Port. Amsterdam.

Hier volgt een vertaling van dezen brief:

Willem van den Vondel groet veelmaals zijn broeder Joost v. d. V.

Uwe brieven aan mij zijn weliswaar schaarsch, doch mij daarom te dierbaarder. Ja waarlijk de *uwe,* niet zoozeer om de schrijfhand als om uw eigenaardigen briefstijl. Terstond na den aanhef treedt gij krachtig als tuchtmeester op en wel van u mag gelden: „Een derde Cato is uit den hemel komen vallen." Gij klaagt over de uitgaven, laakt onze weelde, spoort mij aan tot voetreizen en dringt op zuinigheid aan. Dat de uitgaven groot zijn, erken ik, doch indien ze op een behoorlijken titel geschieden, hebt gij geen reden tot afkeuring. Ge moet weten dat er van het begin af onder ons gezelschap een soort van tweespalt bestaan heeft: de eenen, meer voornaam, waren geneigd tot zekere goede sier, de anderen, van minder allooi — ik bedoel Herman van den Berg en mijzelven — volgden een meer zuinige, strenge en sobere levenswijs. Van middagmaal hebben we ons zoo goed als altijd onthouden; 's avonds gebruikten we een avondmaal, daar we anders geen toegang tot herbergen noch nachtverblijven konden verkrijgen. Zoo deden we onderweg. Te Rome echter hebben we eerder karig

dan zuinig, eerder schriel dan sober geleefd, en reeds dikwijls waren we aan 't kijven, of het aangeschafte voedsel, indien wij zoo daarmede voortgingen, voor ons levensonderhoud zou volstaan. De buik heeft tegen de oogen een rechtsvordering wegens plichtverzuim ingebracht, op grond dat er voor hen zoo overvloedig gezorgd, hij daarentegen verwaarloosd wordt; het geding is nog hangend en, tenzij de rechter zich partij stelle, vrees ik dat de oogen het verliezen. Verder — de langere tochten heb ik niet te voet willen afleggen; dit toch kwam mij niet verstandig voor, daar het mij een ziekte op den hals gehaald of althans mijne gezondheid benadeeld zou hebben; maar de kortere wel. Te voet ben ik van Parijs uit, het beroemde koninklijk slot van St. Germain en St. Denis gaan bezichtigen; van Florence naar Pratelino, 32 mijlen gaans; van Napels naar Puteoli, 20 mijlen; van Rome naar Tivoli, 40 mijlen; maar van hier teruggekeerd dan ook onder plechtige eeden gezworen voortaan niet meer te voet te gaan. Gij slaat de reis naar Napels af, doch te laat, daar ik naar rechtsgeleerd gebruik Ul. stilzwijgen als toestemming had beschouwd. De onkosten zijn hierdoor, naar ik schat, 50 goudguldens hooger geloopen, en toch hebben we, God zal me liefhebben! op de geheele reis geen middageten gebruikt en zijn we te voet naar Puteoli gegaan. Doch verwonder u niet langer over uitgaven, door al wat we heerlijks gezien hebben zoo ruimschoots vergoed. Ik som dit alles hier niet op, maar gij zult het zelf lezen wanneer ge mij weder bij u ziet, daar ik alles zooveel mogelijk op papier heb gebracht, en reeds is mijn reisverhaal tot den omvang van een behoorlijk boekje uitgedijd. Herman heeft een brief medegenomen; gelief daarin katholikijn, zooals er geschreven staat, te verbeteren in katholikon, en leesteekens te plaatsen; geef hem echter niet aan Jan Reyniersen, aan wien ik hem geschreven heb. Of ik te Sienna of te Orleans den winter zal doorbrengen, heb ik nog niet vast besloten. Toch zal ik gedwongen zijn moeders verlangen te vervullen en „mijzelven ontrieven om haar niet te grieven". Daar verder de rest van uw brief overeenkomt met de woorden van moeder, kunt gij in mijn schrijven aan haar het antwoord vinden. Vaarwel, met kraamvrouw en kroost.

Kijk, daar wordt me nog een tweede brief, van 26 Januari, gebracht. Hij dunkt me een herhaling van den vorigen, en daarom kan ik mij van antwoord onthouden.

ADR. VAN BLYENBURGH AAN HOOFT [1]).

1625, 18 Maart (of 1626?).

[Hooft heeft hem zijn „Hendrick de Groote" aangeboden.] ... De Nederlantsche Poësie floreert meer als voor desen, ende Palamedes vrymoedicheit is van d'andere werelt. Voor my, ick bekenne te beleven een ander eew, ende de Heere segene de gelovde waerheid.

HOOFT AAN HUYGENS [2]).

1625, den 30 van Grasmaandt.

[Verschillende vrienden zullen lofdichten voor de „Ledige Uren" plaatsen.] Want, om te zeggen zoo ick 't verstae, my twijfelt zelve oft dese verstaen zullen worden, oft, verstaen zynde, niet smaekeloozer gevonden als anders. Welke bijsterheit van mijn oordeel U Ed. wel kan doen oordeelen, dat, al waer daer iets goedts in, om in eenig deel te beschaemen de lofrijmen van iemandt anders, men zulks meer 't geval dan my te wijten heeft. Ik hebbe den Heer Generael ende Van den Vondel in U Ed. Leedige Wren te werke geholpen, en meene U Ed. van daer iets te verwachten heeft, dat beter geaerdt zal zijn dan 't geen hier by gaet; 't welk ik dacht te doen staen nae d'eere van dat geselschap, en hadt my U Ed. neef van Baerle niet geport uit haeren name.

---

[1]) Zie: v. Vloten, Brieven van Hooft, I, 452. Veeleer 1626, want 9 Maart 1626 bood Hooft aan Huygens zijn Hendrik de Groote aan (v. Vloten, I, 261).

Adriaan van Blyenburgh (1589—1630) de Oude; Schout van Dordrecht en schrijver. Opmerkelijk voor den indruk overal door Palamedes gemaakt.

[2]) Worp, Briefwiss. v. Huygens, I, 178.

Heer Generael = Laurens Reael (1583—1637), die een lofdicht schreef voor de *Ledige Uren*, was 1616—18 Gouverneur-gen. v. Ned. Indië; 1629 in de Amst. vroedschap.

Neef van Baerle, David v. B. in Mei 1625 getrouwd met Sara van Erp, broeder van Huygens a.s. vrouw Susanna v. Baerle.

Hooft heeft Reael en Vondel gevraagd om lofdichten voor Huygens' „Ledige Uren of Otia" te schrijven. Vondel stond daarvoor af: „Op de ledige Vren van den geestrijcken Heere Constantin Huygens" (Unger 1621—1625, bl. 128) beginnende:

„De groote Constantijn magh brallen op sijn troonen,
En op 't geheylight goud van Oost,- en Westerkroonen."
Enz.

Hooft gaf twee gedichten, verder Barlaeus, twee van Westerbaen, Reael, I. v. d. Burch, en van F. B. [Cats?].

LAURENS REAEL AAN LAURENS JOOSTEN BAECK(?).

1625 (1626?), 15 Mei.

Myn Heere, Mons. van den Vondele ende ick vinden ons vry wat in avance op den wisselbrieff, die ghy tot uwer quitantie aen ons geremitteert hebt, ende blyven daer over uwe dibiteurs, ende sullen ons daer voor argeren: verhopende het selve ter eerste ghelegentheyt te salderen.

Voorts myn Heere, Ick hadde uwer E. volcomene last ghegheven myn ontydich schepsel wat te hervormen, soo datter gheen nieuwe volmacht van noode was. Ick en twijffele niet ofte van uwer E. handt soude iets comen, dat van beter smaeck was, hoewel het wat bittert. V. Erp neemt fraeykens wech de lafficheyt, die dickmael in de jockerye valt. Ende t' bitter-heylich es t' ghene dat my de satyren schynen te verrichten: Ten waer saecke dat heylsaem'-bitterheyt de cracht van de ghebreecken der menschen te helen, Uwe E. scheen wat beter uyt te drucken. Doch het eerste my staet beter aen ende schynt my duytserlycker te zyn. Derhalven sult wel doen, ende laeten het soo syn ghangh hebben.

Ende ick sal blyven
Uwer E. dienstbereyden Vriendt
Laurens Reael [1]).

Uyt Amsterdam,
den 15 May 1625.

CAROLUS NIELLIUS AAN M. VEZEKIUS.

1625, 9 November.

Den Eerw. Godts. seer geleerde M. Vezekio, gevangene Jesu Christi op Loevesteyn.

Ick denck dat U.E. al verstaen heeft dat die van Rotterdam wederom last ontfangen hebben van de vergaderingen te stooren ende de Predicanten te vanghen. Doe Israëls verlossinghe wt de Aegyptische slavernij seer nabij was, begost Pharao sijne wreetheijt te vermeerderen. Dit en brenght mij gheen groote schrick

[1]) 15 Mei 1625. Naar 't handschr. i/h. Vondel-Museum, uit de verzameling-Hartkamp (Catal. No. 759).

De zin is niet duidelijk. Het betreft blijkbaar een speculatie van Reael en Vondel, wellicht in suiker, door den raffinadeur Laurens Joosten Baeck? De naam Van Erp hoort ook thuis in dezen kring, als Baecks schoondochter Margaretha v. Erp de vrouw van Joost Baeck. Verder gaat het over een hekeldicht.

Literatuur: H. C. Diferee, Vondel's Leven en Kunstontwikkeling, Amsterd. 1912. Bl. 121.

aen: maer ben meer becommert over het wtgeven van Palamedes; daer veele Heeren haer grotelijks in sullen stooren, ende sullen 't achten voor een tweede brandende fackel, gelijck oock de vurige colomme voor op den titel staat. Het poema dunct mij treffelijck ende sinrijck gedaen. Sed an satis prudenter an satis pie, et an fructuose huiusmodi dentate scripta nunc temporis in lucem emittuntur vehementer dubito. Nostri Calchantes sullen dit seer tegen ons en onse gantsche sake misbruijcken, om de Regeerders op te wecken ende tot alle hardigheijt aen te hitsen. De Rechters van *Palamedes* een vreese aenjagende, alsoff wij alle te samen niet als wraecksucht, politique factien ende sanguinaria consilia en respireerden. En hiermede sullen de anderen alle de hardigheijt willen bedecken die men tegen ons gebruijckt. Ende men sal roepen dat dit een voorbode is van nieuwe conspiratie. Ick soude liever sien, dat van onse zijde niet dan vreedsame, sachtmoedighe, stichtelijcke schriften wtquamen. Want ick niet en can sien wat goets noch voor onse goede sake noch tot voordeel van 't vaderlandt daer mede wtgerecht wordt, dat men tweedrachten ende verbitteringhen vermeerdert. Die meer als groot genoech sijn. Nec tamen respiciendum erat quid adversarii audire mereantur, quam quid nos loqui deceat. Doch wij en connen niet verhinderen, dat de luyden, die buijten sijn, wtbersten wat haer belieft [1]).

NICOLAES VAN REIGERSBERGH AAN HUGO DE GROOT [2]).

1625, 19 November.

Tot Amsterdam is eene tragedie geschreven geintituleerd Palamedes, *quem cassum lumine lugent;* zij is verboden, hebbe die daerom niet gesien, verhaelt de naeste dingen naecktelyck.

---

[1]) Naar het hs. Bibl. Remonstr. Geref. Gem. Rotterdam, Catal. No. 1502, uitgegeven door Unger, Oud-Holland. 1887.

[2]) Uitgegeven door H. C. Rogge, Werken Hist. Gen. IIIe Serie, No. 15, bl. 776. Nic. v. Reigersberch (1584—1654), zwager van Hugo de Groot.

Palamedes is vóór het begin van Nov. 1625 verschenen. Huygens schreef in het hem geschonken exemplaar: „Don(atio) Auctoris. Constanter. Slusae Calend. Novemb. 1625." Had hij het op 1 Nov. in zijn bezit, dan moet het eind October 1625 verschenen zijn.

Hugo de Groot hoopte na Maurits' dood April 1625, uit Parijs, waar hij als balling verbleef, weer spoedig naar Holland terug te kunnen keeren. Zijn zwager Van Reigersberch houdt hem van den toestand in het vaderland op de hoogte en bericht hem terstond over Vondels Palamedes.

HOOFT AAN TESSELSCHADE.

1625, 24 November. (1626?)

Ill.re Signora, mia Osser.ma,

Dovendosi hoggidi dar principio alla lettura del Tacito in casa Sr. Conradi, supplicho V.S. sia servita di farmi tenere quelle mie tradottioni del detto autore, che la havra fornito di leggere. Lequali in ogni modo non stimo che vi possuno piu servire di nulla. Et se pur V.S. desiderasse rividerle un' altra volte saranno ogni hora al suo commando. In tanto le offerisco colla presente l'Hecuba mandatami hieri dal Vanden Vondel, sopra alla quale me tarda assai d'intendere la censura del pulitissimo giudicio vestro. Il che sarà alla prossima visita. Facia donche la gratia Iddio, che conservi sempre nel calmo d'honore et prosperità V.S., alla quale humilmente recommandandomi baccio reverente la degna mano, et me l'enchino,

Ill.re signora mia Osser.ma, Di V.S. Illre.

Devoti.mo servitore

Alli 24 di Novembre 1625. P. C. Hooft [1]).

NICOLAAS GREVINCKHOVEN AAN PETRUS CUPUS.

Uit Fredericstadt naar Loevestein.

1625, 27 November.

Waerde, voorsienige, godtvruchtige D. Petrus Cupus, getrouwe dienstknecht Christi, ende gevangene in den Heere, op 't slot van Loevestein.

Onlangs hebben wij hier becomen eenige exemplaren van een treur-spel, *Palamedes,* gemaeckt bij J. vanden Vondel, gedruckt

[1]) Naar het hs. Univ. Bibl. Amst. Hoofts Brieven d. v. Vloten, I, 254. Worp, Een Onwaerdeerlycke Vrouw, bl. 72.

Blijkbaar aan Tesselschade gericht. Vondels treurspel „De Amsteldamsche Hecuba", in verzen vertaald naar Seneca's Troades, is gedagteekend 6 Augustus 1626. Reael en Hooft hadden de proza-vertaling gemaakt.

„Sr. Conradi" is Mr. Albert Coenraetsz. Burgh, die Vondel had aangespoord de Palamedes te schrijven.

Vreemd, dat Hooft reeds 24 November 1625 Vondels Hecuba aan Tesselschade zendt, terwijl het treurspel pas 6 Aug. 1626 in druk verscheen.

De datum van den brief zal wel moeten zijn 24 November 1626.

Worp, „Onwaerdeerl. Vrouw" geeft hiervan geen verklaring.

tot Amsterdam: lof moeten sulcke geesten hebben; utinam Roma trecentos tales haberet! de gansche procedure tegen den H(eer Advocaet), wert daerin ad vivum verhaelt, ende wtgekreten voor een vadermoorderie etc.; maer sal dat so door den beugel mogen, ende comt die man onverseert daerop, 't sal veel sijn [1]).

NIELLIUS AAN VEZEKIUS [2]).

1625, 12 December.

... Ick ben seer verwondert geweest te verstaen, dat Vondelen sijn rechte naem voor Palamedes heeft durven stellen, daer hij in praefatione so groff ende tastelijck de Rechters aentast, ende in het geheel werck noch Agamemnon noch andere en spaert. Ick meende ganschelyck dat de naem van den autheur ende drucker gefingeert waren, mij niet connende inbeelden, dat ymant soude durven sulcken schrift voor het sijne bekennen. Nu worde ick beter onderrecht, daer ick U.E. hertelijck voor dancke, seer blijde sijnde dat men weet dat wy ofte niemant van onse verdruckte societeijt tot dat werck eenige schult hebben. Men soude het ons wttermaten qualijck affnemen. Dat nu den autheur maer wordt aengesproken voor de somma van 300 gulden, ende de accusatie soo sachte ingestelt van gesproken te hebben dinghen, die hij hadde behoren te swijghen, dunckt mij een geeselinghe te wesen met een vossenstaert ende maeckt mij nadencken datter een andere constellatie aen de lucht moet wesen, die wij niet en weten. De Heere wille door sijn almachtige wijsheyt alles tot een goede wtcomst stieren ... Een van de bequaemste middelen, om sulcke boecken te doen begerigh soecken ende lesen, is dat men se opentlijck doet verbieden ... Dat is het rechte sout, om de laffe spijse een smaeck te geven. Waer van wij alrede de bevindinghe hebben. Want omdat de exemplaeren van de eerste druck over al naerstigh opgesocht sijn, so heeft men 't nu ten tweeden mael op de perse geleyt, ende de tweede druck sonder naem van plaets of drucker, is mij alrede van Gorcum door Adriaen Helmichsen toegesonden met de *Hecuba* van den selven autheur, die niets in en heeft, dat met *Palamedes* gemeenschap

[1]) Naar het hs. Bibl. Remonstr. Geref. Gem. Rotterdam, Catal. No. 1200, uitgegeven door Unger, Oud-Holl. 1887.
Toont aan hoe spoedig Palamedes reeds was verspreid.

[2]) Naar het hs. Bibl. Remonstr. Geref. Gem. Rotterdam, Catal. No. 1503 en 1527. Uitgegeven door Unger, Oud-Holland, 1887.

heeft, ende dese tweede druck is cleijnder letter, maer van woordt te woorde nae d'Amsterdamsche copije voltrocken, ende staet noch daer voren de selve copere plaet. Ick hebbe se aen den boeckvercoper wederom gesonden, opdat hij niet en meijne dat ick sulcke schriften approbeere. Oock omdat ick aen een exemplaer genoech hebbe, ende is met het wederom bestellen gheen haest, als 't maer voor quade ooghen ende handen wel bewaert word. Ick wil segghen voor sulcke, die aanbrenghen mochten, dat wij sulcke schriften hebben.

1627, 16 Januari schrijft Niellius nog aan Vezekius: Dat Vondelens sake so door passeert, is grootelycks te verwonderen, ende geeft my wat te bedencken.

HOOFT AAN ANNA ROEMERS [1]).

1626, 20 Januari, Amsterdam.

[Hij verwacht de thuiskomst van Reael met de vloot; verder:]

Hier by gaen twee oft drie Psalmen, ende 't geen Van den Vondel gemaeckt heeft op 't overlijden van mijnen saligen Vader.

VONDEL AAN HOOFT [2]).

1628, Juni.

Brief aen den Drost van Muyden, spellende de herstellinge der Duytsche vryheyd.

Een lieflijck luchje voere u toe mijns harten groet,
Doorluchte Drost, wiens gunst verplicht houd mijn gemoed,
Hoe verre 't lichaem dwaelt, van ros en wind gedragen,
Daer steyler rolt op 't hoofd de klaer bestarnde wagen;
Daer nauwelijcx de son beneden 's aerdrijcx kim

---

[1]) Zie: v. Vloten, De Brieven van Hooft, I, 257.
Burgemeester Cornelis Pietersz. Hooft was op 1 Januari 1626 overleden, Vondel had hem betreurd met het bekende gedicht:

„Hoe heeft hem Amsterdam ervaren, wys en simpel,
Een hooft vol kreuken, een geweten sonder rimpel."

[2]) Zie de aanteekeningen op bl. 42 en 44.

Gesoncken, weêr verrijst, en maeckt een' korter schim,
Hier praelt het hooge koor en sijn' gewijde autaeren,
Waer voor d'aertsbisschop, met toejuyching veeler schaeren,
Gewoon is al van ouds te scheppen aerdsche Goôn.
Hier heerscht hy, die so trots sijn' afgeleyde kroon
Met opgesetten helm, in 't vlacke veld verdedight,
En fier by beurt sijn' vuyst tot staf en kling beledight:
En schoon Fortuyn hem heb den zegepalm ontseyt,
En meermaels sijn gesloopt en vlughtigh heyr gespreyt;
Wanneer hy, afgestreen, met wisseling van paerden,
D' op hem geloosde roers, pistool en blancke swaerden
Ontworstelde, noch word sijn oorlooghsmoed niet flaeu:
Noch hoopt hy, t'sijner tijd, den Roomschen arendsklaeu,
Die stout op vetten roof nu sit in top geklommen,
Met kracht t'ontrucken de gegrepe Vorstendommen;
Hoe ongelooflijck 't schijnt te stuyten dit geweld,
Dat van den Donau af komt bruysen in de Belt,
En afspoelt soo veel lands, en uytroeyt soo veel' troonen.
Der Duytschen sluymering, gezart door 't schendigh hoonen,
Ten lange lesten eens opwaecken sal tot wraeck.
Wy hebben allerley gepeynst op dese saeck:
En gaende, op onse reys, in Nedersaxen dwaelen,
Door bosschen droef van loof, en schel van nachtegaelen,
Uyt vreese van gevaer gesterreckt met geley,
Gebeurde my wat vreemds. Ten ende was de May.
De nuchtre dageraad met sijn' saffraenden luyster
Allengs in't Oosten rees, en mengde licht en duyster:
Het was nocht dagh nocht nacht, maer dagh en nacht te gaêr:
De beecxkens in het woud die ruyschten silverklaer:
Oock ruyschte blad en lof om 't kraecken van den waegen,
Getroffen van een koelt, de voorbo van het daegen:
Wanneer op 't onvoorsienst, ter zijden uyt den bosch,
Een' achtbre vrou vooruyt komt stooten met haer ros;
Bestuwt met eenen stoet van hertogen en graeven,
Die, aen haer' trou verplicht, sich meê ter vlucht begaeven.
Soo ras sy ons verneemt, 't is onraed, roeptse, wend.
Se wil flucx wenden, eerse vriend of vyand kent.
Wy roepen: wieghe zijt, hou stand en wilt niet schroomen,
Nocht schricken voor die geen', die eerst uyt Holland komen,
Tot niemands achterdeel. Stand houd sy op dat woord,
En schijnt vermaeckt, so ras sy Holland noemen hoort,
En naerdert ons' karros hieromme niet te luyer.
Haer aenschijn toontse, door het vlijen van den sluyer,

En wischt met d'ander hand haer' oogen rood van druck.
Wy spreecken: eedle vrou, wat woedend ongeluck,
Wat onheyl jaeght u hier, langs buytenbaensche paden,
In naere schemering? Ach! steentse, ick ben verraden.
De Duytsche Vryheyd vlied den bodem van het rijck.
Waer raecktmen strandewaert? Wy soecken algelijck
Te paerde door de zee ons selleven te redden.
Mijn rust is hier gesteurt op haer' geruste bedden.
Waer vinden wy het vleck, dat in de duynen leyt,
De wereld door vermaert door heldendapperheyd?
Daer eer mijn Welhem heeft in't harrenas gebloncken
En Spanjen, doen het was so godvergeten droncken
Van't Peruaensche bloed, geleert, hoe kleen het zy,
't Geen stuyten kan den scheut der Christe Monarchy.
Ick kon my selve traegh tot ballingschap verpijnen,
Voor dat graef Rudolfs geest bebloed my quam verschijnen
Ter middernacht, daer ick mijn' leden had gestreckt.
Mevrouwe, sprack hy, sooghe noyt waert opgeweckt
Door oorlooghsrampen en bebloede nederlaegen,
Door moordgeschrey en landbederfelijcke plaegen,
Soo weck u eens de moord soo wreed aen my gepleeght,
Die allen overlast en wreedheid overweegt.
Waar zal oprechte trouw voortaan zich op verlaten?
'k Ontsloot mijn Graaflijkheid aan Oostenrijks soldaten,
En vierde ze den toom, als waar ik aller slaaf;
Een ander had de daad, en ik den naam van Graaf,
Ik ben gezworen heer, een vreemde stelt me wetten;
Men troont me, onnozelijk, op schellemsche banketten,
Men moord my, onder schijn van onderling krackeel.
Uytheemschen vangen 't aen: de landsheer boet het scheel.
Mijn graeflijck bloed besprengt mijn' erfelijcken acker.
En lust u 't slaepen noch? En wordghe noch niet wacker?
Ga bergh u onder 't dack, terwijl het onweer ruyscht,
Daer nu een jongling vrijt den vrydom met sijn' vuyst.
Van ouds is 't al gespelt dat Duytschlands moed sal swijcken:
De Vryheyd over Rijn, voor eenen tijd lang, wijcken,
Soo lang tot Holland, met sijn' bondgenooten, haer
Weêr setten sal met kracht en staci op 't autaer:
Dan sultghe blincken, by u welkome onderdaenen.
Op op, en troost mijn' bruyd, die druckigh smilt in traenen.
Hier meê verdween de geest. Het spoocken was gedaen,
En ick met desen sleep begaf my herwaert aen.
Soo spreeckt d'eerwaerde vrou, en breeckt haer' klacht met nocken,

Ten diepen boesem met veel suchtens uytgetrocken.
Ick tot medoogen van soo groot een ramp geparst,
Heb naulijcks antwoord ree, of 't heele bosch dat barst
Van dreun en donder, brand en blixem der musketten,
En galmt van wapenklanck van tromlen en trompetten.
Een yeder vlught sijns weeghs. De vreese voor gevaer
Soeckt troost aen yslijckheen. Geen schuylhoeck is te naer.
Hier klaegh ick: Heer, hoe lang, hoe lang hebt ghy besloten
Den aerdboôm tot een' roof te geven aen de grooten,
Wier staetsucht 's vollecks vleesch als roest het yser vreet?
D'onschuldige gemeent die staet op bloed en sweet
Hun' overdwaelsche pracht. Om met een pop te prijcken
De wijde wereld word een kerreckhof vol lijcken,
Vol rottings en vol stancks. Hoe tref ick hier uw doel?
Dit sietghe van omhoogh, en draeght u traegh en koel
In't straffen der misdaên en gruwelijcke stucken.
Fortuyn die schakelt staegh een' reecks van ongelucken,
En schroeft hier door in top de mindre mogentheen,
En 't opgeschroefde weêr stort schielijck naer beneên.
Wat sal van dese saeck besluyten 's menschen sotheyd?
't Behaeghde u rust alleen te stellen in uw' Godheyd,
Op dat mense in u soeck, en d'ydelheen veracht,
Die Heraklijt beweent en Demokrijt belacht.
O onbeweeghlijcke as! om wie de dingen draeyen,
Die van geen' roering weet, wat stormen dat 'er waeyen,
Verleen mijn' ziele rust in uwe vastigheyd;
Terwijl het aerdrijck hier mijn' voeten vrede ontseyt.
Zoo sprekende, ik bedaar, en ga mijn reize spoeyen,
De minste ritsling doet de vreeze dubbel groeyen;
Dan wensch ik veilig t' huis te rusten bij mijn vrouw,
Dan nijpt mijn broeders lijk mijn teder hart met rouw,
Dan weidt mijn geest met u in heilge Poëzye!
Dan bid ik, dat Reael geweld noch tirannye
Bejegen', nu men hem na Praag gevangen voert,
Wiens schipbreuck 't vaderland en u en my ontroert.
Ick hoop wy sullen hem behouden noch aenschouwen,
Die met een heldenstuck mijn' Poësy sal bouwen:
Beveeltmen my dan 't rijm, 'k beveel u 't rijmeloos,
Wiens pen der Vrancken held deed leven voor altoos [1]).

In de Sont. 1628.

---

[1]) Naar de plano-uitgave Unger no. 161 en bl. 163. Poezij, 1682, II, bl. 119 en 123.

Noch een aen denselven.

Drost van't hooge huis te Muiden,
Stont ick, daar de zee van't Zuiden
  Op uw vaste vesten bruist,
  Als de wint van't Noorden ruischt:
Zachter zou my rust omhelzen,
In de schaduw van uw elzen,
  Die van outs al zijn gewoon
  Scherp te luistren naar den toon
Van uw aangename snaren;
Temsters van de bracke baren;
  Streelsters van den zoeten vliet,
  Liezen, lof, en ruighte, en riet;
Wecksters van de nachtegalen,
Die hier in de tacken dalen;
  't Welck de leeuwerck lijt te noo.
  't Zy hy rust op groene zoô:
't Zy zijn keeltje steiltjes steigert,
En u nabaauwt ongeweigert,
  Tot een prick toe naeu en juist:
  Als de zwaan haar weerga pluist,
In uw wijde watergrachten,
Aangeprickelt door uw klaghten.
  't Eene diertje 't ander leckt,
  Duif en doffer treckebeckt,
Knort en kruilt, en onbeteutert
Musch en knoter tjilpt en kneutert:
  En de snoeck, op 't soet geluit,
  Steeckt den kop ten vijver uit.
Zomtijts kiest ghy 't zeskant huisken,
Voor uw afgescheiden kluisken;
  En zijt in dees eenzaamheên
  Nimmer min dan dus alleen.
In dit kluisken wert geboren
('t Was zoo van uw lot beschoren)

„Noch een aen denselven", ook Versch. Gedichten, 1644, bl. 326. Beide gedichten zijn geschreven gedurende Vondels eerste reis naar Denemarken in 1628: „om eenige schulden, van zyne of zyn vrouws neeringe in te vorderen". Brandt, Leven van Vondel, uitg. Leendertz, bl. 21.

Literatuur: Dr. Jules Persyn, Studiën en Lezingen, Brussel z. j. Vondels eerste Deensche reis. H. Diferee, Het leven en de kunst van Vondel. „Nederland", bl. 420. Herdrukt in 1912, bij Van Holkema en Warendorf, Amsterdam, bl. 120 volg.

's Grooten Henrix groote Faam,
En de grootheit van zijn naam
Quam uit deze kleenheit rennen;
Vlugh geworden door uw pennen,
Allesins waar 't Duitsche volck
Is bekent door taal of tolck.
O, wat was u hier Kristijntje
Liever als een zonneschijntje.
't Loncken van uw Leonoor
Gaat 'er nu voor starrengloor,
En haar blanckheit en haar bloozen
Boven leliblaên, en roozen;
Wenge in uwen tuintroon rust,
En haar, onder 't kouten, kust,
Nu wat stoutjes, dan wat blootjes:
't Welck de dwergen, minnegootjes,
Lachen doet, van onder 't lof;
Om dat, even als uw hof,
Uw Drostin (ick zwijgh 't niet langer)
Groeizaam, gaat al zwijgend zwanger
Van een Drostelicke vrucht;
Daarze zomtijts om verzucht,
Als zy 't twijfflende op moet geven,
Ofze slapen magh of leven.
Stont ick, wensch ick andermaal,
In uw hof en ruime zaal,
Daar ick my zoo groote weelden
Kan van uwen staat verbeelden;
'k Zou gerust van harte zijn:
Maar nu nijpt my angst en pijn,
Om niet levende in de golven
Als een vloeck te zijn gedolven.

HOOFT AAN HUYGENS.

1628, 30 Juni.

Tegens den ondank, dien ons gering onthaelen, by U Ed. met reden moet behaelt hebben, stel ick, om my wat te vrede te stellen, den dank, dien 't U Ed. vrienden aldaer te kleener konste zal zijn te begaen, omdat hun banket zal geblanket wezen door

den nasmaek van ons daeghelijks broodt. Zagh ick my maer zoo wel te troosten, belangende de ooren Uwer Ed., die ick weet dat zich wijder als de mondt in lekkerny verloopen!

Mijn zorghen is, dat ze met het erkaeuwen mijner kost, zonder kaeuw tot in den Haeghe toe zullen gequelt blijven; 't en zij zij niet te kiesch zijn om myne gasten te wezen op het Deensch gerecht, op zijn Hollandsch gekookt, dat U Ed. in dezen geschotelt vindt. Mondt het hun, 't zal goed zijn om de maegerheit van mijn toorentafelken te boeten: zoo niet, ten minsten de lafheit onzer oorspijze afspoelen. Maer als zy haere bekoomste daervan hebben, beding ick 't overschot te rugge van U Ed. ende van 't geluk, zoo ick kan, dat de selve, Mijn Heere, met haere welwaerde gemalinne altijds in eere ende voorspoedt bewaert, in haere jonste bewaere [1]).

HUYGENS AAN HOOFT [2]).

1628, 15 Juli.

... Dese penn sal der voor boeten ende U E. rekenschap geven van de Deensche gedichten, zoo die noch niet thuis gekeert zijn. De He. Baeck hebb ick se in handen gelaten, vertrouwende aen 't mededeelen van sulcke geheimenissen van vrund tot vrund niet

[1]) Van Vloten, Brieven, I, 327; Worp, Briefwisseling v. Huygens, I, 231.
Gedurende zijn reis naar Denemarken had Vondel in Juni 1628 twee dichterlijke brieven aan Hooft gezonden, welke hiervoor zijn afgedrukt. In deze maand maakte Huygens met zijn familie een speelreisje langs eenige Hollandsche steden, en kwam den 26en onverwachts bij Hooft op het Muiderslot toen deze afwezig was. Den 31en zond de Drost hun Vondels verzen toe, als een „Deensch gerecht op zijn Hollandsch gekookt", vergezeld van dezen brief vol valsch vernuft, volgens zijn gewoonte. Tegenover het, naar zijn meening te sober onthaal, stelt Hooft Vondels verzen, omdat de ooren van zijne gasten zich (voor verzen) meer dan hun mond „in leckernij verloopen" zullen. Daarmede zal hij zich troosten. Hooft vreest alleen, dat ze op den terugweg, als ze zijn gerechten (het eten) herkauwen, toch door honger (zonder te kauwen) tot in Den Haag gekweld zullen blijven, als ze niet te kieskeurig zijn om te genieten van Vondels verzen. Als die hun smaken, zal het magere gerecht van zijn disch vergoed worden, of anders ten minste de flauwheid van de spijs voor hun ooren (Hoofts eigen verzen) wegnemen. Maar als de gasten er genoeg van hebben, verzoekt hij Vondels verzen terug te zenden.

[2]) Worp, Briefwisseling van Huygens, I, 232.
Binnen veertien dagen zond Huygens de verzen van Vondel, het „Deensch gerecht", reeds aan Hooft terug, met deze, wel wat vreemdklinkende beoordeeling.

te kunnen misdoen. Van dier gedichten waerd oft onwaerde hebb ick niet te zeggen: Vondelens geschriften rekene ick onder de dinghen, daervan niet wel te oordeelen is. Sy duncken my oneenparigh ende haer selven hier en daer beschamende. Soo valt er in 't gros weinigh van hem te verklaren.

HOOFT AAN BAECK [1]).

1629, 18 Juni.

De Heer Generael (= Reael) ende Van den Vondele zouden moghen bezeft hebben op wat moer het daermede schijnt te leggen. Want zij waeren daer tegenwoordigh met my.

BARLAEUS AAN HOOFT [2]).

(Vertaald door Vondel.)

1630, 12 Maart, Leiden.

Petro C. Hooft. Versus tuos, Vir clarissime, quibus magno exercitus nostri Imperatoris geminam victoriam gratulares, perlegi aliquoties. Nec enim una lectione exhaurire potui, reconditos omnes sensus, aut acumine ejus assequi. Odisti profanum vulgus, et ab his sacris arceri vis corvos poëtas et poëtrias picas. Omnia in te sublimia esse video, mentem, stylum, arcem, in qua imperas, adde et nomen ipsum. Ex illa uti infra te posita desuper vides, ita et humi repentes versificatores despicis. Per nubes graderis, sideribus proximus. Inter Latinos tonant Statius et Clau-

---

[1]) Zie: v. Vloten, Brieven v. Hooft, I, 346.
Vondel is met Hooft en Reael geweest bij een of andere bespreking over den politieken toestand en zou wellicht den grond (moer?) ervan begrijpen. Aan zijn inzicht wordt gehecht.

[2]) Naar: Casparis Barlaei Epistolarum Liber. Amst. 1667. (Door G. Brandt uitgegeven.) Dl. I, bl. 311, No. 133.
Brandt, Leven van Hooft, uitg. Leendertz, bl. 19, volgg.
Daar wordt een meer letterlijke vertaling dan die van Vondel gegeven van den brief, die toen blijkbaar zeer is opgemerkt; ook wel doordat Barlaeus nog professor te Leiden was, en bestemd om als zoodanig te Amsterdam te worden benoemd, waar hij in 1632 zijn intrede deed.

dianus, inter Graecos Pindarus, inter Gallos recentioris aevi Bartasius. Tu per Belgicorum vatum capita verticesque incedis, et humiles myricas despicis aëria cupressus. Aliquot retro annis paradigmatis vice inservivisti Belgii vatibus, qui quoties à Baviis et Maeviis secerni volunt, tuum cothurnum induere student, et grandiloquum illum sermonem affectare. Sed video hisce imitatoribus accidere quod ranae Aesopicae, quae cum turgidum bovem inflando imitari conaretur, rupturam fecit. Liceat de te canere, quod de Thebano vate cecinit Flaccus:

Hooftium quisquis studet aemulari
Belga, etc.

Vis, ut hallucinationes tuas et lapsus [1]) indicem. Sed non sum is, qui sandalium Veneris deprehendere audeam. Nec sum in amicorum scriptis adeo Lynceus, ut aut observare possim, si quid occurrat minus planum, aut etiam reprehenda obelisco configere velim, si vel possim, quam maxime. Multa in isto tuo carmine scripta acute, graviter, apposite. Si forte paranomasia aliqua frontem corruget, judicii mei culpam interpretari malo, quam scriptoris. Vale vir clarissime, et me saepius heroicis tuis ac lucernam redolentibus lucubrationibus bea. Lugd. Bat. 12 Mart. 1630.

---

[1]) In Barlaeus' brief staat: *παραπτώματα*, wat Brandt vertaald door lapsus. 14 Mrt. 1630. Eigenaardig is het, hoe vrij Vondel is in zijn vertaling. Hij houdt ervan zijn eigen weg te gaan, en geestige omschrijvingen te geven. „Profanum vulgus" geeft hij weer door „de praetjes van slopjes en steegjes volk"; „Poetrias picas" wordt: „dichters die met de raven kras kras krijten". Hieruit blijkt weer Vondels geneigdheid om bij het vertalen zich niet letterlijk aan het origineel te binden, maar zijn eigen aard en gevoel erin te leggen.

Deze brief werd voor het eerst uitgegeven door Mr. de Vries en J. H. W. Unger in Oud-Holland I, 140. Ofschoon Vondels handschrift bewaard wordt in de Verzameling-Papenbroek ter Universiteits Bibliotheek te Leiden, heeft Van Lennep dien brief niet gekend, er althans geen melding van gemaakt in zijn Vondel-uitgave. Vondels opvatting komt ook opmerkelijk voor den dag in zijn vertaling van Tasso's Gerusalemme Liberata, die slechts in klad bestaat. Zie de uitg. door Dr. Aleida Nijland, o.a. 14e—16e Verslag Vondel-Museum, en in de Vondel-Kroniek, Ie Jg. volgg. Men wachte zich wel om ook daarin de minder juiste of schijnbaar geheel foutieve vertalingen te verklaren uit onvoldoende kennis van het Italiaansch. Ook daar vermaakt hij zich dikwijls om zijn eigen gevoel te volgen, en in mooi Nederlandsch den dichter weer te geven. In de vertalingen van de Aeneis en de Herscheppinge komt deze vrije opvatting mede aan den dag; soms voegt hij verzen van zich zelf tusschen den tekst, als hij dit mooier vindt.

VAN BAERLE AAN HOOFT.

(Vertaling door Vondel.)

1630, 14 Maart.

Doorluchtige man,

ick hebbe altemet overlesen de vaersen, waermede ghy onsen grooten veldheer begroet, over synen geluckigen toght. Want met eenmael die te overlesen kon ick mynen lust niet vernoegen, nochte uwe spitsvondigheden en diepe geheymenissen begrypen. Ghy versmaet de praetjes van slopjes en steeghjes volck, en weert van dese heylighdommen de dichters, die met den raven kras kras kryten, en de poetinnen, die als aexsters snateren. Ick sie dat alles in u hooghdraevend is, sin, styl, en de tittel self. Ick voegh er oock het slot by daerghe Drost van syt. Hier van daen sietghe alles over 't hooft wat beneden u leyt, versmadende alsoo de rymers die langs d'aerde kruypen. Ghy nabuurt met den gestarnten en stapt door de wolcken. Onder de latynen brommen Statius en Claudiaen, onder de Griecken Pindarus, Bartas onder de Vrancken onser eeuwe. Ghy treed over hoofden en kruynen der Nederlandsche poëten, en munt onder de lage heggen wt als een hooghgewassen cypres. Zedert eenige jaeren herwaert hebtghe den Nederlandschen dichtren tot een voorbeelt gestreckt: die soo menighmael sy niet willen onder rondeelers en rete reymers gerekent syn, poogen met uwe laersen op het tooneel te komen, en uwe brommende tael na te bootsen: maer ick sie dat dese copieerders vaeren als de kickvorsch daer het sproockje van seyt, wiens darmen borsten, doen hy wt opgeblasenheyd bestond den geswollen os na te bulcken. Het sy ons geoorlooft van u te singen 't geen Horatius van den Thebaenschen poeet song:

> Wie Hooft der dichtren stael
> wil volgen, slaght Dedael,
> en poogt met wassen vleugel
> te sweven als een veugel,
> hy stort in 't glasen meer,
> elck roept: hier quam hy neer.

Ghy begeert dat ick uwe feylen en struyckelingen aenwyse; maer ick, heer Hooft, ben de man niet die Venus toffel dar betatelen, nocht soo scharpsiende Lynceus in der vrienden schriften, dat ick, 't geen berispelyk is, gewoon ben te stippen, en niet liever tot myn onderwys bewaere 't geen heerlijck gesproken is. Ick vinde in uwe dichten veele dingen die treffelyck scharpsinnich

en voeghelyck gestelt syn. Indien ergens de bynaeminge, dat is de verandering van woordbeduydenis door letter of lettergreep, het voorhooft doet rimpelen, liever wyt ick dat myn oordeels dan des schryvers schuld.

Vaer wel voortreffelycke man, en volhard om, by gelegentheyd, my geluckigh te maecken met uwe na de lampruyckende heldenvonden. Alsoo leef lange met uwe vrouwe en kinderen, indien 'er uwe Helionoor eenighe ter weereld hebbe gebragt. Te Leyden den 14 van Maerte 1630.

Uwe voortreffelyckheyds dienstwillige
K. van Baerle [1]).

Het opschrift was: Aen myn heer
myn heer P. C. Hooft,
Drost van Muyden Tot Amsterdam.

VONDEL AAN ALLE DICHTERS [2]).

1630, Mei.

D'Amsterdamsche Academie
Aen alle poëten en Dichters der Vereenigde Nederlanden.
Liefhebbers van de goude vryheyt.

Apoll, op Helicon geseten,
Vraeght al syn heilige Poëten:
Wat beste en slimste tongen syn?
Of waerheyt salich maeckt, of schyn?

---

[1]) 14 Mrt. 1630. Naar het Hs. in de Verzameling Papenbroek, Univers.-Bibl. Leiden, Unger Bibl. No. 5. Zie: Oud-Holland, I, 1883, bl. 141.

Wat Vondel aanleiding kan hebben gegeven om den Latijnschen brief, door Barlaeus aan Hooft geschreven, te vertalen, kan niet met zekerheid worden verklaard. Vermoedelijk had Hooft den brief in originali ter lezing gezonden aan Vondel; zooals toen met belangrijke brieven gebruik was; en heeft Vondel dien toen als oefening, of voor zijn gemakkelijker begrip, overgezet. Het is ook mogelijk, dat hij er Tesselschade een dienst mede heeft willen bewijzen, die geen Latijn verstond.

Barlaeus schreef dezen brief aan Hooft naar aanleiding van diens gedicht: „De Hollandsche Groet aen den Prinse van Oranje over de zege van den jaere 1629". Uitgegeven in 1630. Het betrof de verovering van Wezel en 's Hertogenbosch. Zie Stoett, Gedichten van P. C. Hooft, 1899, I, 281.

[2]) Naar de plano-uitgave (Unger 176) in het Vondel-Museum, Amsterdam (1630).

Zie: R. C. Bakhuizen v. d. Brink. Vondel met Roskam en Rommelpot; 3e dr.; 188, bl. 54.

Of dwang van vrome Christen-sielen
Niet streckt om Hollandt te vernielen?

Of vryheyt niet en was de schat
Waerom men eerst in oorloogh tradt?
Of oock in wel bestierde steden
Een oproermaecker wort geleden?
Of huyse-plondren vesten sticht?
Of d'eedt geen burgery verplicht?
En of sich leeraers niet verloopen,
Wanneerse deesen bandt ontknoopen?

Wiens antwoordt kortst en bondichst is,
En klaerst in dese duysternis,
Dien sullen d'Academiheeren
Met eenen Princenroemer eeren:
Daer Pallas, met haer diamant,
In sne den Veldheer van het landt,
Die met 's Hertogenbosch gaet strycken,
Daer Maurits tweemael af most wycken.

Yver.

D'Antwoorden moeten ingebracht worden Voor den eersten van Somermaendt, synde de dach onser verkiesinge, als Apollo te recht sal sitten, om den prijs te geven diense verdient.

TESSELSCHADE AAN VONDEL [1]).

1630, Mei.

Antwoort op de Vraag van de Amsterdamsche Academie:

De beste tong die stemmen smeede,
zong gode loff, den menschen vreede.

Ook deze uitdagende oproep van Vondel moet als een brief aan alle dichters beschouwd worden, zooals het adres aangeeft. Verzonden als prysvraeg namens de Kamer in Liefde Bloeiende, onder het motto: Yver.

Vondel vatte in dit hekelende gedicht al de hevige kwesties, die in de laatste jaren vooral de theologen en de dichters in beroering hadden gebracht, samen, met het doel in de antwoorden een oplossing te vinden; maar zeker niet om vrede te stichten. Er ontstond dan ook zulk een heftig tumult in de wereld van theologen en poëten, dat Burgemeesteren verboden de ruim vijftig antwoorden te verkoopen.

[1]) Naar het Hs. in de Leidsche Bibliotheek. Facsim. v. Lennep, Vondel, III, 55.

Die swygent meest haer deucht betoont,
Is die met vier d'Apostels kroont.
De snoodtste op aerde deed de menschen
Nae Godts verborgen wysheyt wenschen.
De booste sprack int Heemelryck:
„myn macht zy d'hoogste macht gelyck!"
In hun sticht Godt zyn heerschappyen,
die, met het doen, 't gelooff belyen.
Schyn, als een Droch- en dwael-licht, lejdt
Wie dat haer volght ter duysterhejt.
De vrome zielen te belaegen,
Kan Hollants zachte grondt niet dragen.
de Roomsche geus het smekent blad
tot Brussel, ondertekent had,
Soo wel als d'ander; En versocht er
's lants vryheyt by, aen 's Kajzars dochter.
den muyter, die gerustheyt haet,
loost altyd een geschickte staet.
Daer d' eene burger 's anders mujren
bestormt, die stadt en kan niet dujren.
geen aerdsche God, off hy wordt by
een Eedt verknocht: meer schuttery.
Wat leeraers ook dien bant ontlitsen,
die kerven 't snoer der Zeeven flitsen.

Elck zyn waerom [1]).

---

[1]) Zie „Een onwaerdeerlycke Vrouw", van Dr. Worp, bl. 81—82.

Onder de antwoorden op Vondels oproep was dat van Tesselschade, onder haar spreuk „Elck zijn waerom", ingezonden, het waardigst.

Het werd als brief gezonden aan het adres van Vondel, om het verder, „ter betutteling" door te zenden aan Hooft. Deze was er zeer mede ingenomen, en schreef aan de dichteres: „Als jck nae de prijs vande Academje staen wilde, jck zoude staende houden, dat de beste tonge is die van Joffre Tesselschaes pen. Want haer ujtspraeck heeft niet alleen my wel gevallen, maer myne liefste Helionora zoo wel gesmaeckt, dat ze door die leckernije, tot haere eerste liefde ter poësie bekoort zijnde, ernstelijk op mij verzocht heeft, jck zoude dat gedicht toch ujtschrijven, 't welk 't eerst is, dat zij mij zulx in alle haer leven geverght heeft... Het bijgaende antwoort op de vraeghe kan U E. zoo betuttelt als 't nu is, in 't net stellen, ende beslooten aende Akademie verzenden, oft aen U E. zuster, om aldaer ingelevert te werden. (Namelijk aan Anna Roemers.) De roemer, verstae jck, zal door haer handt gesneeden werden, ende misschien zucht tot vrienden hebben, om niet ujt het geslaght van Roemer te gaen."

In de uitgave van Brandt, Vondels Poezij 1682, is dit gedicht onderteekend met P. C. H., de initialen van Hooft. Van Lennep veronderstelt (Vondel III, 56) dat Brandt wellicht voor den druk het afschrift heeft gebruikt, hetwelk Hooft volgens bovenstaanden brief voor zijn vrouw Heleonora had gemaakt.

Adres: Aen Sr Joost vande Vondeln, woonende in de trouw in de Warmestrat, om te bestellen aen myn Heere, De Heere Hooft, Drossart tot muyden, port.

VONDEL AAN HOOFT [1]).

1630, Mei.

Roskam aen den Heer Hoofd, Drost van Muyden.

Hoe koomt, doorluchte Drost, dat elck van Godsdienst roemt,
En onrecht en geweld met desen naem verbloemt?
Als waer die saeck in schijn en tongeklanck gelegen:
Of sou 't geen Godsdienst sijn, rechtvaerdigheyd te plegen?
Maer slincx en rechts te staen na allerhande goed?
God voeren in den mond, de valscheyd in't gemoed?
De waerheyd greep wel eer die menschen by de slippen,

---

[1]) Mei 1630. Naar den plano-druk (Unger 184) in het Vondel-Museum te Amsterdam.

Zie: R. C. Bakhuizen van den Brink. Vondel met Roskam en Rommelpot; 3e druk, passim. En vooral: Dr. A. Kluyver, Verspreide opstellen, 267—280.

Behooren Roskam en Harpoen tot Vondels brieven gerekend te worden? De aanhef van het eerste gedicht herinnert aan Horatius, Sat. I, 1. „Quo fit Maecenas"; „Hoe komt, Doorluchte Drost"; beide zijn als brieven bedoeld, gericht tot een hooge persoonlijkheid. Van de „Harpoen", die ook als brief aan een bijzondere persoon is gezonden, al is die gefingeerd, kan hetzelfde worden gezegd. Na de groote opschudding veroorzaakt door Vondels „Prijsvraeg van de Amsterdamsche Academie", trachtte hij nu, op meer bezadigden toon zijn kritiek te uiten, zoowel op de slappe regeering, de groote weelde, overdaad en hebzucht der burgerij, als op de huichelarij in den godsdienst, die overal voor den dag kwamen.

De dichter begreep, dat hij door kalme en waardige betoogen meer zou kunnen bereiken dan door de onedele schimpscheuten waarmede voor- en tegenstanders van de Academie elkander bestookten, en die slechts konden strekken om den strijd aan te wakkeren.

Zoo ontstonden de beide dichterlijke brieven naar klassiek model: de Roskam gericht aan den Muider Drost Hooft; en de Harpoen aan Jonkheer Landeslot, een verzonnen type, waarmee Vondel de landsregeering op het oog had. Hoofts oordeel over, en zijn ingenomenheid met beide brieven blijken duidelijk uit diens brief aan Baeck. Ook hier komt, evenals nog in andere brieven aan den dag, dat Hooft den dichter in die dagen zeer waardeerde, en hem niet uit de hoogte behandelde, zooals wel eens is beweerd, en Prof. J. W. Muller heeft getracht te bewijzen in De N. Taalgids, 1930, XXIVe Jg.

Ik meen de houding door Hooft gewoonlijk aangenomen tegen ontwikkelde lieden van een lageren stand, het best te kunnen vergelijken met de wijze waarop een andere geleerde aristocraat dien de meesten onzer gekend hebben, Prof. Jhr. Dr. J. Six, optrad in gezelschap van andere geleerde kennissen. Namelijk met een welwillende vriendelijkheid van boven af, zoodat een zekere afstand werd gevoeld.

En sprack: uw hart is verr'; ghy naecktme met de lippen.
De waerheyd eyscht het hart, en niet soo seer 't gebaer.
Dit laeste sonder 't eerst, dat maeckt een' huychelaer;
Die by een cierlijck graf seer aerdigh word geleecken:
Vol rottings binnen, en van buyten schoon bestreecken.
Soo was uw vader niet, die burger-vader, neen:
Van binnen was hy juyst, gelijck hy buyten scheen.
'k Geloof, men had geen' gal in desen man gevonden,
Indien, nadat de dood sijn leven had verslonden,
Sijn lijck waer opgesneên. Hoe was hy soo gelijck
Dien burgemeestren, die wel eertijdts 't Roomsche rijck,
Door hunne oprechtigheyd, opbouden van der aerde
Ten top: doen d'ackerbou in achting was en waerde:
Doen deege deeglijckheyd niet speelde, raep en schraep;
En 's vyands goud min gold dan een' gebrade raep.
Hoe heeft hem Amsteldam ervaeren wijs en simpel:
Een hoofd vol kreucken, een geweten sonder rimpel.
O beste bestevaêr! wat waert ghy Holland nut,
Een styl des raeds, doen 't lijf van 't stocxken werd gestut;
Op dat ick ga voorby ons Catilinaes tyen:
Doen 't vaderland in last, door twist der burgeryen,
Ghy 't leven waert getroost te heyligen den staet:
En doen uw hoofd gedoemt, door 't hoofd van eygebaet,
Ghy geen' gedachten had van wijcken of van wancken.
De wees en weduwen, de ballingen u dancken:
Hoewelghe noyt om danck hebt, sonder onderscheyd,
Bescheenen met den glans van uw' goedaerdigheyd,
Ondanckbre en danckbre, dienghe kont ten oorbaer strecken.
O spiegel van de deugd! O voorbeeld sonder vlecken!
Noyt sooptghe 't bloet en mergh der schamele gemeent:
Nocht stopte d'ooren voor haer rammelend gebeent.
Wat lietghe uw' soonen na, doen 's levens licht wou neygen?
Indien 't gemeen u roept, besorgt het als uw eygen.
Soo was uw wterste aêm slechts waere klaere deughd;
Daer ghy, vermaerde stad, uw' kroon meed' cieren meught.
Soo 't land uw vaders deughd soo wel had erven mogen,
Als sijn' gedachtenis, s' had swaerder ruym gewogen
Dan duysend tonnen schats, en duysend, en noch bet:
En 'k sagh de swaerigheên van onsen staet gered.
Indien de Spanjaerd sagh het land van Hoofden blincken,
Hoe sou sijn fiere moed hem in de schoenen sincken:
Hoe sou hy vader Ney opwecken, door gebeên,
Om met sijn' tong dees' scheur te neyen hecht aen een.

Geen Duynkerck sou de zee met vlooten overheeren.
Maetroos die roovers ras sou aersling klimmen leeren;
En 't laege Waterland doen kijcken door een' koord
Dien, die nu blindeling ons slingert over boord,
En visschers vangt en spant, verwt zeeluy doods van vreesen:
Soo datter een geschrey van weduwen en weesen
Ten hoogen hemel rijst, wt dorpen en wt steên.
Wat's d'oorsaeck? Vraeghtmen, wat? De gierigheyd alleen,
Die 't algemeen versuymt, en vordert slechts haer eygen:
En sprack ick klaerdre spraeck, ick sorg sy soume dreygen
Met breuck en boeten, of te levren aen den beul.
Want waerheyd (dat's al oud) vind nergens heyl nocht heul:
Dies roemtmen hem voor wijs, die vinger op den mond leyd.
O kon ick oock die konst: maer wat op 's harten grond leyd
Dat weltme na de keel: ick word te stijf geparst,
En 't werckt als nieuwe wijn, die tot de spon wtbarst.
Soo 't onvolmaecktheyd is, 't magh tot volmaecktheyd dyen
Van dees' rampsalige en beroerelijcke tyen,
Waer in elck grabbelt, tot sijns naesten achterdeel,
Schrijft andren toe, en schuyft op hen de schuld van't scheel.
Waer Cato levend, die gestrenge Cato, trouwen,
Hoe doncker sou hy, met een doncker paer winckbrouwen,
Begrimmen oversijds de feylen onser eeu,
En ringelooren den geringeloorden leeu;
Die sich soo schendigh nu van rekels laet verbaffen.
Hoe sou hy graeuwen: flux en past dit af te schaffen:
Dat weder ingeset. Hier stuurman waer het roer,
En let op 't oud compas. Voort, voort, met desen loer,
Die noyt te water ging: hy sal ons 't spel verbrodden.
En ghy, hou oogh in 't seyl. Waer heen met dese vodden,
Ghy lompe, plompe dief, die 't scheepsvolck streckt tot last?
t' Hans grijp ick u by 't oor, en spijcker 't aen den mast.
Waer Cato levend, wis, daer sou geen haer aen feylen,
Of 't ging als 't plagh te gaen. Wat soumen lands beseylen:
Daer nu de norsse nyd ons slapend seylt voorby,
De loef afsteeckt, terwijlwe leggen in de ly,
In vaer van schipbreuck, schier aen laeger wal vervallen.
Het roer den meester mist, en daerom is 't aen 't mallen:
En wilme' op 't dreygement niet letten van den nood,
Soo bergh aen 't naeste land uw leven in den boot.
Doch 'k hoop een beter, van die gaerne 't beste saegen,
En sucht tot 't vaderland in vroomen boesem draegen.
De sulcke vindmen noch als parrelen aen strand.

De schaersheyd maecktse dier. Indien maer 't onverstand
Soo weynige alsser sijn erkende in hunn' waerdye,
En wysere heeren liet begaen met heerschappye,
Men vondter noch genoeg, die niet soo seer en staen
Na heerschen, danse met 's lands welstand sijn begaen,
En wenschen tyd en sorg en moeyte hier in te schieten,
En niet een' penning voor hunn' diensten te genieten:
Dat sijn niet sulcke, daer ick eerst van heb geseyd,
Wiens Godsdienst op de tong en op de lippen leyd:
Maer in een vroom gemoed; waer uyt die deughden groeyen,
Die Hollands welvaert eer soo heerlijck deeden bloeyen,
In spijt des dwingelands. Wel, wilmer noch niet aen?
Of rijm ick, dat een boer dit Duytsch niet kan verstaen?
Neen seker, 't is dat niet. 't Sijn kostelijcke tyen.
Het paerd vreet nacht en dagh. In een' karros te ryen.
Een' Juffer met haer' sleep. De kinders worden groot:
Sy worden op bancket en bruyloften genood.
Een nieuwe snof komt op met elcke nieuwe maene.
De sluyers waeyen weyts, gelijck een ruytervaene.
En eyschtmen meer bescheyds, men vraegh het Huygens soon,
In 't kostelijcke mal: die weet van top tot toon
De pracht en sotte prael tot op een hayr t' ontleden.
Hier schort het. Overdaed stopt d'ooren voor de reden:
En kromt des vromen recht: deelt ampten wt om loon:
En stiert den vyand 't geen op halsstraf is verboôn:
Luyckt 't oogh voor sluyckerye, en onderkruypt de pachten:
Besteelt het land aen waere, aen scheepstuygh, en aen vrachten:
Neemt giften voor octroy: of maeckt den geldsack t'soeck:
En eyschtmen rekening, men mist den sack en 't boeck.
Hoewel het menschlijck is dat sulcke saecken beuren:
't Heeft dickmael oock sijn' reên. Dick' raeckter meed te veuren,
Die verr' ten achtren was. Kort om, dit's onse plaegh.
't Is, drijft den esel voort: gemeentenesel draegh:
Het land heeft meel gebreck: dus breng den sack te molen.
Het drijven is ons ampt: het pack is u bevolen.
Vernoegh u, datghe sijt een vrygevochten beest:
Is 't na het lichaem niet, soo is het na den geest.
Tot 's lichaems lasten heeft de hemel u beschoren.
Dit past u bet dan ons. Ghy sijt een slaef geboren.
Best doet ghy 't willighlijck van selven, dan door dwang.
Dus raeckt het slaefsche dier, al hygende, op den gang.
En sweet, en sucht, en kucht. De beenen hem begeven.
Hy valt op beyde knien, als bad hy, laetme leven;

En gigaeght heesch en schor. De drijvers stock is doof,
En tout des ezels huyd, en swetst vast van 't geloof.
Hoe kan een Christenhart dees' tiranny verkroppen!
Ick raes van ongeduld. En sijnder dan geen' stroppen
Voor geld te krijgen, datmen 't quaed niet af en schaft?
En dat landsdievery tot noch blijft ongestraft?
Of isser niet een beul in't gantsche land te vinden?
Men vondter eer wel drie, doen bittre beulsgesinden. &.
En vraeghtmen wat ick seg? dat seg ick, en 't is waer:
Die 't willens wederspreeckt, dat is een logenaer.
Dus klaeght de galge, die lang ledigh heeft staen prijcken:
Die lang geen' krayen 't oogh van groote dievelijcken
Wtpicken sagh, en fel van raeven werd begraeut,
Die heen en weêr om aes wtvlogen heel benaeut.
Of nu een' snoode Harpy dit averechts wou duyen:
Dat tegens d'Overheên ick 't volleck op wil ruyen,
Om tol en schot en lot te weygren aen den heer;
Soo lochen ick 't plat wt. Neen seker, dat sy veer.
Gehoorsaemheyd die past een' oprecht' ingeseten:
Den heer t' ontfangen weêr rechtvaerdigh wt te meeten;
Gelijck die Haeghsche Bie vereert is met dien lof,
Dat sy noyt honigh soogh wt ander lieden hof;
Maer na haer' eygen beemd, op onbesproke bloemen,
Om nectar vloogh, wiens geur oprechte tongen roemen.
Waer yeder soo van aerd, wat soumen metter tyd
Het arrem eselkijn al lasten maecken quijt?
Hoe sou 't aenwassend juck ontwassen met den jaeren?
Wat wordter nu gespilt? wat soumen dan bespaeren?
Men had, in tijd van nood, een' schatkist sonder tal.
Maer nu is 't Muysevreughd, de kat sit in de val.
'k Heb, o doorluchtigh Hoofd der Hollandsche Poëten,
Een' kneppel onder een' hoop hoenderen gesmeeten:
'k Heb weetens niemand in 't bysonder aengerand;
Misschien wie 'k trof, tot nut van ons belegert land:
'k Heb aen uw vaders krans al meede een blad gevlochten,
En noch een' siel geroemt, wiens deughden elck verknochten.
Dit nam sijn' oirsprong niet wt vleylusts ydelheên,
Der dichtren erfgebreck: maer wt een' rype reên.
Ick wenschte, mijn' copy niet scheelde van het leven;
Soo sou, als 't aenschijn u de schilder heeft gegeven,
's Mans deughdige ommetreck hier sweven in de siel;
Die stand hiel ongebuckt, doen 't dor gebeente viel.

Harpoen, aen Jonckheer Landeslot, Heer van Vryburgh.

Ick heb, heer Landeslot, doorreysend uw gebied,
Daer menighmael vernacht, en veel van Godefried,
Den preker van uw vleck, de boeren hooren roemen,
Wiens lof sy met geen' kunst behoefden te verbloemen.
Wie vond in deeghlijckheyd oyt sijns gelijcken meer?
Gode offerde hy sijn' dienst' sijn' trou aen sijn' landsheer,
En bragt dat woeste volck tot deughdige bekeering,
Door voorgang eer dan door sijn' ongetoyde leering.
Sijn woord was eveneens als een gesegend saed.
Hy was der sielen sout. Noyt moeyde hy sich met staet
Of weerlijcke heerschappy. Het licht blonck wt sijn leven.
Al wat de bybel leert stond in sijn hart geschreven:
Ja sijn godvruchtigh hart, dat was der deughden kerck.
Wat drempel hy betrad, daer bleef een heyligh merck.
Sijn mond was troostelijck den aengevochten bedde.
Wat onlust reesser, dien hy niet met wijsheyd redde?
Baldadigheyd nam af, soo ras hy trad op stoel,
Gereghtigheyd die groeyde, en pleyters werden koel.
De kroegen stonden leêg. Geen mes werd wtgetrocken.
d'Opreghtigheyd des mans klonck luyder als de klocken.
Hy was vernoeght in 't kleen, gewilt by arm en rijck,
En stondse bey ten dienst. Sy golden hem gelyck.
Men sagh hem selden aen der rijcke lieden disschen:
Wel moght hy wit sien, maer vermyde d'argernissen.
Soo lang sijn leven duurde hing 's vollecx hart aen God,
En 't was gehoorsaem sijnen vryheer Landeslot.
Hoe wenschelijck sou 't sijn voor landen ende steden,
Indienmen nu 't geloof niet na spitsvondigheden,
Die luttel stichten, ging waardeeren al te bot,
(Verkeertheyd is 't van 't minst te maecken 't hoogste lot)
Maer na'et beleven: daer soo veel is aen gelegen,
Dat niemand sonder dit kan erven Christus segen.
Gewis had Godefried de waerheyd soo gevat,
En hierom woeckerde hy met yver om dien schat.
't Getal dat socht hy min, met bidden en met wenschen,
Als 't pit en merreg van ter deughdgesinde menschen,
En drong op 't weeten niet soo vierigh, als op 't doen.
Dat was de rechte melck om heylgen op te voen.
Waer sulcke voesters sijn, daer bloeyen d'ondersaeten:
Daer hoeft de grootste stad geen wachthuys vol soldaeten,
Om huysbraeck, plondring, moord, en stokebrandery

Te blusschen binnen muurs, of sielentyranny:
Daer word de Godsdienst niet gevordert, met luyd krijten,
Om 't arm eenvoudigh volck in rotten te doen rijten:
Daer waecken, om een' tong soo veele spiessen niet:
Maer yeder burger wacht op 't geen sijn heer gebied,
En voor 't gemeene best quijt sich een yeglijck Christen:
Als in d'Aposteleeu, die laegen kent noch listen.
De kerck is als een' koy vol lamren, als een korf
Vol tortelduyven, daer d'onnooselheyd om storf.
Maer zedert Wolfaerd sloegh sijn' klaeu in d'oeghst des Heeren,
Veraerden de gemoên in baerelijcke beeren:
Dat heught heer Landeslot noch heden desen dagh.
Wat dagh verlieper, dat hy niet sijn hartseer sagh?
De landlie maeckten van hun' heerschappen tyrannen,
En tegens 't overhoofd was 't lichaem ingespannen,
De leden onderling te jammerlijck verdeelt,
En wtgewischt, in 't hart, Gods heerlijck evenbeeld:
Dat Godefried, met smart en arbeyd, daer in druckte.
Elck riep: dat 's u: dat 's mijn. Elck grabbelde en elck pluckte:
Dies oude Karsten, die hierom sijne handen wrong,
Kreet: wat al boos vergif verspreyt een' paepetong!
En 't was waerachtigh waer. Wie kan de waerheyd laecken?
Dat allerkleenste lidt beschickt wel groote saecken:
Gelijck de slimme slang, in 't heyligh Paradijs.
Wie 't in den wind slaet, word het t' sijner schade wijs:
Dies loven wy met recht den wackren heer van Schagen,
Die toomt den voerman, voor het hollen van den wagen,
En maeckt hy 't hem te grof, hy besight self de sweep,
En graeut eens: bengel hou! flus krijghje van de leep.
Hij leert den leeraer wt een ceêl sijn' schuld bekennen,
Soo word hy handelbaer, en kan de paerden mennen
Op 't Evangelisch spoor. Wat schiet den man te kort,
Die soo demoedigh, en ten lesten saligh word?
Hy leert hem, na sijn staf is, springen, en niet verder:
Dus is de Schager heer sijn eygen prekers harder.
Rechtschapen edelman, hoe edel is uw' siel!
Hoe luysterscharp uw oor, op 't rollen van het wiel.
Al wordmen wtgeluyd voor godeloosen schellem:
Soo schold Datheen wel eer den wijsen held, prins Welhem.
De lasterkunst valt licht: de botste kanse best.
Doen weeldigh Vlaendren was beseten van die pest,
Ontsteecken door den stanck van weynigh' boose prijen,
Verstorf de welvaert, en de staet geraeckte aen 't glijen:

Tot dat de graeflijckheyd sat deerelijck gestrand.
Dit streckt een' heldre baeck, gelijck een schip op 't sand.
Dies laet, heer Landeslot, den breydel niet meer glippen:
Maer muylband Wolfaerds al te lasterlijcke lippen.
Want soo hy u niet vreest, soo ziddert ghy voor hem.
Wanneer uw blixem suft, soo dondert sijne stem,
En weckt een onweer, eer het plompe sinnen mercken,
Dat op het land een' zee gaet boven alle kercken,
En ghy verlaeten en vermeestert sit aen 't roer.
Dit wist de Stuurman, die met jonckheer Robert voer.
En met sijn' meestren doen waer over boord gesprongen,
Had hy niet ree geweest voor putger en kocxjongen.
Men berreght schip en goed, door oeffening van tucht:
Want d'ongebondenheyd is wonder nau van lucht,
En scharp van snof en reuck, als sommigh slagh van dieren,
En weet haer' moed hier na te stracken en te vieren.
Veel' dingen sijn wel nut, maer al en is 't niet fraey.
Een huys verciert is met een' schoonen papegaey,
Maer snatert hy te veel, hy is gelijck eene aecxter,
En moeylijck voor 't gesin, gelijck een' vuyle kaecxster.
Een woord te sijner tyd geuyt, in suyvre tael,
Een gulden appel is, in eene silvre schael.
De wijse weeghtse als goud. Qua klap bederft goe seden,
Dit treft vernaemlijck, die in 't openbaar sal reden,
En rekent dat hy sal den reghter rekning doen
Van elck ontuchtigh woord. Nu braecktmen rijp en groen,
Op wettige overheen, ja selfs op alle grooten,
Op nabuurkoningen, 's lands trouwe bondgenooten:
Een' lastering soo dier den Christen mond verboôn.
Hoe gortigh 't varcken sy, men roept: al schoon, al schoon,
Al suyver Christendom, met heyligheyd behangen:
En 't hart een stinckpoel is, vol padden en vol slangen.
Men dringt sijn' naesten van den oever, om een punt,
En elck sijn' medechrist de saligheyd misgunt.
't Geschil word groot geschat, 't is menighmael een kleentje.
In 't ydel beckeneel, daer rammelt steentje beentje,
En hierom sluytmen voor een' andren 's hemels poort,
En die in eer wil staen, moet trecken aen die koord.
De schemeringen sijn verlegen met de klaerheyd.
Het minste stipken heet noodsaeckelijcke waerheyd.
Geveynstheyd speelt haer' rol op 't geestelijck tooneel.
Het weerlijck dooptmen met den naem van Gods krackeel.
Wat kan de lamren rock al huychelaers verschuylen,

Maer datter wolven sijn, barst wt wanneer sy huylen,
En janken over kruys en misselijcke pijn.
Om dat tot 's anderen rust sy wat geteugelt sijn,
En volgens hunnen aerd geen' wreedheyd kunnen plegen.
De naemen van party wt 's levens boeck te veegen
(Indien hun deese maght van boven is vertrout)
Waer billijck hun genoegh. Nu maeckt die waen hen stout,
Om sulck een' balling van den aerdboôm noch te weeren,
Dien 't onvervalschte boeck de voetbanck noemt des Heeren.
Wie schreyt niet die dit hoort, of lacht sich slap en moe?
't Is seker, roept'er een, 't behoort ons allen toe.
't Geloof is erfgenaem van weereldlijck en geestlijck.
En wie dit niet begrijpt, leeft luttel min als beestlijck.
Ick ken de Pausen wel, die Vrankrijck deelden wt,
En schatten 's Konings erf op predikantenbuyt:
Maer 't is Rochel in 't end vry bitter opgebroken.
Niet datwe met haer' val de tanden willen stoken:
Maer toonen, hoe men door verblindheyd steygeren dar
In top, om bet vermaert te sijn als Lucifer,
Die, van des hemels trans, tot in den afgrond storte,
Doen God de dartelheyd van sijne wiecken korte.
Noch heeten 't yveraers, en die 't wel gade slaen,
Sien vorstendommen door dien yver ondergaen.
Al hun betrouwen is een' hollende gemeente,
Wiens oproer sit in 't bloed, in 't merregh van 't gebeente.
Van haer was d' oirsprong, en van haer beduchtmen 't end,
't En sy een wijs geval de saeck ten besten wend:
't En sy dees' barsse stof gemengt werd met yet smedighs,
Om die te vleyen tot wat dienstighs en wat vredigs.

HOOFT AAN BAECK [1]).

1630, 28 Mei.

... De Harpoen is aerdigh, al zal hy veelen haerigh dunken, niet min als de Roskam. My dunkt hy te genaedigher, om dat hy

[1]) Zie: v. Vloten, Brieven van Hooft, II, bl. 23. Brandt, Leven van Vondel, uitg. Leendertz, bl. 23. Daarin wordt ook het Latijnsche vers aangehaald: „Virtutis est", etc. dat bij v. Vloten niet voorkomt. Bij Brandt ontbreekt echter het distichon: „De Godsvrucht" enz.

In tegenstelling met Prof. J. W. Muller, die (N. Taalgids, 1930, 113.) ook in dezen voor Vondel zoo waardeerenden brief een spoor meent te vinden

yder naegeeft dat hem naekomt, en zoo wel voor een goedt betaeler, als voor een scherp maener gaen magh. Maer verwondert U E. dat die geest het op zoo groote personaedjen gelaeden heeft? daeraen ziet ghy zijne grootmoedigheit. Hebt gy voor 't Tuchthuis niet zien staen de spreuk, die by den Poëet op Hercules gepast zijnde, van de Tuchtvaeders geëighent wort:

> Virtutis est domare quae cuncti pavent.
> Hetgeen, daer alle man om swjght,
> Te temmen is manhaftheitsplight.

Kan ook een heerlijk hart zich hooghlijker ophaelen, als met het wejden zijner gedachten door een heerschappie, gevoert over de geene die, met eenen grauw, aen Kaizars en Koningen 't hart in de schoenen doen zinken? Maek vry rekening, dat, marmore zalen en gulde galeryen, niet dan prullen en poppegoedt zijn voor dengeenen, die gewent is over de toppen van myters en kruinen van drievouwde kroonen te wandelen. Ick zie wel wat U E. zeggen wil. Datter weenighe zijn, dien 't gelukt zonder te struikelen, oft, aen die heete hoofden, zoo veel blaeren in hun voeten te branden dat het zap de kool niet waerdt en is, ende veelen nutter waer in een houte schotel over straet te krujpen. Te eêlder is de kunst: ende te meer eers heeft hy daeraf, die 't loflijk ujtvoeren kan. Niet dat my schempen en schieten een ridderlijke hanteering dunkt, oft, gelijk de vlieghen op een glas, over 't gladde heenen te loopen ende op 't rompeligh stal te houden; maer, gelijk U E. wel zeidt, den verweenden bakhujzen hunne wanschapenheit ende ezelen hunne ooren te toonen, op hoope, dat zy 't zoo klaer niet vindende t'hunnent, oft het een dujf gelezen had, wat waters in hunnen wijn doen moghen, en kleender leeren zingen. Want anders is my tegens de borst, dat men de lujden leelijk ende af-

van mindere hoogschatting van Vondel door den Drost, moet ik er toch op wijzen, dat hij door dezen uitdrukkelijk „de vrient" wordt genoemd, een benaming die Muller door een tamelijk gezochte interpretatie (zie noot 3) tracht te kleineeren. Ook de zoo spontane uitnoodiging tot Baeck: „Komt het zijn E. (d.i. Vondel) ook te pas met U E. eens over te stappen" (naar Muiden) wordt door Muller heel gewrongen geïnterpreteerd door die noodiging om te zetten in deze woorden: „dat zwager Baeck Vondel wel eens mag meêbrengen naar het Muiderslot."

In Hoofts woorden ligt toch de bedoeling om, wat wij noemen, Vondel tot een familiaar bezoek uit te noodigen, indien hem dit schikt en aangenaam kan zijn, en nog wel in gezelschap van Hoofts grooten vriend, zwager Baeck. Dus niet dat Baeck verlof krijgt om Vondel eens meê te brengen.

Elders zal nog gelegenheid zijn om op te merken, dat prof. Muller, bij zijn poging om de verhouding van Hooft tot Vondel in het licht te stellen; waarbij van des eersten kant van weinig toenadering zou blijken; de vraag wel wat eenzijdig beschouwt, en steeds in het nadeel van Vondel uitlegt.

schouwelijk in 't oog der gemeente maekt, daer zy leer en stichting by te zoeken en uit te zuighen heeft.

> De Godsvrucht, 's hemels gaef, bej nut voor best' en boost',
> In voorspoedt 's menschen toom, in onspoedt 's menschen troost.

Maer de Heer van Schaeghen magh hem wel een' fraejen roemer op de handt zetten, voor de klank van zulk een trompet, als de geene daer hy zijn' lof op speelt. Ende als hy dat gedaen heeft, zal hy noch diep in zijn' schult blijven staen. Ick beken ook, dat my zulke rijmen niet alledaeghs voor den neus komen, ende daerom als 'er U E. raedt om weet, zaller mijn vingeren nae slikken. Zoo U E. gelieft den vrient zulks aen te dienen, nevens myn' groetenis, ick zal 't gaeren gestant doen . . .

Van den Huise te Muyden, 28 Maj 1630.

HOOFT AAN BAECK [1]).

3 Juni 1630.

. . . Onder de stukken rakende Schout Willem Bardes, zal U E. vinden twee gedichten van Coornhart, die nae d'eenvoudigheit onzer taele te dien tijde, niet te verwerpen, maer geestigh,

[1]) Zie: Van Vloten, Brieven van Hooft, II, p. 33.

Ook bij de toelichting tot dezen brief moet ik weer verschillen met de meening van Prof. J. W. Muller (N. Taalgids, XXIVe Jrg. 1930, bl. 113 volg.): dat eruit zou blijken, hoe reeds na zes dagen Hoofts gunstige opinie over Vondel zou zijn veranderd; diens eerste opwelling van bewondering voor Vondels zedelijken moed, in Roskam en Harpoen betoond, reeds zou zijn gezakt en bekoeld en de bezwaren weer zijn gaan overwegen. De toezending van twee gedichten van Coornhert (zie de verklaring hierna) zou als doel hebben den dichter aan te sporen tot „historische objectiviteit en onpartijdigheid voor den hartstochtelijken Vondel".

Het komt mij echter voor, dat het toezenden van die twee gedichten juist een bewijs is van des Drosts voortdurende belangstelling in Vondels gedichten. In elk geval zouden wij die gedichten van Coornhert moeten kennen om daaruit eenige stellige conclusie te kunnen trekken. Ik heb zelfs een zwaar vermoeden, dat Hooft zich vergist in den maker van deze gedichten; immers van Coornhert zijn zoodanige verzen niet bekend. Wellicht heeft de Drost Laurens Jacobs Reael op het oog, een der 70 doleanten, die inderdaad eenige gedichten, in 1569, en vroeger, heeft gemaakt met politieke strekking. Deze is in Februari 1567 met Frans Dircksz Coornhert naar den prins te Antwerpen gegaan. Het is begrijpelijk, dat Hooft in een wellicht haastig geschreven brief, Reael met Coornhert (den broeder van Dirck den Haarlemschen notaris) heeft vereenzelvigd en gedichtjes van Reael, als van Coornhert gemaakt,

en, om der historie wille, bewaerens waert zijn. U E. gelieve die te toonen aen Sr. Van den Vondele, op dat hy 't scherp der tongen van die eeuwe, tegens dat van de jegenwoordighe, moghe overweghen, ende zien hoe onze stadt van heden nocht gisteren niet begonnen heeft der partijdigheit onderwaerigh te zijn. Ick vind my bedrooghen in de meeninge, dat de H. van Schaegen den schrijver van den Harpoen grooten dank zoud weeten, ende verstae, dat Zijne Ed. met ernst verklaert, zy zoude hem, wie hij waere, doen gevoelen dat haer leedt is, voor alle de werelt uitgekreten te worden, als een persoon, die zijnen lust naeme in 't

---

aan Vondel heeft doen zenden. We kennen dezen Laurens Jacobsz „In den gouden reael" als de dichter van een bundel: „Refereynen, Balades, Epitafien, Historialen en andere Liedekens", waarvan het handschrift wordt bewaard in de Universiteitsbiblotheek te Gent. Het zijn meerendeels zeer scherpe politieke referynen tegen de Katholieke regeering van Amsterdam.

Uit één schrijf ik de eerste strofen gedeeltelijk over:

O Amsterdam, moordaedich, voll bloetgierrige honden,
Schout, Scheepens, Burgemeysters en Raeden van deezen,
bloetdorstige Papisten, sijt ghy noch niet sat bevonden?
Es uwen crop noch niet vol van weduwen en weezen?
Der armmen bloet, dat ghy gestort hebt, es gereezen
in den heemel en es costel voor den Heerre,
roeppende, als wy in Apocalipsi leezen:
„Wanneer sult Ghy wreecken ons onnoosel bloet teerre?"
En hebt ghy noch geen vreeze, al klopt Godt van veerre,
En bederft U in den gront met lancsaemer hant? Enz.
— — — — — — — — — — — —

Hoewel ghy u borgers met schelmen en dieven,
moordenaers, hoerreerders en vuylle hoerren quaet
haer valssche getuychennisse, valssche seegels en brieven
tierannich hebt omgebrocht — 'tfy u dees daet! —
weduwen en weezen gemaect door singulieren haet;
meneedich, trouweloos, en bont-breckich gewerdden sijt,
overtreedende u zeegel, gegeven by uwen vollen Raet
en Commissarissen van den Hove, u hulpers in dien tijt,
daerdeur ghy u cooplieden uutter stadt werdden quyt;
want elc vreesden te woonnen by sulcke tirannen. Enz.

Elke strofe eindigt met het refrein:

„'t Es beter ten halven gewendt, als heel onteert."

Liefde vermacht al.
fecit Anno 1574, den 20 December.

Zie over de gedichten van Laurens Jacobsz. Reael: Dr. Joh. C. Breen, „Een tweetal gedichten van Laurens Jacobszoon Reael". Amsterdamsch Jaarboekje, 1897, bl. 48.

Dezelfde: „Laurens Jacobsz. Reael". Bijdragen voor Vaderl. Geschiedenis en Oudheidkunde; 3e Reeks, Dl. 8.

Dezelfde: „De Kinderleer" van L. Jz. Reael. Archief voor Nederl. Kerkgeschiedenis. Dl. VI, afl. 2.

Dezelfde: „Stichtelijke liederen van L. Jz. Reael". Als voren, Dl. VI, afl. 4.

De verzen, die Hooft bedoelde, moeten aantoonen, dat de dichters toen even scherp van tong waren als in Vondels tijd en dat Amsterdam reeds lang

draeghen van roem, op sulk een' verrichtinge, tegens zijnen Prediker. Waer aen U E. bevindt, dat de voorzienighen ende wereldwijzen den naem schuwen, van der partidigheit meer toe te geeven, als den noodt...
Van den Hujze te Mujden,
den 3en Junio, 1630.

Alhier ontfang ick U E. aengenaemen van heden, met de loopmaeren ende Medalie, enz. Ick en kan dien stookebranden ter wederzijden niet vergeven hunne reukelooze dulligheit, daer niet dan verergherings onzer quaele ujt komen kan.

HOOFT AAN BAECK [1]).

1630, 11 Aug., Muiden.

...Ende is zeer vreemt, dat die van binnen, ziende hunnen vorst zijne vajligheit aldaer mistrouwen, niet getraght hebben, op voorwaerden, hoe slecht die ook zijn moghten, over te gaen. 't En zy de belegger, verzekert alles in zijner handt te hebben, nae geen verdragh altoos en hebbe willen lujsteren. Vondelen schrijft van 20000 zielen, die men roept daer omgekomen te zijn. Dit is wel te gelooven, ende waere een' fraye stof voor zijn' penne, om de wreedheit des vyands ten hatelijksten ende eisselijksten ujt te meeten, tot vernieuwing van den ouwden ende flaeuwenden afkeer. Ick en twijfel niet, oft Italiaen ende Franchois, en zullen daer hunne konst aen te kost leggen; met een geschrey om 't heele Christendom te doen jammeren.

---

voorheen aan partijdigheid blootgesteld is geweest. Dit zou dan, naar Hoofts meening, Vondels optreden kunnen vergoelijken. De gedichten van L. Jz. Reael beantwoorden geheel aan Hoofts beschrijving.

Uit het naschrift van dienzelfden brief blijkt, dat Baeck ook de scherpe satire „Medaellie voor de Gommariste Kettermeester", zonder naam van den dichter gedrukt in plano, aan Hooft had gezonden. Dat Hoofts uitval over „die stookebranden" op Vondel zou slaan, kan dan ook zonder nader bewijs niet worden aanvaard; uit de antwoorden op de „Medaellie" ziet men ook dat haar dichter toen niet bekend was.

Zie hierna: *Hooft aan Vondel,* 31 Juli 1630, opgenomen in de noot bl. 68.

[1]) Zie: v. Vloten, Brieven v. Hooft, II, 49.

Wat Hooft schrijft betreft den oorlog van Frankrijk tegen den Hertog van Savoye, Karel Emmanuel I, en het beleg van Mantua, dat in Juli 1630 werd uitgemoord. Reeds 11 Augustus was het nieuws daarvan in Holland verspreid.

Hooft geeft in dezen brief en elders verder allerlei beschouwingen over

HUYGENS AAN HOOFT [1]).

1630, 24 Augustus.

UE. sal mogelick niet ongeerne gewaerschouwt wesen, dat syn Exe ter wederkomste van de reise ... voor heeft over Naerden ende Muyden te wandelen.

HOOFT AAN BAECK [2]).

1630, 29 Augustus.

Wat jck aen Vondelen schrijf, kan UE. by den ingesloten zien, denzelven daernae sluiten, ende hem behandigen.

Als voren.

1630, 30 Augustus.

Vondelen heeft my geantwoort, ende zal hem zelf dienen te spreken.

---

dien oorlog, die hier niet ter zake doen. Dat Hooft hierin een mooie stof voor Vondels pen vindt, b.v. in een treurspel, of tijdgedicht, dus een bewijs van diens medevoelen in Vondels werk, acht prof. Muller: „een ietwat bitteren uitval van den gematigden ... Hooft tegen den hartstochtelijken, altijd weer haat en afkeer zaaienden Vondel". Deze qualificatie van den oprechten Vondel is moeilijk te verantwoorden.

[1]) Zie: Worp, Brieven v. Huygens, I, bl. 290.

Hooft overlegt hierop met Baeck, hoe hij den Prins zal ontvangen op het Slot, en schrijft: „.... Vooreerst wenschte wel, dat Mr. Dirk Sweeling moghte beweeght ende bewillight worden (want met onwillige honden quaedt hazenvangen is) om hier te koomen tegens dien tydt op de Clavecimbel speelen, die jck heb doen stellen, zoo dat hij daer weenigh werx aen vinden soude". Enz.

Ook heeft Hooft Vondel aangeschreven, waarschijnlijk om een welkomstgedicht voor den Prins te vragen; Vondel heeft dus nadere inlichtingen noodig over wat hem zal worden opgedragen. Daarom vraagt Hooft hem te Muiden te komen.

[2]) Zie: v. Vloten, Brieven van Hooft, II, 65 volgg.

Maar tot groote teleurstelling van Hooft, verbleef de Prins slechts enkele uren op het Slot, en waren al de voorbereidselen voor de ontvangst door Hooft beraamd, voor niets.

Den 19en September kreeg de Drost onverwachts bericht, dat de Prins dien dag zou komen, na te Naarden gegeten te hebben. In den namiddag kwam hij met gevolg, waaronder Huygens, op het Slot waar Hooft hem ontving met een plechtige toespraak, en Z. Hoogh. reisde terstond verder naar Weesp, waar hij overnachtte.

„Tesseltjen en Francisca Duarte (schreef Hooft later aan Huygens) had hij

VONDEL AAN JACOB BAECK [1]).

Herfst 1630?

Danckdicht aen Jacob Baeck, Rechtsgeleerde,
Voor zijn schoone appelen, mij met een gedicht toegezonden.

Geleerde en heusche Jongeling,
Met uwen appelkorref ging
Mijn hart op, door het groot genoegen
Aan uw met rym gestroide vrucht:
Getuige van d'oprechte zucht,
Die oit de BAECKEN tot mij droegen.
Ghy geeft my weder nieuwe stof,
Om boven Hespers gouden hof
Uw vaders boomgaard te waardeeren;
Waar in mijn ziel zoo menighmaal
Geprickt wiert van een heldren straal,
Om uit de borst te quinckeleeren.
Zoo veelerley genoten goet
Verplicht mijn overtuight gemoet
U weder danckbaar te gemoeten,
En met een schaamroot maatgedicht
En neergeslagen aangesicht
Voor alle weldaên te begroeten.
Uw hofsteê streckt een Helikon:
Uw klare Beeck een Hengstebron,
Tot laafnis van mijn dorstige ader;
Het zy ick op mijn Duitsche wijs

---

in waerdtgeld (te logeeren), en hare keelen waren vaardigh. De busschieters waren ontboden, de speelende gezellen besproken, om onder 't schaffen der spijze eenige kluchten aan te rechten."

Jorissen, Constantin Huygens, 1871; I, 242.

[1]) Herfst 1630. Vondels rijmbrief aan Jacob Baeck is het eerst gedrukt in den bundel „Verscheiden Gedichten, 1644" van Vondel, bl. 220. Het jaar waarin hij is geschreven is onzeker, stellig vóór 14 April 1639, toen Jacob begraven werd. Hij was ongehuwd (strofe 12). Zijn broeder Justus was de correspondent van Hooft, die allerlei zaken en bestellingen te Amsterdam voor hem uitvoerde, zooals herhaaldelijk uit deze brieven blijkt, en vooral uit de 7e strofe. Jacob Baeck vergezelde Vondels broeder Willem op zijn Italiaansche reis; zie de brieven van dezen hiervoor. Het is bekend, dat Vondel, de vervolging wegens Palamedes vreezende, „ten huize van Laurens Joosten Baake lijfherberging" heeft gezocht, waarop de 6e strofe slaat. Vos in str. 9 is Gerardus Johannes Vossius, de Amsterdamsche professor, en Haas, in str. 10 de geneesheer van de Beverwijk.

Het huis vol schrandre kindren prijs,
Of hunne moeder of den vader.
  Myn geest benevelt en verwart,
Vont t'elckens daar een open hart,
My noodigende, om toe te tasten
Naar hofbancket en lecker ooft,
En wat de boomgaart meer belooft
Zijn altijt wellekome gasten.
  Toen ick vervloeckte waarheit sprack
Verstreckte my uw vaders dack
Een toevlught, als self magen weken
En deisden, morrende en verstoort,
En weigerden ter noot een woort
Voor mijn onnozelheid te spreken.
  Uw broeder schaft my dikwils kost
Van Huigens, of den Muider Drost,
En blaackt, gelijck zijn gemalinne
In liefde tot de Poëzy,
En zuight haar zuivre borst; en ghy
Laaght jonck en teêr bij haar te minne.
  Ghy waart mijn broeders reisgezel,
En zaaght de wereld en haar spel,
En holpt hem hooge bergen banen,
En vond Urbaan in 't gulden jaar,
En naamt de grijze aaloudheit waar,
En leerde spreecken met Tuskanen.
  Uw brein ontwart 't verwarde Recht,
En stryckt krackeelen vlack en slecht,
En heeft de heelzame artzenyen
Doorkropen, niet ter loop noch los:
Oock hangt het aan den mont van Vos,
En smeet een reex van d'oude tyen.
  Uw aangename tonge sluipt
Den maaghdeboezem in, en druipt
Van honigh en bevallicheden;
Ghij schift het wijze van het dwaas,
Wanneerge met den wijzen Haas,
Door gras en bloemen heen gaat treden.
  Maar schuwende der steden smet,
Verschalcktge nu met strick en net
Een vette snip, of slechte lijster;
Terwijl uw zuster liedtjes zingt.
Dan 'k wou ghy beide uw zinnen hingt,

Aan eenen vryer of een vrijster.
Zoo moght ick voor u henegaan,
En stroyen 't pat met roozeblaên
En maaghdepalm, en lauwerieren.
Mijn opgeweckt vernuft, ick wedt
Zou dan uw weeligh bruiloftsbedt
Met puick van Poëzy vercieren.

HOOFT AAN BAECK [1]).

1631, 27 April, Muiden.

Het vraegdicht der Academie, dunkt my een van die krygsgranaten, die zwanger met doodt en verderf, niet en baren, om ter wereld te brengen, maer om daer ujt te helpen. 't Geen hier in te rugge keert, is een felle kerne, die jck wenschte dat liever de twist verdelgde, als 'er 't vier in schoot. Ick kan niet vernemen, dat tot noch toe, eenighe vyant, ujt vreeze van dit wapentuigh, zich opgegeven heeft. Lukt het voortaen beter, 't zal my meer nae myn' zin als nae myn gissing gaen.

HOOFT AAN BAECK [2]).

1631, 29 Juli, Muiden.

Heden had jck hier D. Coster, om my eenighe besonderheit van den slagh van Heiligherlee, ... te verrekenen ... Vondelen

---

[1]) Zie: v. Vloten, Brieven van Hooft, II, 144.
Dit voorzichtiger oordeel van Hooft over Vondels Academie-prijsvraag doet den ambtenaar, die de Drost was, duidelijk uitkomen tegenover den wel wat roekeloozen, maar eerlijken en moedigen dichter, die niets ontzag om de misstanden in godsdienst en politiek te bestrijden. De „felle kerne", die bij Hoofts brief aan Baeck „te rugge" gaat, is blijkbaar de „Prysvraegh"; of wellicht veeleer een der antwoorden.

[2]) Zie: v. Vloten, Brieven van Hooft, II, 191—192.
De woorden tusschen haakjes zijn door mij aangevuld. In het handschrift zijn ze door Brandt onleesbaar gemaakt; de reden is niet bekend. Het verhaal van de ontvluchte leeraren is volgens aanteek. d. v. Vloten te vinden in diens *Paschier de Fyne*, 's-Bosch, 1853, bl. 268—269 en aant. bl. 68.
Prof. J. W. Muller heeft in zijn meermalen aangehaalde studie over de verhouding van Hooft tot Vondel, dezen, over hun onderlingen omgang zoo gunstigen en veelzeggenden brief, onvermeld gelaten, en er geen argument uit geput. Het gesprek te Muiden van die drie dichters over de Academie is veelbeteekenend voor hun verhouding tot elkander.

quam met eenen, ende dunkt my dat ze bejde hun bujk van [d'Academie] vol hebben, doch weet niet eighentlijk waer 't hun [schort.] Nae dat ze my 't ontkomen der gevange Leeraeren op Loevestein verhaelen, is 't geen' gemaekte mouw geweest: 't welk jck verhoopt had, om daer ujt een' geneghenheit der alghemeene Staeten tot matighing te besluyten.

HOOFT AAN BAECK [1]).

1631, 19 Augustus, Muiden.

Hiernevens gaet ook antwoort op Vondeles brieven, 't welk jck gesloten heb, omdat er niet besonders voor U E. in en is.

HOOFT AAN BAECK [2]).

1631, 25 Aug.

't Boexken van d'inquisitie is my welkoom. Vondele zeint er eenen kluchtighen brief by, dien jck UE. toeschikke om den deun, ende quansuis te toonen dat van hier ook wat nieuws komen kan. Maer die dient niet verslingert, om dat een quaetwillighe daer

[1]) Zie: v. Vloten, Brieven van Hooft, II, bl. 197.

Jammer dat deze en andere brieven van Hooft aan Vondel niet bewaard zijn; wellicht gingen ze nog over de „Prysvraegh van de Academie". In elk geval bewijzen zij, dat er nog een geregeld verkeer was tusschen Hooft en Vondel, en geen verwijdering, of een stroeve verhouding.

Ook op 31 Juli 1630 had Hooft aan Baeck een brief ter bezorging voor Vondel gezonden:

„Wat jck aen Van den Vondele schrijf, zal U E. konnen zien, daerna den brief gelieve te sluiten, ende te weghe helpen." (Zie ook bl. 63.)

Zie: v. Vloten, Brieven van Hooft, II, bl. 44.

Dat Hooft door tusschenkomst van Baeck met Vondel correspondeerde, zou ik niet, met prof. Muller, in voor den laatste ongunstigen zin willen verklaren. Baeck is als 't ware Hoofts agent te Amsterdam, die voor allerlei zaken zorgde, en door een bode geregeld verkeer hield met Muiden, ja zelfs wijn bestelde voor 's Prinsen komst. Het spreekt, dat ook de brieven door dezen bode aan Baeck gebracht en daarna door dezen gedistribueerd werden.

[2]) Zie: v. Vloten, Brieven van Hooft, II, 198.

Deze brief is weer bijzonder kenschetsend voor de vriendelijke en welwillende houding van Hooft tot Vondel, die hem een pamfletje over de Inquisitie had gezonden met een grappigen brief, dien Hooft aan zijn zwager zendt voor de aardigheid, met verzoek dien niet te laten slingeren, omdat Vondel zich daarin blijkbaar nog al scherp en afkeurend over de Inquisitie (?) had uitgelaten, en in elk geval een familiaren toon tegenover Hooft had aangeslagen, wat dezen niet ongevallig was. Misschien wel over de verzen van L. J. Reael?

yet aenstotelijx ujtzuighen moght. Wel is waer, dat de schrijver zich aen geen kleentjen en stoot; maer om andere inzichten hier te lang.

HOOFT AAN BAECK [1]).

1631, 10 September.

Vondele meend' het laestmael heel vast te hebben van 't ujtkoomen der Boeken van Grootius. Nu heeft hy naeder tyding daer tegens strydende. Hy zeidt dat de zelve H. de Groot loflijk getuight van Floris van der Haers Historiën. Niettemin mijn gevoelen is, dat daer geen meerder klaerheit bij wezen kan van de beginselen der beroerten, als ujt onzen Walschen schrijver, hy zy Hopperus oft een ander gespeurt wort.

DE GROOT AAN VONDEL [2]).

1632, 7/17 Augustus.

Seer geleerde, en treffelyke vrundt,

U. Ed. bedenkinge, die deselve genomen heeft over het dicht ter occasie van myn vertrek, vinde ik goedt. Seer qualyk soude de ergernisse gemydt hebben konnen werden, ende lichtelyk

---

[1]) Zie: v. Vloten, Brieven van Hooft, II, 202.

Hooft heeft van Vondel inlichtingen gekregen over geschiedkundige literatuur; o.a. over het verschijnen van de Geschiedenis door de Groot. Blijkbaar betreft het: Respublica Hollandiae et urbes, het geschrift in 1630 in twee drukken, 12°, verschenen bij Johannes Maire te Leiden.

Deze brief, die bijzonder teekenend is voor den goeden omgang tusschen beide mannen, en hun contact op het terrein der historie-studie, is in het bekende artikel van prof. J. W. Muller: „Hooft en Vondel" bij zijn betoog over het hoofd gezien.

[2]) Volgens afschrift, naar Vondels autograaf gemaakt, door J. Vollenhove. Dit werd verkocht in diens veiling van handschriften bij de firma E. J. Brill te Leiden, Juni 1894.

Uitgegeven door Brandt, „Leven v. Vondel", (uitgave van Verwijs-Hoeksma, bl. 55—57), met vertaling der Fransche woorden en weglating van het naschrift. Ook in de uitgave van het „Leven" door Leendertz, bl. 27—28.

Vollenhoves afschrift is in het Vondel-Mus. Uitgegeven Oud-Holland, 12e Jrg. 1894, bl. 134.

De „bedenckinge" in den aanhef van den brief slaat op een onderdrukt gedicht van V. Nog eens, in 1628, had Vondel een sonnet op De Groot gemaakt, als opdracht van zijn treurspel „Hippolytus, aen den getrouwen Hollander",

soude men hem selve quaedt doen sonder my goedt te doen. Ik oordeele ook dat U. E. tot een volkomen Poema een bequaem subject bedacht heeft, van den tocht van Constantyn na Rome 't welk soo grooten gewicht heeft medegebraght in de saeken van de werelt. De Grieken roemen Constantyn seer hoogh ende noemen hem den Apostelen gelyk. My dunkt, dat hy geen quaedt Prins en is geweest sedert hy de Christelyke Religie heeft aengenomen: maer gelyk de Christenen hem tot den hemel verheffen soo sie ik dat Zosimus een blint yveraer in 't Heidensch geloof, alles opsoekt, dat hy kan met recht met onrecht om hem te doen klein achten. Doch U. E. seit wysselyk dat het der Poeten recht is de fouten over te sien, ofte niet te geloven van de geenen die sy nemen tot stoffe van heur lof en tot een voorbeelt van deucht.

---

waarin scherpe toespelingen op Oldenbarnevelt en De Groots ontvluchting en beider onschuld; welk gedicht door den uitgever Blaeu uit den eersten druk is verwijderd:

Opdracht van Hippolytus
aen
Den getrouwen Hollander.

„Een kyf-aas, en niet meer, dat baet u 't lieve leven";
Sprak flaeuwelyk de tong der ongerechte schael;
Daer vrydom tegens bloet gewogen werd; daer 't staal
Gestroopt, en ree was om den tweeden slagh te geven.
Die neerlaegh ghy ontsnapt: u Vader was 'er bleven.
Ghy bleef gevangen, en verreest weer andermael;
Na dat g', een levend-lyck, ontdoockt de Sonne-strael,
En tuygde, wat het kost, door deugt, na lof te streven.
O! die de wereld zyt verschenen als een son,
Behaagelyck aan stam en rancken van Bourbon;
Die met u mond, na magt, gantsch cristelik bevredigt;
Ick bid, neemt in u schut en scherm myn Hippolyt;
Syn kuyscheyt heb ick u getrouwigheyt gewydt;
Die 't Vaderlandt, en alle onnoselen, verdedicht.

Hetzelfde lot der intrekking trof het gedicht, waarop in den aanhef van dezen brief wordt gezinspeeld.

Vondel had dus ook nu een nog al scherp gedicht gemaakt bij het vertrek van Hugo de Groot in ballingschap, naar Hamburg, terwijl een premie van *f* 2000.— op zijn hoofd was gesteld. Brandt zegt ervan: „maar het sprak zulke taal, dat hij 't nader bezinnende, niet te voorschijn dorst brengen." Het is nog niet teruggevonden.

Dat ook de Groot het gevaarlijk oordeelde, blijkt uit het begin van dezen brief.

Verder betreft hij Vondels epos „Constantijn", waaraan deze begonnen was, en daarbij aan de Groot inlichtingen had gevraagd over Romeinsche gebruiken, wetten en oudheden.

Zie over Zosimus, en „de Grieksche en Latijnsche poeten" door de Groot genoemd, de aanteekeningen in Brandt's Leven v. V. door Verwijs-Hoeksma, bl. 48, eerste uitg. door Verwijs.

In het naschrift, door Brandt niet overgenomen, herdenkt de Groot dat Hooft hem heeft verdedigd in diens gedicht by de „Inwijding" van de Academie in 1632; en noemt hij Dr. Coster die een der stichters was geweest.

U. E. considereert wel dat daer occasie sal syn om te spreken van de Heidensche en van de Christense coustumen. Van de eerste heeft U. E. genoegh voorschriften by de Grieksche en Latynsche Poeten ende de oude uitleggers daer op: Ook hebben weinigh voor onsen tydt daervan niet onbequaemelyk geschreven Giraldus ende Rosinus. De christelyke coustumen van die tijdt kan men sien in de Apologie van Justinus, de werken van Tertullianus, Cyprianus, de Consiliën van Neocaesarië, Gangres, Laodicea, Ancyra ende het generael van Niceen, 't welk gelyk ook dat van Eliberi in Spanje ende 't eerste van Arles in Walschlant syn gehouden ten tyde van Constantyn. 'T beginsel staet my wel aen ende soo voortgaende twyffele niet aen het duiren van het werk. Godt wil daertoe syn segen verleenen ende U. E. met syne familie nemen in sonderlinge hoede.

7/17 Augusti 1632. U. E. gantsch dienstwillige
H. de Groot.

Ik bidde doe myne dienstelyke gebiedenisse aen de goede vrunden, insonderheit aen myn Heer de Drossaerdt Hooft, dien ik ten hoogsten ben geobligeert ende aen d'Heere Doctor Coster.

HOOFT AAN BAECK [1]).

1632, 12 September.

Wy waenden op gister tot Amsterdam te koomen ons toeleggende ter bruiloft genoodigt te worden; maer hebbe ujt mijnen

---

[1]) v. Vloten, Brieven van Hooft, II, bl. 282.
Blijkbaar gaat het hier ook over Vondels epos „Constantijn", waarmede hij, volgens den hiervoor afgedrukten brief van de Groot, toen bezig was. De dichter had dus ook de meening van Hooft gevraagd over de reeds voltooide zangen. Deze laat Vondel door Baeck vragen om daartoe te Muiden te komen, indien hij spoedig Hoofts oordeel wil vernemen. Dat, zooals J. W. Muller het voorstelt, hieruit van een „terughoudende aanvaarding van Vondels bezoek", tegenover een „hartelijke welkomst" aan Baeck toegeroepen, zou blijken, kan ik niet inzien. Baeck was zijn vertrouwde zwager; en Vondel slechts een der bevriende dichters voor Hooft. Het ligt voor de hand dat Hooft niet naar Vondel zou komen, zonder dat deze daarin een bijzonder bewijs van hartelijkheid zou kunnen zien. Toch schijnt Hoofts „overkomst" naar Amsterdam mogelijk te zijn. Eerst in 1634 zou Vondel aanbieden, dat hij de Constantinade te Muiden kwam voorlezen, wat door Hooft dan met instemming wordt aangenomen.

Broeder verstaen, hoe Neef Balestel ziekkelijk en de feest ujtgestelt is. Derhalven wenschte wel, dat U E. geliefde Sr. van den Vondele aen te zeggen, dat onze overkoomst noch voor een wijle, onzeker blijft. Zulx, indien hij haestigh is nae mijn gevoelen op zijn betrachte werk, zoude dienen eens hier te verschijnen. Zoo U E. hem verzelschapt, zal ons hartelijk welkom zijn.

Van den H[uize] te Mujden, 12 Sep. 1632.

HOOFT AAN BAECK [1]).

1633, 17 Juli.

... Ik had bynae vergeeten, dat Sr van den Vondele my in 't gros yets heeft te rujken gegeven van een gevecht tusschen de Kaizerschen en de Sweedschen, om Hamelen te houden oft ontzetten ...

VONDEL AAN TESSELSCHADE [2]),

met

Vredewensch aen Constantyn Huigens.

1633, 13 Augustus.

O Ridder, die den noit verwonnen held
Gestadigh volght, in 't bloedigh oorlooghsveld,

---

[1]) Betreft den slag bij Oldendorf op 8 Juli waarbij Zweden overwon en Hamelen innam. Het is Vondel, die aan Hooft dit nieuws meldt toen deze zich bij Baeck had beklaagd over het ontbreken van berichten. v. Vloten, Brieven v. Hooft, II, bl. 320.

[2]) 13 Aug. 1633. Volgens het hs. van Vondel, uitgegeven in facsimilé door v. Lennep—Unger, de Werken v. Vondel, dl. 1630—36, bl. 112. Id. Bibliogr. Bylagen 6/8, bl. 218.

Het hs. heeft in den titel: WENCH, zonder S, alsof „Vredewenck" bedoeld was(??). Vermeld: Oud-Holland, I, bl. 143. Een der hss. is in Verzameling-Diedrichs, Univ. Bibl. Amsterdam, een doortrek van het tweede in het Rijksarchief, Den Haag.

Dit gedicht, van een adres aan Tesselschade voorzien, kan als brief worden beschouwd. Er bestaat m.i. verband tusschen deze „Vredewensch" en het „Irenopaegnium", den „Vredesscherts" aan Vondel, die Cornelis Gz. Plemp in Latijnsche verzen heeft samengesteld. Huygens had Tesselschade in vele

En saeght hem korts, in 't oude worstelperck
Versengen myn' geboortstroom voor Rynberck:
  Wat portghe my dat ick den leeuw ophits,
Die al te heet op 't sorgelycke spits,
Sich selven waeght, in veldslagh en voor vest,
En sleept den roof in syn doorluchtigh nest?
  Hy spi[e]gel sich veel eer aen Cazimir,
Die onlangs werd getroffen van dit vier.
Hy spi[e]gel sich aen d' eer van Swedenryck,
Wiens weduw treurt op het gebalssemt lyck.
  Het oorlooghslot verschoont nu den soldaet,
En lacht, wanneer het opperhoofden slaet.
De koegel snort d'onedelsten voorby,
En blindling treft de grooten op een ry.
  't Is veilighst dat ghy den Nassauwer stuit,
Op synen toght: dies stel uw gulde luit,
En streel den held, dat het gemoed bedaer,
En vre verkies voor oorloogh en gevaer.
  De vreê, een schat by veelen onbekent,
Die overtreft triomfen sonder end.
D'olyf behaeght my boven den laurier.
Wat is de krygh een woest verslindend dier!
  Dat weet het volck, 't welck op de grensen sucht,
En eeuwigh kermt in een benaude lucht.
Wat heeft het schier een eeuwe niet besuurt.
Elck vecht om vre, maer Neerlands oorloogh duurt.
  Het uitheemsch schuim d'inlandsche vruchten maeit.
De zee en 't veld met lycken syn besait.
De nagebuur die schent ons jaerlyx aen,
Uit eige baet, en juicht soo wy vergaen.

---

jaren niet gezien, en had haar gevraagd: om haar „aen de spraeck" te brengen, of Vondel niet een of ander gedicht op de overwinningen van den Prins had gemaakt, en zoo ja, waarom zij dit niet aan Huygens gezonden had? Zij bracht deze „opgeraepte vraeg" aan Vondel over, die daarna 13 Augustus 1633 den Vredewensch dichtte, waarvan hij zoowel aan Huygens als aan Tesselschade een afschrift zond. Ook Plemp had toen aan Vondel een „Vredesscherts" gezonden, met de vraag, of hij deze grapjes aan Huygens zou durven zenden: „An Constantino has apinas missurus es audax?" Misschien was hij dus op de hoogte van Huygens' vraag aan Tesselschade (Zie: Latijnsche gedichten van C. G. Plemp aan... Vondel, 1625—1638, in mijn „Rondom Vondel", bij de Wereldbibliotheek 1927, bl. 99—100.), en wilde ook hij Vondel aansporen tot een gedicht op den Vrede. Zie hierna op 1633.

Van dit gedicht zijn twee autografen bewaard, waarvan een door Tesselschade aan Hooft, het andere aan Huygens zal zijn gezonden.

Vervloeckte krygh, is 't noodlot, dat dit land
Tot 's andren rust heel Spanjen hou aen band.
Soo moeten wy het draegen met gedult,
En achten ons rampsaligh buiten schuld.

juste.

Adres: † Eerbaere Joffrouwe, Krombalch huisvrouwe, van den heer Alard Krombalch, Tot, Alckmaer, port.

CORNELIS PLEMP AAN VONDEL [1]).

± 1633.

„Si resonet vestris facundia tanta cathedris,
Nostris eloquii gloria quanta boat:
Attentis vobis simul ipse auditor adessem,
Auribus et vener verba diserta meis."
Juste id ais: credo; tu saepe auditor adesses:
Nec tu, sed vestro multi alii e numero.

Ast ego, si vestrae referant tritavita cathedrae
Robora, et antiqua his vox gravitate sonet,
Attentis vobis persaepe auditor adessem,
Auribus haesurus dicta profunda meis.
Eloquio validus non stat, sed pondere sermo;
Ut praeit haud phaleris, sed pede victor equis.

---

[1]) Volgens den autograaf van Plemp, in 2 vol. in de Universit. Bibl. te Amsterdam. Zie Vondel-Museum, Elfde Verslag, 1924.

Van de talrijke dichterlijke briefjes, door Cornelis Gysbertsz. Plemp aan Vondel geschreven, mogen enkele in deze verzameling niet ontbreken.

Plemp, advocaat en Latijnsch dichter (geb. 25 Aug. 1574, † 17 Dec. 1638), was een welkome gast in den kring van Hooft op het Muiderslot, waar hij met Tesselschade musiceerde. Hij was bijzonder bevriend met Vondel, dien hij waarschijnlijk met Hooft in kennis heeft gebracht. Plemp was katholiek en heeft wel invloed gehad op Vondels bekeering. Zie o.a. mijn Oorkonden over Vondel en zijn kring, Bussum, 1918, bl. 37 volg. Rondom Vondel, Sloterdijk, 1927, bl. 96 volg. Oud en Nieuw over J. v. d. Vondel, Amst. 1932, bl. 107.

1633, Augustus.

Irenopaegnium: ad Justum Vondelium [1]).

(Van dit honderden regels tellende „Schertsgedicht op den Vrede", wordt hier het begin overgenomen:)

Juste, cui nostrae semper placuere Camoenae;
Juste, mihi genius cuius et ipse placet;
Scribere quo rhythmos es promtus homoeoteleutos;
Quos quoque cum studio Grotius ipse legit;
De Pace scripsi, quod quid sit, nescio; nugas
Mitto tamen nugas (sic lubet) ecce, tibi.
Pridem etiam nugas misi, quos lector amabas:
Nempe tuae sapiunt ludicra nostra gulae,
Quid facies? solusne leges? an Pollio tecum;
Pollio, qui versus doctus et ipse facit?
An Constantino has apinas missurus es audax?
Non veto: quid tentes tu tamen ipse vide.

---

[1]) Zie de aanteekeningen bij den vorigen brief.
Pollio is Herman van der Poll, raad en schepen; gestorven October 1645. Vriend van Vondel en eenige malen door hem bezongen.
Constantinus is Constantijn Huygens.
Als volgt vertaald door Dr. C. P. Burger Jr.

Schertsdicht op de Vrede: Aan Joost van den Vondel.

O Joost, U zijn mijne dichten steeds welgevallig geweest
En mij behaagt ook die aanleg van U,
Waardoor gij vaardig zijt in het schrijven van berijmde verzen
Die ook Grotius zelf met aandacht leest.
Ik heb iets geschreven over de Vrede; wat het beteekent, laat ik daar: prulversjes.
Maar kijk, toch zend ik U die prulletjes, omdat ik er plezier in heb.
Ook vroeger heb ik U zulke prulletjes gestuurd, en ge laast ze gaarne,
Mijn schertsende geschrijf viel in Uw smaak.
Wat zult ge nu doen? Zult ge ze alleen lezen? Of Pol met U?
Die ook zelf geleerd is en ook verzen maakt?
Zult gij de stoutheid hebben deze grappen ook aan Constantijn te zenden?
Ik verbied het U niet. Zie zelf wat ge begint.

Daar Vrede in het Latijn vrouwelijk is, heeft de vertaler ook dit geslacht voor het Nederl. behouden.
Zie voor het geheel: Vondel-Museum, Elfde Verslag, 1924.

HUYGENS AAN HOOFT [1]).

4 Maart 1634.

... Magh dese vreemdeling sooveel voordeels van sijn Nederlandsch kleedsel genieten, dat hij, door Amsteldam treckende, met U E. de Heeren Reaal, Barlaeus, Baeck, Vondelen of anderen, die 't beter lusten en gebeuren moghe, kennis make, en voorts sijne reise op Alckmaer spoedighe, de ruijme snijder (in andermans leder), die hem uytreedde, sal der sich de meeste gunst af toemeten.

HOOFT AAN BAECK [2]).

1634, 24 April.

... Een fraey vejrs is dat van Vanden Vondel. UE. gelieve hem de groete weder te leveren, ende zy eerbiedelijk zelve gegroet. Zeer haestigh, van den H.[uize] te Mujden, 24 Apr. 1634.

---

[1]) Uit v. Vloten, Hoofts Brieven II, 354; Worp, Briefw. v. Huygens I, 446. Worp, Een onwaerdeerlycke Vrouw, bl. 118—124.

Huygens had eenige gedichten van den Engelschen satiricus John Donne vertaald, en het hs. aan Hooft ter lezing gezonden, met de bedoeling het aan de genoemde dichters en verder aan Tesselschade te sturen, vergezeld van zijn gedicht: „'T vertaelde scheelt soo veel van 't onvertaelde dicht." Vondel, die ze het laatst had ontvangen, zond de verzen door naar Tesselschade te Alkmaar, begeleid door het hierna volgende gedichtje.

Prof. J. W. Muller (De N. Taalgids, 1930) meent de volgorde, waarin Huygens de gedichten aan de vrienden wil gezonden hebben, als een bewijs van geringschatting voor Vondel te kunnen beschouwen. Maar is ook niet een andere opvatting waarschijnlijker, n.l. als *climax:* lest best? Ook wegens het rythme komt Vondels naam vanzelf achteraan:

„Reael, Barlaeus, Baeck, Vondelen".

[2]) Uit: v. Vloten, Brieven van Hooft, II, bl. 370.

Vermoedelijk (volgens v. Vloten) heeft Hooft op het oog Vondels „De Roomsche lier aen Daniël Mostert, Secretaris van Amsterdam", dat het eerst is gedrukt in „Versch. Gedichten 1644", bl. 173. Blijkbaar had Vondel het door Baeck aan Hooft ter lezing gezonden, die het hem met zijn groeten terugzendt, zooals steeds door bemiddeling van Baeck. Een duidelijk bewijs van de voortdurende goede en vriendelijke houding van den Drost tegenover Vondel.

HUYGENS AAN BARLAEUS [1]).

1634, 18 Augustus.

Vondelium item et Catsium vestrum saluto, viros nescio an ignotos sibi, certe non notos satis omnibus.

HOOFT AAN BAECK [2]).

12 September 1634.

... 't Valt al wat te hardt, dat UE. geen ander berouw toont, noch boete denkt te doen voor de zonde van uw rugwaerts te keeren, als zy onderweghe was nae hier toe. Ik had ten minsten

---

[1]) Zie: v. Vloten, Brieven van Hooft, IV, 392 en Worp, Briefwissel. v. Huygens, II, 10.

Vondel wordt steeds bij de goede vrienden vermeld en gewaardeerd; door Huygens, hier in één adem met Cats.

[2]) Uit: v. Vloten, Brieven van Hooft, III, bl. 3.

Zie, ter verklaring van de eerste regels, een voorafgaanden brief bij Van Vloten. Hooft had een rijtuig gezonden om Baeck af te halen, dat deze gemist had.

Zooals uit Hoofts brief van 12 September 1632 valt op te maken, had Vondel met hem een bespreking gehad over het epos de Constantinade, waarmede Vondel bezig was. Na twee jaar was deze nu met het vijfde boek gereed gekomen en had hij aan Hooft voorgesteld dit op het Muiderslot te komen voorlezen in het gezelschap van Baeck, Dr. Pauw en andere vrienden. Hooft noemt deze samenkomst „een Poeetsche maeltijdt", in tegenstelling met de andere festijnen waarop de gasten gewoonlijk op spijzen onthaald werden. Tesselschade, die in Mei 1634 haar man en haar dochtertje verloren had, heeft deze bijeenkomst wel niet bijgewoond. Dr. Johan Pauw, is de Alkmaarsche geneesheer en bijzondere vriend van Tesselschade en Hooft.

Uit een en ander valt toch wel op te maken, dat Hooft Vondels gedicht heeft gewaardeerd. Zoo noemt hij in denzelfden brief de voorlezing van Vondels Constantinade ook nog: „den beroemde maeltijdt", wat in den gewonen overdreven stijl van Hooft stellig een lof van hem beteekent, en niet gewoon, zooals prof. J. W. Muller meent, de beteekenis heeft van: „de bovengenoemde" maaltijd, in den zin van het Lat. „loco laudato". Toch hier wel erg ongewoon! Deze maaltijd, hetzij dan een festijn, waaronder, zooals ook anders gebruikelijk was, Vondel zijn gedicht voorlas; of alleen een figuurlijk maal waarbij de vijfde eposzang als hoofdgerecht strekte, kan zonder overdrijving door den gastheer bij voorbaat „beroemd" zijn gevonden, wegens het merkwaardige feit, dat een heldendicht, het hoogste in de dichtkunst, in wording was; iets dat toen nog niet in onze poëzie bestond. Toch is het mogelijk dat de „beroemde maeltijdt" nooit gehouden is, omdat Hooft kort daarop wegens dringende familiezaken naar Brussel moest vertrekken. (Zie mijn „Rondom Vondel", bl. 30—31.)

verhoopt UE. gezelschap hier te hebben, als Doctor Pauw, dien jk hier verwacht, zal van Alkmaar gekomen zijn, om alsdan een' Poeetsche maeltijdt te houden, mits Vondelen my aengeboden heeft ons zyn vijfde Boek der Constantinade voor te lezen.
Van den Hujze te Mujden, 12 Sep. a. 1634.

VONDEL AAN TESSELSCHADE [1]).

Sept. 1634.

Op de diepzinnige puntdichten
van den Engelschen poet John Donne.
Vertaelt door C. Huigens.

„De Britse Donn'
Die duistre zon,
Schijnt niet voor ieders oogen,"
Seit Huigens, ongeloogen,
Die taelgeleerde Haegenaer,
Die watertant naer Kavejaer,
Naer snoftabak, en smooken,
Die raeuwe herssens kooken;
Maer dit is ongemeene kost,
't Is een banketje voor den Drost,
En voor ons kameraetje,
Het zoete Tesselschaedtje,

---

[1]) Afgedrukt volgens Vondels Poëzy, 1682, II, bl. 246.

Op 4 Maart 1634 had Huygens zijn vertaling van Donne's puntdichten aan Hooft gestuurd met verzoek die aan Reael, Barlaeus, Baeck en Vondel ter lezing te zenden, die ze dan naar Alkmaar, d.i. aan Tesselschade zou doen toekomen, die Huygens tot de vertaling had aangespoord. De verzen hebben negen maanden noodig gehad, om „van handt tot handt... te wandelen", zooals Hooft 7 Maart schrijft, totdat al de vrienden ervan kennis hadden kunnen nemen, want eerst in November 1634 stuurde Vondel ze aan Tesselschade met bovenstaand pittig versje, terwijl al de lezers erover in de wolken waren, zoodat zelfs van Baerle vond: „goddelijk en verwonderlijk de toespeling op een vlooi".

In verband met Vondels scherts op Huygens: „Die taelgeleerde Hagenaer, Die watertant naer Kavejaer", verdient opmerking een brief van Barlaeus aan Huygens van 25 Augustus 1634, waarin hij verhaalt, hoe hij bij een gastmaal gesmuld heeft aan caviaar en andere lekkernijen. Dit is Vondel ter oore gekomen en door hem in zijn gedichtje te pas gebracht. Caviaar was toen een nieuw gerecht.

Uit den brief van Barlaeus aan Huygens, 25 Aug. 1634 is het volgende ontleend:

O lieve Nymfje Tesselschaê,
Verstaeje 't niet, zoo slaet'er nae,
Of laet het u bedieden;
Want dit zijn hooger lieden
Dan 't Hooge Liedt van Salomon,
Dat geen vernuft ooit vaeten kon,
Dan hooghgeleerde Smouten,
Van langer handt gezouten.
Maer waerom of mijn oordeel laekt,
Het geen myn saus, mijn Mostaert, smaekt,
Die zich niet kan verzaden
Met zulleke saladen.

„Non ita pridem ad convivium vocatus, gustavi *pastum ficis jecur anseris albi, Et lepori avulsos lumbos* [1]) etc. Mox cum apponerentur Plutonis ista ambrosia, quam caviaram vocant, necnon encrasicholorum vis muriae foetentium, tetigi singula, ut cum Venusino loquar, *dente superbo* [2]), similis fastidienti."

(Volgens de uitgave door Worp, De briefwisseling van Constantijn Huygens, II, 13. De uitgaven van: Barlaei Epistolae, II, 538, en v. Vloten, Hooft's Brieven, IV, bl. 293 geven een minder juiste lezing.)

Vertaling: „Nog niet lang geleden op een gastmaal genoodigd, heb ik gesmuld aan witte ganzenlever met vijgencompôte en hazepeper, volgens Horatius. Maar toen mij daarna dat godengerecht van Pluto, dat men caviaar noemt, werd voorgezet, met een groote portie slecht riekende ingemaakte ansjovis, heb ik van alles heel weinig genomen; om met Horatius te spreken, met *lange tanden*, waarbij ik mijn tegenzin moeilijk kon verbergen."

Toen Tesselschade aan Huygens, bij het overlijden van zijn vrouw in 1637, het troostgedichtje zond, (zie: Onwaerdeerl. Vrouw, bl. 175) dat Huygens nog in herinnering bracht in 1681, heeft zij, opzettelijk, of onwillekeurig de vertaling van Donne's: „De driedubbele Gek" daarin te pas gebracht. Zie hierna.

Dezelfde gedachte: „zijn leed vergeten door het te beschrijven", door Tesselschade in haar vers geuit: „En stel zijn leet te boeck, zoo heeft hij 't niet te onthouwen", vindt men terug in Huygens' vertaling:

„Soo meend' ick myn verdriet te schroeven door mijn dichten;
Soo door den engen Rijm verduiv'len en verlichten."

Het volgende vers is zelfs letterlijk door Tesselschade overgenomen uit Huygens' gedicht

„Want quelling op de maat en kan zoo fel niet zijn".

De vertaling van Donne blijkt wel een zeer diepen indruk gemaakt te hebben op de belangstellende vrienden van Hoofts kring, zooals zij ook in onzen tijd weer naar waarde geschat worden als geestige verzen.

---

[1]) Hor. Sat. II, 8, v. 88.
[2]) Hor. Sat. II, 6, v. 87.

Nu, mannen, eet u zelve moe;
Gebruikt'er eek en peper toe:
Want wy dees lekkernyen
U geenszins en benyen.

Als proef van Donne's dichtkunst volgt hier, het door Barlaeus ook zeer geprezene „The triple fool" met Huygens' vertaling als: „De drydobble Geck".

I am two fools, I know,
For loving and for saying so
In whining poetry;
But where's that wise man, that would not be I,
If she would not deny?
Then as th'earth's inward narrow crooked lanes
Do purge sea water's fretful salt away,
I thought, if I could draw my pains
Through rhyme's vexation, I should them allay.
Grief brought to numbers cannot be so fierce,
For he tames it, that fetters it in verse.

But when I have done so,
Some man, his art and voice to show,
Doth set and sing my pain;
And, by delighting many, frees again
Grief, which verse did restrain.
To love and grief tribute of verse belongs,
But not of such as pleases when 'tis read.
Both are increased by such songs,
For both their triumphs so are published,
And I, which was two fools, do so grow three.
Who are a little wise, the best fools be.

De Dry-dobbele geck.

Ick ben twee Gecken: een, die daer van Minne sterv',
Een, die het Minnen-mal in Rijm bejancken derv'.
Maer waer' sy weigerde mijn qualen te genesen?
Het onderaerdsche nauw, daer door sich 't Zee-sop stouwt
Ontpekelt in 't gedrang sijn aengeboren sout;
Soo meend' oock mijn verdriet te schroeven door mijn dichten,
Soo door den engen Rijm verduyv'len en verlichten;
Want quelling op de maet en kan soo fel niet zijn,
En dies' in Dichten boeyt betemt haer' dolle pijn.
Soo doen ick; maer vergeefs: men stelt mijn leet op noten,
Men singht en pronckt er met: was 't Dicht in Dicht besloten,
Men helpt het uyt den band; men geeft het volle vlucht,
Men vrijdt het om de konst en an'dren haer genucht.
Het rijmen voeght de Min, het rijmen voeght de quelling,
Maer geen vermaeckend Rijm: een aengenaem' vertelling,
Een lieffelick gesang verheft haer' overhant,
En voert haer zege-lof van d'een in d'ander' hant;
En ick, twee gecken eerst, beginder dry te strecken;
De middelmatighe zijn d'allerbeste gecken.

HUYGENS AAN BARLAEUS [1]).

1634, 24 October.

... Ama me et vale, cum amicis Vossio, Viquefortio, Vondelio, et si ruri non est, humanissimo Hoofdio.

DE GROOT AAN VONDEL [2]).

1635, 5 Juni.

[Ick hebbe oock uyt uw schryven en bygevoegde „Lyckklacht] verstaen de swarigheid, die UE. [is overgekomen door het afsterven van uwe] ega, wetende door ervarentheid hoe veel sulcken geselschap waert is. God, die ons allen onder de wet van de sterflyckheidt heeft laten geboren worden, heeft ons oock daerby 't verstant gegeven, om ons te buigen onder synen wille, ende ons met het gebruick van den toegelaten tydt te laten [genoegen ende] niet soeckende met ondanckbaerheidt ons eigendom toe te schryven 'tgene maer geleent en was tot wederseggen. Alle twelck ge[lyck] ick weet dat UE. by hemselve wel can bedencken, oock

---

[1]) Zie: v. Vloten, Brieven van Hooft, IV, 392.
Worp, Briefwisseling v. Huygens, II, 10 (verkort).
Geschreven uit het leger te Sprangen. Vondel wordt onder de vrienden niet vergeten.

[2]) 5 (18) Juni 1635. Naar het afschrift door Vondel gemaakt van de Groot's brief, hetwelk hij aan Hooft zond.
Aanwezig in de verzameling-Papenbroek ter Universiteits-Bibl. te Leiden. Facsimilé bij v. Lennep, Vondel-uitg. III, bl. 212. Afgedrukt in De Gids, 1871, bl. 291, naar de ontcijfering van J. A. Alberdingk Thijm; daarna in Oud-Holland, II, bl. 294—295 en Thijm, Werken, Dl. V, 282. Het tusschen [ ] is aangevuld door Alb. Thijm.
Zie verder in mijn „Rondom Vondel": „Vondels Epos Constantijn", bl. 25—40.
Vondels afschrift is gedateerd 18 Juni 1635. Dat Vondel zoo spoedig een copie van de Groot's brief, die na een betuiging van deelneming bij den dood van Vondels Maeijken geheel handelt over de Constantinade, aan Hooft deed toekomen bewijst, dat dit epos het onderwerp was van Hoofts levendige belangstelling, die ook reeds uit de vorige brieven is aan den dag gekomen. De geleerde aanwijzingen van de Groot deelt Vondel terstond mede aan Hooft, die op de hoogte was van het ontwerp en het plan der Constantinade.
Slechts een kort naschrift voegt Vondel toe aan zijn copie, om door Hooft aan Barlaeus, die dus te Muiden vertoefde, dank te zeggen voor zijn geschrift: „Oratio, de animae humanae admirandis", een redevoering door hem in Fe-

anderen, als het van noode waer, doen verstaen, soo vinde ick seer loffelyck dat UE. de gedachtenis van uwe beminde hebt ingegriffyt in de harten van allen, die de constige dichten beminnen. Ende gelyck gemeenlyck den arbeidt ons aftreckt van het al te sware gevoelen van ons leet, soo meen ick dat u E. wel sal doen, ende sich ernstelyck begeven tot het vorderen van het Constantynsche werck, waer van ick yet heel sonderling verwacht. Wat aengaet de spelen, die by de oude Griecken ende Troianen ende by derselve navolgeren by de Romeinen bekent syn geweest, ende by edele persoonen geoeffent, dat selve weet u E. dat by Homerus ten tyd van Patroclus begraving, by Virgilius ten tyde van die van Anchises by Statius ten tyd van die van Archemorus int breed syn geschreven. Van die spelen syn daer twee seer solemneel, die tot Constantini tyden toe by de edele syn geoeffent geweest, decursati... equestris, olim Troja dicta de quo videndus Servius ad V(irgilii) Aene(adem) que hippica vocatur in constitutione Justiniani, C(odex) de Aleatoribus, en het tweede de scheepstrydt, die Majuma is genoemt geweest, waervan can yet hebben van Arcadius en Honorius, C(odex) de Majuma. Uit de voorste wet van Justinianus sien wy dat tot synen tydt toe en oversulx noch lang na Constantyn, syn geoeffent geweest by gequalificeerde personen, tspringen te voet, tspringen met de pols, tworstelen en het tornoyen sonder scherp: sulx dat men in alle dese spelen de edelen toe te schryven niet en can missen: Ende alwaer het datmen Constantinum, die de geleertheidt bemint heeft, iet dede in 't gebruick brengen, uit de oudheidt gehaelt, sulx en waer niet vremt. Alleen moet men daer niet inbr(en)gen ludos gladiatorios, de welcke hy als een goedt Christen heeft verboden, als te sien in Lege unica C(odex) de gladiis penitus tollendis: de theatrale spelen moetmen oock handen [houden?] buiten de edele personen, als synde vyl en veracht. D(igestae seu Pandectae) L. I.

---

bruari 1635 gehouden, en ook in het Nederlandsch en het Fransch vertaald.

Grotius' brief gunt ons een kijkje op de wording van Vondels epos. Gelijk Gysbrecht, zou ook de Constantinade sterk onder den invloed der Aeneïs staan. Evenals daar in het vijfde boek, het jaargetijde van Anchises' dood door den vromen Aeneas herdacht wordt door roeiwedstrijden, kampspelen, loopwedstrijden en worstelen, kampen, boogschieten en dergelijke, was ook Vondel blijkbaar van plan, door Constantijn een feest te laten geven aan zijn soldaten, wellicht na de verovering van Rome. Uit de Groot's ruime belezenheid ontvangt Vondel menigen nuttigen wenk. Zoo had Vondel ook gladiatoren willen laten optreden, maar hij wordt door den geleerde erop gewezen, dat de Christen-Keizer zulke spelen had verboden.

De titels der plaatsen uit Balduini Commentarii de Legibus etc. en het „Corpus Juris", door de Groot vermeldt, worden aangegeven in Oud-Holland, II, 294—295.

de his qui notantur infamia. UE. sal niet quaelyck doen te lesen een boeck dat een treffelyck rechtsgeleerde Balduinus heeft gemaekt de legibus Constantini. Hiermede wil ick endigen en u E. met myn heer Hooft: doctor Koster en alle anderen van dien slach alle voorspoedt wenschen.

Tot Parys den 5 Juni 1635. u E. dienstwillige H. D. Groot.

tloopen met de wagen, singen,
snaerspelen was by de Griecken
edel, by de Romeinen onedel, en
veracht.
doch bedanck de heer Barlaeus seer van het toesenden van syn oratie over de wonderlyckheden der menschelycke siele tselve wordt hier seer gelesen en gepresen. dit most ick uwe E. mede deelen en blyve uwe E. gewillige dienaer

J. v. Vondel.

t'Amsterdam 1635 den 18 Junij.

Aen mynheer den heer
P. Cornelisz. Hooft
Drost te Muyden.

BARLAEUS AAN CORNELIS VAN DER MYLE [1]).

24 Nov. 1635.

Addo exemplar Tragoediae Grotianae, quam Belgice reddidit I. Vondelius. Die Iovis proximo ex orchestra ab actoribus recitabitur.

---

[1]) Uit Barlaei Epistolae, II, 634.
De vertaling door Vondel van de Groot's treurspel Sophompaneas is gedagteekend op 1 October 1635. Op 24 November zendt Barlaeus de vertaling aan Van der Myle, met bericht, dat het stuk den volgenden Donderdag in den Schouwburg zal worden opgevoerd, dus op 26 Nov., want 24 was Dinsdag. Volgens de opgave van C. M. Wybrands (Dietsche Warande X, bl. 423) werd het treurspel het eerst opgevoerd op 25 en 28 October, en 8 en 19 November.
Zie: Mr. C. van Vollenhoven, De Groot's Sophompaneas. Mededeel. Kon. Acad. v. W. 1923. Hierin wordt deze brief echter niet aangehaald.

WILLEM DE GROOT AAN HUGO DE GROOT [1]).

1635, 1 December.

Quae ut saepius et longius a verbis abit, ita auctorem suum summum esse poetam testatur.

GROTIUS AAN VOSSIUS [2]).

1635, 20 December, Parijs.

... De Typographo cogitanti, non dubium est quin prius occurrat Blavius noster, mei meorumque amans. Illud displicit quod video, si ei res committatur, me incertissimum fore temporis, quo exiturus sit liber. Gnarus gnaro loquor ... Vondelium ex filii literis intelligo Sophomphaneae (sic) nostro eo exhibuisse honorem, ut eum sua, id est felicissima manu, Batavica civitate donarit. Magnas illi gratias debeo, quod qui de suo praestare potest meliora, amicitiae testandae causa, in meis vertendis laboraverit.

GROTIUS AAN WILLEM DE GROOT.

1636, 21 Februari, Parijs.

... Sophomphaneae (sic) versio utraque se mihi probat: filii excitatior nervosiorque est quam speraveram ... Velim et So-

---

[1]) Zie: Rapport inzake de papieren van Hugo de Groot. Bijlage tot „Verslagen omtrent 's Rijks Oude Archieven, XXXIII, 1910, bl. 486.
Betreft de vertaling van de Groot's Sophompaneas door Vondel.

[2]) Uit: Epistolae quotquot, Amst. 1687, No. 527.
De zoon van Grotius had aan zijn vader bericht, dat Vondel Sophompaneas heeft vertaald. Deze vertaling van Vondel wordt door de Groot geprezen: „hij heeft op allergelukkigste manier, zooals hij pleegt te doen, het treurspel voor het Nederlandsche volk vertaald. Ik ben hem veel dank schuldig, dat hij, die uit zich zelf betere stukken kan dichten, om mij vriendschap te bewijzen, zich moeite heeft gegeven mijn werk te vertalen".

phompaneae Latinum exemplum unum et alterum, nisi forte brevi exhibit minore forma: item Vondeliani Sophompaneae unum. Nam quod Didericus attulit in itinere corruptum plane est. Multum ejus in me amori debeo, praesertim ob praefationem [1]).

HOOFT AAN BARLAEUS [2]).

1636, 10 Juli.

Jae, die van UEd. maekt ook andre gaende, om hunne wieken te proeven, den uwen nae te vliegen, ende ons in deze eenzaeme vankenis te bezoeken. Maer (ach arme!) de mus opgeblaezen van 't lof uwer veirsen, ende misschien om'er haer'ooren op 't beste van 't spel te doen ujtschejden met zoo zoet een' mondt, heeft, eer de gedichten der H.H. Plemp ende Vondelen hier haevenen konden, haeren staert gelicht, en haere minnares met ejndelooze treurlust gelaeden. Onujtschrijflyk is dat schryen van heete traenen, dat kermen, dat misbaer van de twee oudste mejskens:

Lamentis, gemituque, et foemineo ululatu,
Tecta fremunt, resonat magnis plangoribus aether... Etc.

---

[1]) Uit „Epistolae quotquot", Amst. 1687; nalezing, No. 367.
De zoon van Grotius, Pieter maakte ook een Nederl. vertaling van Sophompaneas, die in 1635 werd uitgegeven t'Amsterdam bij Wilhelm Blaeu. In de voorrede wordt dit boek opgedragen: „Aen de volmaeckste Joffrou dieder leeft". Rogge, Bibl. Grotiana 339.
Dirck, de jongste zoon, heeft in Febr. 1636 Vondels vertaling naar Parijs medegenomen.

[2]) Uit v. Vloten, Brieven v. Hooft, III, bl. 142.
Vondel heeft Barlaeus' vers op de „Mus van Suzanne Bartelot", de dochter uit het eerste huwelijk van Hoofts vrouw, vertaald, en een „waerschouwing" voor het diertje gemaakt.
Zie v. Lenneps Vondel-uitg. III, 271 en v. Lennep-Unger, 1630-36, 223.
Barlaeus' gedicht in Poemata, II, 331.
Het gedicht van Plemp is volgens zijn hs. afgedrukt in „Latijnsche gedichten van Plemp", in mijn „Rondom Vondel", 1927, bl. 116.

BARLAEUS AAN VONDEL [1]).

1637.

Ad Justum Vondelium cum a Constantino et Helena ad amores ipsum revocarem.

Vondeli, mea quo toties interprete Musa
Teutonico populis gestiit ore loqui:
Vondeli, Batavae decus et laus prima Camoenae
Fontis inexhaustum flumen Apollinei:
Sperne truces vultus, tibi quos Maxentius offert,
Gestaque per Latium bella cruenta solum.
Cur Licini cantare minas et castra laboras?
Aut Helenae sacras ante sepulchra faces?
Cur Constantino gaudes comes ire per orbem?
Et magnum mundi sistere sede Ducem?
Da veniam bellis. satis est scripsisse renatum,
Exstincta veterum relligione, Deum.
Paulisper jam vive tibi; tibi quaere maritam,
Et post castra velis mitia castra sequi.
Quin aliam thalamis Helenam genialibus infer,
Verbaque quae recites mollia dictet amor.
Ipse tuos canta plectro leviore furores,

„Aan Joost van den Vondel, toen ik hem van Constantijn en Helena terug riep tot de liefde."

Mijn Vondel, gij wiens lier den weergalm van mijn snaren
Zoo vaak herklinken deed in Nederduitsche maat!
Mijn Vondel, eer en roem van Hollands dichterscharen,
Wiens onnavolgbaar lied onze ooren nooit verzaadt!
Wat pijnigt gij u af, de gruwlen af te beelden,
Die dwingeland Maxens in langverloopen tijd
Of wrevele Licyn aan 't zuchtend Rome teelden,
De toortsen, 's Heeren graf door Helena gewijd!
Wat volgt gij over de aard' den trotschen zegewagen
Van 's waerelds opperheer, roemruchten Konstantijn!
De ware God regeert, de Heidnen zijn verslagen:
Dit zongt ge: 't zij genoeg: 't moge uw voldoening zijn.
Werp weg de krijgsbazuin: uw citer klink van vrede.
Leef voor u zelven, zoek een lieve gezellin:
Verlaat de legerplaats voor zoeter legerstede,
En fluister Liefde zelve u zachte deuntjes in.
Wees zelf uw Konstantijn: zoo ge uw Heleen moest derven,
O! in een nieuwe gaê herleef weer uw Heleen.

[1]) Uit: Casp. Barlaei Poematum, Pars II, p. 209. Amst. Blaeu, 1646. Vertaling van Jacob van Lennep, Vondel, III, 312.

Et viduae loculos ingeniumque tuae.
Sic tibi Constantinus eris, sic conjuge laetus
Finge Minervinam te sociasse tibi.
Invenies signum, quo possis vincere verum
Ne tibi sit conjux crux, sapienter ama [1]).

VOSSIUS AAN DE GROOT [2]).

1638, 6 Januari.

Amstelium Vondelii, quam illustro tuo nomini inscripsit, jam ut puto videris. Diu quominus ageretur, obstitere aliqui Presbyterii, ut arbitror, nomine. Tandem id Consuli Gravio commissum ut perlegere cum cura vellet. Dixit se nihil invenire, quod jure offenderet. Nam quod dicerent παπίζειν totum drama, uti et Authorem, id sibi parvi ponderis videri; eo quod personae debuerunt introduci, non ad tempora reformationis, sed temporibus suis accommodatae. Nudius tertius primo actum id drama, idque majore tanto applausu, quanto diutius elusa fuerat populi expectatio.

In festo Epiphaniae, 6 Januari, 1638.

WILLEM DE GROOT AAN HUGO DE GROOT [3]).

1638, 1 Februari.

Velim a te edoceri an tragoediam Gijsberti Amstelii a Von-

Zing, als gij door Gods gunst dit heil u mocht verwerven,
Van d'echtelyken kamp de blyde zaligheèn.
Zoek, zoek als Konstantijn het teeken u te ontdekken,
Dat u den zege spelt, waarin gij overwint:
Maar wees — opdat u nooit die gade een kruis moog' strekken.
Bezadigd en bedaard by 't geen ge onderwindt.

[1]) De luchthartige van Baerle maakte zich geen zwaar hoofd over de staking van Vondels epos Constantijn, waarvan de vijfde zang al gereed was. Hij was meer bezorgd over Vondels eenzaamheid na den dood van zijn vrouw Maeyke, en tracht hem door een geestigen versbrief op te wekken naar een andere vrouw uit te zien.

De vertrouwelijkheid van beide dichters als goede vrienden, komt hier aardig aan den dag.

[2]) Zie: Gerardi Joannis Vossii Opera, Amstel. P. & J. Blaeu 1699. Tom IV Epistolae Selectiores, pag. 234.

Vossius brengt de Groot op de hoogte van de incidenten vóór de eerste Gysbrecht-opvoering.

[3]) Zie: Rapport in zake de papieren van Hugo de Groot. Bijlage tot: „Verslagen omtrent 's Rijks Oude Archieven, XXXIII, 1910, bl. 480".

delio tibi inscriptam, multae sanae artis et movendi affectibus aptam, jam receperis; nos sane illam cum voluptate legimus [1]).

HUGO DE GROOT AAN VONDEL [2]).

1638, 28 Mei.

Ik houde my seer verplicht aan U E. beleeftheit en groote genegentheit tot my, dewelke schier alleene, immers nevens weinigen van die landen, zoekt te verzoeten myne geleden zwaarigheden, en te vergelden myne onbeloonde diensten. Ik heb uwe gaven en werken altydt ten hoogste gewaardeert. Zoo ik van dit werk zoude zeggen dat ik gevoele, zoo zoude ik mogen verdacht zyn of ik de eer die my is geschiedt door de toe-eigening daar door zoude willen erkennen, 't welk ik noch daar mede nochte op andere wegen en zie te konnen doen na behooren. By anderen wil ik wel spreken van de gelukkige uitkiezing van deze in der daat waarachtige, maar by U E. schoon gecierde geschiedenisse, de stadt van Amsterdam, daar dit werk is gemaakt en vertoont, eigentlyk toekomende; de zeer welvoegende schikkinge van alle deelen van het eerste tot het laatste, wyze leeringe, teere hartroeringe, vloeiende doch welverknochte vaarzen. By U E. zal ik niet anders zeggen, dan dat ik Amsterdam voor gelukkig houde indien daar veele zijn, die dit werk na zyne waarde konnen schatten. De Coloneesche Oedipus van Sophocles, de biddende Vrouwen van Euripides, hebben Athenen nooit grooter eer aangedaan dan Amsterdam hier mede geniet. Ende alzoo ik vertrouw dat dit werk onsterffelijk is, zoo derf ik daar uit verhopen, 't geen my myne eigen werken niet en derven toezeggen, dat myn naam zal blijven levende in een stadt, die ik altydt ten hoogsten heb geeert. Groote dankbaarheit ben ik U E. schuldigh, dewelke ik in myn hert onverzeert wil bewaaren, tot dat ik eenige gelegenheit vinde om de zelve met 'er daadt te doen blyken.

Tot Parys den 28 May MDCXXXVIII.

U E. dienstwillige en dankschuldige
H. de Groot.

[1]) Gysbrecht was 16 October 1637 verschenen, en 3 Januari 1638 voor het eerst opgevoerd. Willem twijfelt of Hugo de aan hem opgedragen tragedie reeds in Februari 1638 heeft ontvangen. Den 28en Mei 1638 bedankt de Groot Vondel daarvoor in een uitvoerigen brief.

[2]) Uit: Brandt, Leven van Vondel, bl. 41 (Leendertz, bl. 32—33). De spelling van de Groot is veranderd naar die van Brandt.

HUGO DE GROOT AAN PROF. VOSSIUS [1]).

1638.

Vondel heeft my vriendtschap gedaan dat hy een treurspel van treffelyken inhoudt, voeghelyke schikkinge, en overvloedige welspreekenheit aan my, als eenigen smaak hebbende in zulke dingen, heeft toege-eigent. Ook verheugh ik my dat myn naam, op wat wyze het ook zy, by U luiden wordt levendig gehouden. 'Twaaren onverstandige menschen, die in een treurspel, handelende van een geschiedenisse, al driehondert jaaren geleden, het vertoonen van de gewoontens dier tyden niet wilden toelaten: eveneens als die van Geneven, die in den Franschen druk van Cominaeus overal daar verhaalt wordt dat de Koning van Vrankryk ter misse ging, het woordt avondtmaal in de plaats van misse stelden. Ook hebben zich Aeschylus noch Euripides niet geschaamt den aanschouweren de Barbarische godtsdiensten te vertoonen: d'eerste in zyn treurspel van de Persen d'ander in zyn Iphigenia in Tauren. Doch daar uit kan men zien hoe weinig zy zyn, die van zulke dingen wel konnen oordeelen.

HUYGENS AAN HOOFT [2]).

1639, 7 Februari.

[Zendt zijn „Daghwerk" met een brief waaruit het volgende is genomen.]

... met sulcken aensien versoeck ick, dat het in handen van

---

[1]) Uit: Brandt, Leven van Vondel, bl. 41. Het oorspronkelijke vermoedelijk in het Latijn, is door Brandt vertaald. Komt niet voor in Vossii Epistolae; Blaeu 1699.

Merkwaardig zijn deze twee brieven over den Gysbrecht van Aemstel, een treurspel even hoog geschat door de Groot, aan wien het is opgedragen, als door den grooten classicus Vossius.

De Groot ziet in Vondels toewijding, een bewijs voor diens „beleeftheid en groote genegentheit tot my, dewelke schier alleene ... zoekt te verzoeten mijne geleden zwaarigheden en te vergoeden myne onbeloonde diensten". De Groot acht dat dit stuk zijn naam onsterfelijk zal maken, meer dan zijn eigen werken.

[2]) Uit: Worp, Briefwisseling v. Huygens, II, 432. v. Vloten, Brieven van Hooft, III, 276.

Een gedicht van Vondel op Huygens' „Daghwerck" is niet bekend. Zie de brieven van Hooft dd. (8?) Februari en 14 Maart, hierna. Van Lennep, Vondel, III, 480. Indien Vondel het ook al heeft gemaakt, was het gedicht misschien

den He Barlaeus moghe komen. Vossius is 't niet te verghen, soo verr' om te sien naer 't poppegoedt. De Hen Mostart, Baeck, en Vondelen sullender mogelick toe te bepraten zijn. U Ed wijze toeverzicht bevele ick het misvall. Deze is de allereerste reise, dat het onder vreemde ooghen komt.

HOOFT AAN HUYGENS [1]).

1639, Februari.

U Ed. Gestr. Daghwerk deedt my daetlijk heilighavondt neemen van ander werk. Ik scheidd'er niet ujt, eer 't ujt was; ujtgezejdt bedt en tafel: ende besteld' het voorts aen den Heere Barlaeus. Deez, houdende noch zijn kamer, vond goedt het daer gezamentlijk te doorzien, met de H.H. Mostart, Bae(c)k, en Vondel, die nevens my eenighe avondtujren daeraen besteedt hebben. Maer de vergaedring hield zoo wel geen streek, dat ik yder beletten kon 't gedicht eens nae zich te neemen, om het in 't bezonder voorts te leezen. Mostaert en Vondel hebben yets aengeteekent dat den taelschik betreft; op dat U Ed. Gestr. overweghe, oft zy zich dien aengaende met ons vergelijken konde; dewijl 't wel passen zoude, daerin eenen gemeenen voet te volghen. Evenwel kan ik niet alles voor vol aenvaeten wat hun behaeght; ende Vondel dunkt my somtijds knorven in de biezen te verzoeken.

De H.H. Mostart en Vondel hebben ook yets belooft. Dat (meen jck) zal haest volghen; ende altyds uwe geboden, wen z'hem gebeuren moghen, enz.

Amsterdam, Febr. 1639.

---

minder geschikt naar het oordeel van Huygens, en heeft deze het achtergehouden. Vondel had eenige gezochte aanmerkingen gemaakt op Huygens' gedicht. Zie hierna brief van (8?) Februari 1639.

[1]) Zie: v. Vloten, Hoofts Brieven, III, 277—278.
Wat Vondel en Mostaert hebben aangemerkt op het Daghwerck van Huygens, en deze daarop heeft geantwoord, is afgedrukt in Oud-Holland, II, 296, naar het hs. in de Kon. Acad. v. Wet. door Jorissen uitgegeven in Versl. en Mededeel., 2e Rks., III, 1873, bl. 234—239.

HOOFT AAN HUYGENS [1]).

14 Maart 1639.

U Ed. Gestr. zal door den Heer Wytz ontfangen hebben het gedicht van den H. Mostart. Op zijne ende Vondels aenteekeningen [2]) heb ik, by mijnen laesten, gezejdt mijn gevoelen; ende vinde my daerin noch meer gesterkt door Uwer Ed. Gestr. wederleggingen, die nevens 't wederlejdde, hier by te rugge keeren. Ik heb Vondel by wijlen gemaent om yets op U Ed. Gestr. loflijk Daghwerk, ende laestmaels t'antwoordt gekregen, dat hy een quaedt oogh gehadt hadt, ende in 2 oft 3 pooghingen geen' rijmlujm kunnen treffen. Nu braght hy, op gister, in mijn afwezen, 't gedicht, dat hierby gaet. Het oordeel daerover zy Uwer Ed. Gestr. bevolen; ende in haere beste jonste.

Ujt Amsterdam, 14en van
Lentemaent, 1639.

VONDEL AAN TESSELSCHADE [3]).

1639, 19 Mei.

Aen de
wijze en vernuftige Joffrouwe
Maria Tesselscha Roemers,
Weduwe van wijlen Heer
Alard Krombalck.

Wijze en vernuftige Joffrouw,

Gelijck een vryer met overlegh, en oordeel zijn hart, en liefde zet op een jonge vryster, die, om haere natuurlijcke schoonheid,

---

[1]) Uit: v. Vloten, Brieven v. Hooft, III, 283.
Worp, Briefwisseling van Huygens, II, 438.
Hooft had dus van Vondel diens gedicht op het „Daghwerck" van Huygens ontvangen en aan dezen toegezonden. Dit gedicht van Vondel schijnt verloren geraakt, na door Huyghens terzijde gelegd te zijn.

[2]) Op Huygens' „Daghwerck".

[3]) Naar den druk van Electra van 1639.
De opdracht der vertaling van Electra naar Sophokles heeft volkomen den vorm van een brief in bijzonder galanten stijl gesteld. Het valt dan ook niet te verwonderen dat spoedig het praatje ging, volgens Brandt, dat „Vondel... zijn oogh had geworpen op een welgegoede weduw van de Roomsche gezind-

aengebore bevalligheid, en voegelijck cieraed, bekoorlijck is; eveneens kreegh ick een' treck tot deze princes Elektra, of liever Electa, een uitgeleze dochter, uit dien naemhaftigen koning, en gezongen veldoverste, Agamemnon, geboren; en herboren uit de harssenen van dien Atheenschen en zegenrijcken veldheer, Sophokles, die haer, tot verwondering zijner en der navolgende eewen, van ouds, op het tooneel, te voorschijn broght,

> Met vaerzen, schoejende op den leest
> Van zijnen goddelijcken geest.

Meester Joan Victorijn, in wiens mond Elektra bestorven is, prickelde ons zoo menighmael hier toe aen, tot dat wy het ten leste waeghden, en deze doorluchtige Jonckvrouw, op onze wijze, Neerlandsch spreecken leerden, met hulpe van dien hooghgeleerden Jongeling, Isaak Vossius; een loos vos, en wacker vernuft, om het Griecksche wild, hoe diep en duister het oock verborgen zy, op te snuffelen. In dit treurspel woelen veelerleie hartstoghten, gramschap, stoutigheid, vreeze, bekommeringe, haet en liefde, trouw, en ontrouw, droefheid en blyschap, elck om 't hevighste. Men hoort hier klaere vertellingen, gewightige beraedslaegingen, gezonde gezoute leeringen, en goude spreucken. Dit vervat inzonderheid het geen den sterflijcken menschen ten allerhoogsten oirbaer is, naemelijck, dat Gods uitgestelde straf endelijck schelmen en booswichten rechtvaerdighlijck achterhaelt; welck leerstuck het zout, en een van de zenuwen der godtvruchtigheid streckt. Æschylus, Sophokles, en Euripides hebben, alle drie om strijd, van deze stof gehandelt. Nadien wy deze schilderyen zelfs, die de heldere middaghzon niet schroomen, voor Nederduitschen ten toon stellen, zal 't onnodigh zijn, in 't byzonder,

---

heid", waarmede Tesselschade kon worden bedoeld. Daarom zou hij zelfs katholiek hebben willen worden. De onjuistheid van dit praatje springt terstond in het oog wanneer men bedenkt, dat Vondel vóór Tesselschade is bekeerd. De brief getuigt van zijn groote vereering voor de begaafde weduwe.

Reeds in dezen brief van 1639 komt een toespeling voor op den naam „Eusebia", waarmede Vondel in 1641 zijn spel „Peter en Pauwels" aan Tesselschade zou opdragen. Deze naam is ontleend aan vers 250 van Sofokles' Electra:

..... *ἅπαντων τ εὐσεβεια θνατῶν.* In den opdrachtsbrief van de vertaling door Vondel komt dit woord *eusebeia,* dat godvruchtigheid beteekent, ook reeds voor in den zin: „dat Gods uitgestelde straf eindelyk schelmen en booswichten rechtvaerdighlijck achterhaelt; welck leerstuck het zout, en een van de zenuwen der *godvruchtigheid* streckt". Zoo geheel vervuld was de dichter van de vrome godsvrucht, waardoor Tesselschade uitmuntte.

Zie mijn „Oorkonden over Vondel", bl. 178 volgg. Reg. 5, v.b. op bl. 93, over *verdreven,* zie Vondel. Kroniek 1935, 2, bl. 70.

en ten nauwsten, te ontvouwen alle d'onnavolgelijcke kunst, die in dat aeloude werckstuck, by opmerckende verstanden, kan waergenomen worden. Alle leden dezer edele en koningklijcke maeghd zijn gelijkmaetigh, en onberispelijck, gelijck oock de verwen der welsprekentheid kunstighlijck in 't Griex verdreven. Men ziet 'r niet wanschapens, en alle deelen van 't minste tot het meeste hangen hecht te zaemen, en vloeien zonder dwang uit malkanderen. Hoe men met den zinnen hier dieper doordringt, hoe zich meer wonderen openbaeren, en t' elckens yet anders, en 't geen men te voren over 't hoofd zagh. Walgelijcke opgeblaezenheid, waer van Griecken en Latynen hoe aelouder, hoe vryer zijn, heeft hier nergens plaets; oock geen wispeltuurigheid van stijl, en de tooneeldichter is overal zich zelven gelijck, en geeft te kennen dat'er een veldheer insteeckt. Toestel en redenen zijn gepast naer de personagien, elck naer den eisch levendigh uitgebeelt. Hebbenwe 't geen door tijds langduurigheid, en het menighvuldigh omsuckelen, van hand tot hand, uitgewischt, gevlackt, of verbasterd zy, eer verdonkert dan verlicht, men ontschuldige ons, die tegen ons geweten niet moedwilligh dochten te misdoen. Men bejegent plaetsen zo duister als raedsels, waer over d' uitleggers noch met zich zelve noch met anderen overeen stemmen en in 't uitleggen hemel en aerde verschillen. Oock is 't onmogelijck de redenen wel te binden, indien men gehouden zijnde de Griecksche koppelingen stip te volgen, niet met een ruim geweten wat vrymoedigh daer over heenen durf vaeren. Rijm en maet, waer aen de vertolcker gebonden staet, verhindert oock menighmael, dat de vertaelder niet zoo wel en volmaeckte lijck naspreeckt, 't geen zoo wel en heerlijck voorgesproken word; en yet van d'eene tael in d'ander, door eenen engen hals te gieten, gaet zonder plengen niet te werck: een zaeck die ghy, wyze en vernuftige Joffrou, maghtigh zijt te oordeelen, door ondervinding in 't vertaelen van uwen Tuscaenschen Tasso, zoo menighmael ghy voor Jerusalem, met zynen dapperen Buljon, dien Christen oorloogh voert; waer over wy, met anderen vast verlangende, eens hopen te vieren, zoo dra uwe hand het heiligh graf, met d'yverige pen, gelijck Godefroy met den gewyden zwaerde, hebbe bemaghtight. Uwe bezigheid ondertusschen by poozen wat uitgespannen zijnde, om de snede van vernuft en zinnen, door het al te stadigh blocken, op een zelve werck, niet te verstompen, verquickt en zegent zomtijds den Hollandschen Parnas met eenen lieflijcken en aengenamen dauw, van aertige spitsvondigheden, en geestige bloemen, en druckt uwe schrandere gedachten, in verscheide taelen, geluckighlijck uit, en koomt zelve op welgestelde toonen van leckere poësy

al zoetelijck en zachtelijck aen, gelijck het luisterende hart naer den kittelenden galm van luiten en fluiten: waerom wy onze Elektra, voor uwe voeten, als aen eene der hemelsche zanggodinnen, opofferen, en wenschen te blijven,

Wijze en vernuftige Joffrouw,

Uwe E. allerminste dienaer
J. V. VONDEL.

t'Amsterdam, 1639, den 19en van May.

BARLAEUS AAN HOOFT [1]).

9 Juli 1639.

... Haesit diu inter Typographorum, mox Bibliopolae manus versio Mediceae Vondeliana, ad quam etiam suffragium tuum, et Praetorias voces sermonis Belgici Dictator contulisti. Volebam exemplar hoc ipse tradere magnificae tuae heroinae, cum hic esset, sed morae operariorum impendivere, ne facerem quod intenderam.

---

[1]) Zie: Barlaei Epistolae, II, 762.

Maria de Medicis, weduwe van Henri IV en moeder van Louis XIII, was door de politiek van Richelieu uit Frankrijk verdreven, en kwam in 1639 naar ons land om de hulp van de Republiek in te roepen. Haar ontvangst te Amsterdam was een vorstin waardig. Aan professor Barlaeus werd door de vroedschap opgedragen de feestelijkheden en de ontvangst in een gedenkboek te vereeuwigen, dat in het Latijn, het Fransch en het Nederlandsch werd uitgegeven. Dat deze laatste vertaling, zoowel van de verzen, als van het proza, van Vondels hand is, wordt stellig bewezen door dit bericht van Barlaeus aan Hooft.

Zie over Vondels auteurschap van de vertaling mijn: „Oorkonden over Vondel en zijn kring", bl. 128—133. En de Vondeluitgave door Alb. Thijm, Dl. III, 220—221.

G. J. Vossius schrijft aan Grotius (25 Dec. 1638): dat Barlaeus ernstig ziek is door het haastig bewerken van zijn „Medicea Hospes". Hij lijdt al drie maanden aan vierdedaagsche koorts; men vreest voor marasma. Als hij herstelt, schijnt hij niet meer dezelfde te zullen worden, die hij vroeger was.

Het boek moet dus wel in groote haast geschreven zijn; het is in Augustus verschenen, nadat de feesten in Juli gevierd waren. Vondel heeft dus ook met spoed moeten werken aan de vertaling, die ook nog lang in de handen van den drukker was opgehouden.

Gerardus Johs. Vossius aan H. Grotius. Epist. 454, pag. 248. 25 Dec. 1638. (Vglk. 6 Jan. 1638.)

Collega Barlaeus jam tertium mensem laborat quartana, metuitur ei à μαρασμῶ. Ut convalescat, non videtur idem fore qui quondam. Afflixit valetu-

VONDEL AAN HUGO DE GROOT [1]).

1639, 9 September.

Mijn Heer,

Ick zende uwe Ext^ie^ hier twee treurspelen, een van St Ursels Maeghden, gedicht ter eere van Keulen, mijne geboortestad, ende Sophocles Electra, vertaelt met hulpe van Isaac Vossius. Ick offer uwe Ext^ie^ 'tgeen ick vermagh en niet hetgeen ick wel soude willen. Sedert de dood van mijn zalige huisvrouw heeft mijn couragie eenen krack gekregen, zoodat ick mijnen grooten Constantyn moet vergeten, en met yet minders my zoecken te behelpen. Ick ben aen de treurspelen vervallen, en heb noch een ongedruckt liggen van Silius [1]) en Messaline, en een ten halven voldaen van Sauls zeven zonen, die by die van Gabaon opgehangen werden, zijnde myns bedunkens het volmaecktste argument van een tragedie, dat men uit de H. boecken soude mogen nemen en uitkiezen. Als ick myn lust in treurspelen hebbe geboet, magh ick zien, of ick weder aen myn Constantyn valle; middelerwyl gelieve uwe Ext^ie^ dit voor lief te nemen, tot dat wy yet grooters vermogen. — De Professor Hortensius is overleden, dat Uwe E. wel zult verstaen hebben, hy was een man van groote hope en wenschte niet omt leven, maer om 2 of 3 u(ur) [maenden] [2]) uitstel, om zyn gaslagingen over den diameter van de groote Hemellichten der wereld

---

dinem opere properando, quod nunc excuditur, et hoc de ingressu Reginae Matris in urbem nostram, et honore pompae ei exhibito. Typis prodibit Augustis, plurimis exornatum picturis. Atque hoc, quod dixi non dissimulat apud amicos; sed multum metuo ne morbum hunc inde contraxerit, quod nimis ad animum revocaret, quae adversus eum scripta sunt à Doct. Vedelio, et Magistro Schokio.

[1]) Naar Vondels autograaf in de verzameling van Papenbroek te Leiden.

Uitgeg. door v. Lennep, Vondel III, 546, met facsim.; zie verder in Oud-Holland, II, 298, de varianten.

Op 15 Februari 1635 had Vondel zijn vrouw ten grave gedragen in het „Lieve Vrouwekoor" van de Oude Kerk. Zijn „Lyckklaght" zond hij aan de Groot (zie de lezing van de Groot's brief 5 Juni 1635 in het afschrift van Vondel, door Alberdingk Thijm verklaard). Nu drie jaar na zijn verlies, in 1639, schrijft de dichter nog aan de Groot dat door den dood van zijn zalige huisvrouw zijn „couragie eenen krack gekregen" heeft, waardoor hij de voortzetting van zijn epos moet vergeten. Toch heeft Vondel nog gelegenheid gehad het treurspel „Maechden" en de vertaling van Sophocles' „Electra" te bewerken. Ook het door den dichter ingetrokken drama „Messalina", en „Gebroeders" (in ontwerp) heeft hij vervaardigd. De Groot houdt hij trouw op de hoogte van zijn arbeid.

[1]) Tilus, doorgehaald.
[2]) Andere lezing.

na te laeten. Wy verwachten uwe E. gemalin hier t'Amsterdam, daer wy na verlangen, en hopen d'eere te genieten van haer te spreeken [1]). Ick gebiede my in uwe E. goede gunste, en wensche uwe E. al 'tgeen de vyanden uwe E. misgunnen, en ben te altyde

t'Amsterdam 1639, den 9 van Herfstmaand.

Uwe Ex^tie onderdanige Dienaer Joost van den Vondel.

Aan mijn Heere den Heere Hugo de Groot,
gezant van de kroon van Zweden,
tot Parijs.
Met een paxken in blaeuw pappier gebonden.

DE GROOT AAN VONDEL [2]).

1639, 22 October.

Myn Heer,

Ik dank U E. voor uwe schenkagie, twee werken waardig sulk een werkmeester. Sophokles Electra is altyd gehouden geweest voor uitnemende onder des treffelyken mans Treurspeelen. Ik heb by wylen wel gedacht van deselve in 't Latyn te stellen, gelyk ik tot Hamburg zynde gedaan heb Euripides Taurische Iphigenia, dewelke ik nu onlangs gezonden heb aan myn broeder de Groot. In S. Ursula heeft U E. boven zyn gelukkig verstandt ook getoont een zeer loffelyke genegentheit tot zyne geboortplaatse, dewelke ik geluk wensche met sulk een spruit, en wensche U E. lang leven, gezontheit en gerustheit van gemoedt, om niet alleen zoodanige als deze zyn, die zeer treffelyk zyn, maar ook grooter stukken ten dienste, nut, en lust van alle Nederlanders voort te brengen.

Tot Parys den 22 October 1639.

UE. gantsch dienstwill(ig)e
H. de Groot.

Nadat ik dit geschreven hadt heb ik de twee stukken ten einde toe geleezen, en vinde in Electra de zin en de hooghdraventheit van Sophokles wel uitgedrukt. In Sinte Ursul verwonder ik my over de kloeke vinding, schikking en beweeghlykheit.

---

[1]) Andere lezing: vereeren.
[2]) Zie: Brandt, Leven v. Vondel, Ed. Leendertz, bl. 35.

HUYGENS AAN ZIJN VRIENDEN [1]).

1640, 8 Febr.

Ad amicos Amstelodamenses mox adeundos.

Barlaee, Vossi, Vondeli, omniumque Hoofdi
Caput et chorage, et omnium Vicoforti
Hospes diserte, si vacatis indocto
Quantum sodali nondum vacuistis...
Vondelii super saeclum
Augusta Magnum tela Caesarem saeclo
Datura pausam si capit nec optandam,
Nec poenitendam...
Inaestimabilis quincunx
Selectiorum Belgica virum, magnae
Amstelredami nobilissimi Cives. Etc.

ADOLPHUS VORSTIUS AAN NIC. HEINSIUS [2]).

1640, 6 Mei.

Belgicum quod vides carmen, satyricum plane ac Scriverianum, Vondelii, quantum ego quidem conjicere aut subodorari possum, foetus esse videtur *γνήσιον* *).

Lugd. Bat. VI Maji 1640.

---

[1]) Worp, Gedichten van Huygens, III, 132. Onwaerdeerlyke Vrouw, bl. 199.

„Aan mijn weldra te bezoeken Amsterdamsche vrienden."

„Barlaeus, Vossius, Vondel en Hooft, hoofd en koorleider van allen, en Wicquefort, welsprekend gastheer van allen, als gij zooveel tijd over hebt voor een ongeleerde, als gij nog nooit hadt voor een makker... als het weven (dichten) van Vondel verheven boven deze eeuw, dat den grooten keizer aan deze eeuw zal geven (Constantijn), rust neemt, die niet gewenscht is, noch betreurd zal worden (namelijk na de voltooiing van het epos)...; gij onwaardeerbaar vijftal van de uitgezochtste mannen in Holland... Ziet hoe wij vroolijke uren kunnen besteden: ... lacht, weest gegroet en bemint mij standvastig."

[2]) Zie: Sylloges Epistolarum, II, p. 791; Ep. 499.

*) Onvervalscht.

Deze zin betreft het gedicht op „de Begrafenis van den hond van Schout Bondt", zonder Vondels naam verschenen.

DE GROOT AAN VONDEL [1]).

1640, 10 November.

Myn Heer.

Ik heb met verwonderinge gelezen uwer E. Treurspel van Sauls kinderen, waar in ik niet wel en kan zeggen wat my meer heeft behaagt, de Koninklijke invallen en leeringen, of de levendige uitdrukking van de beweging, of de rechtmatigheid in yder persoon het zyne te geven, of de Hebreeusche manier tot op een stip nagevolgt, of yder welgeordende vervolg van het werk. My dunkt ook niet, dat het beginsel van dit Treurspel behoeft te wyken aan een gelyk beginsel van Oedipus den Konink by Sophocles, of den vloek van Armoni aan die van Dido by Virgilius, van Hypsipyle by Ovidius, of van Oedipus by Papinius. Ik bidde U E. dikmaal sulke stukken by de handt te neemen, zonder dat groote stuk van den grooten Konstantyn te vergeten. Ik blyve borge dat het zelve hoog aangenaam zal zyn aan alle die des verstaan: en bidde UE. de afwezende vrunden te willen gedenken.

Tot Parijs den 10 November 1640. UE. gantsch dienstbereide
H. de Groot.

VONDEL AAN TESSELSCHADE.

1641, Mei.

Opdracht aen Eusebia.

Eusebia, nu treck, op Godts bazuinen,
Met my, niet om den Jerichooschen muur;
Maer om de stadt, die, met haer zeven kruinen,
De donders tarte, en terghde al 't blixemvuur.

---

[1]) Zie: Brandt, Leven v. Vondel, bl. 73—74.

Schreef Vondel in 1639 aan de Groot, dat hij, na de staking van Constantijn, zich met iets minders zou zoeken te behelpen; dat mindere is intusschen geworden, behalve de Electra-vertaling ook het treurspel „Maechden" ter eere van S. Ursula en Vondels geboortestad Keulen, en vooral het drama „Gebroeders", dat in 1640 verschenen, volgens Brandt alle oogen en ooren der kunstverstandigen tot zich trok, oordeelende dat het zijn beste treurspelen overtrof. Professor Gerardus Johannes Vossius, aan wien hij het had opgedragen, zeide na het lezen: „Scribis aeternitati", gij schrijft voor de eeuwigheid; „als willende zeggen: Gy verdient met uw schrijven een' eeuwigen naam".

Beide stukken zond de dichter aan de Groot, die, vooral voor „Gebroeders" den hoogsten lof in zijn dankbrief uitte.

Nu leer met my zachtzinnigh oorelogen,
En Rome zelf bestormen op zijn kracht;
Niet met gewelt van schiltpadt, ram en bogen,
Waer me het fel al 't aertrijck t' onderbraght;
Maer met gebeên, en tranen, en twee tongen,
En wonderheên, en afgepynight bloet.
Wat Caesar dwongk heeft Christus dus gedwongen.
De doornekroon beschaemt den lauwerhoet.
Omhels dan dit paer helden, echte Vaders
Der Roomsche Bruit, en Godtverloofde maeght;
Die, op het bloet van hun doorluchtige aders,
Meer moedts dan op Anchises afkomst draeght:
Die afkomst quam den gryzen stroom oproeien,
En plante daer, door 't zwaert, vervloeckte Goôn;
d'Apostelschap, beknelt in ysre boeien,
Verhief 'er 't Kruis, gezegent in Godts zoon.
Ghy kust en leest de blaên die eeuwigh leven;
De lelien met roozen overstroit;
Spierwit satijn met martelinckt beschreven,
En bloetkorael op sneeuw, dat niet ontdoit.
Daer ziet men druck het padt tot blyschap banen.
Daer puft de stanck des kerckers 't weeligh hof.
Daer kiest uw lust geen perlen voor die tranen.
Daer veeght men kroon en scepter uit, als stof.
Terwijl de jeught, met ydelheên geladen,
Den oogenblick des levens wulpsch verquist,
Leert d'aendacht hier de tyranny versmaden,
En d'ydelheên, noch ydeler dan mist.
Zy leert 'er naer Godts strenge Ridders aerden,
Die 't hemelpadt, op purper niet betreên,
Maer op de punt van spijckers, sne van zwaerden,
Geklonckcn en geknarst door vleesch en been.
Wat is ons vleesch, dat toch in 't graf moet rotten?
Wat is het lijf, vermast van snoode pracht?
Der wormen spijze, en voetsel voor de motten;
Een hindernis van 't geen Godt dierbaerst acht.
Dat's 't wezen uit zijn aengezicht gesneden,
De hemelsche en in klay gevange ziel;
Die haeckt te spoên, met wyde en wisse schreden,
Naer 't zaligh honck, waer op haer liefde viel.
Geen Labyrinth der weerelt kan verwarren
Haer opzet, zoo zy volght den marteldraet,
En 't licht der beide in bloet vergulde starren;

Waer voor het kroost van Tyndar onder gaet.
De Tiber komt ten Apennijn afbruizen,
En schijnt verheught, daer hy hun Graven schuurt;
Geviert van zoo veel Keizerlijcke huizen,
En Koningen, wier eere als Christus duurt.
Hoe dus? ick raeck geen aerde: myne veder
Verruckt den geest naer d'Apostolische asch.
Eusebia, laet los, ghy treckt my neder,
Die reede al uit den damp der weerelt was,
En liet u, na mijn afscheit, hier geen beter
Geheugnis, dan Sint Pauwels en Sint Peter [1]).

LITTERAE ANNUAE MISSIONIS HOLLANDICAE A[I] 1641.

... Quae omnia [a]) tamen non adeo labores nostros retardarunt quin suus etiam industriae et zelo in contrarium nitenti fructus fuerit. Eorum siquidem, qui ad veram religionem accessere numerus facile sexcentorum fuit: ex quibus sola Gauda septuaginta, Amsterodamum praeter personas privatas quindecim, quindecim item familias honestiores ...

... Inter hos Amsterodami fuere comes quidam Silesius, qui profanam Calvini coenam multos per annos frequentarat; item (praedicantis) [b]) Lutherani filius; denique Justus Vondelius tragoediis vernaculo idiomate editis poeta hic percelebris, vir egregius et sectae Arminianorum quondam fulcrum qui, ubi vidit filiam suam unicam, excellenti ingenio praeditam et latinis etiam litteris apprime imbutam, jamque trigesimum aetatis annum superantem, deserto Memnone ad verae religionis castra transiisse et salutaribus undis expiatam, etiam propositum perpetuae virginitatis servandae amplexam esse, eam mox subsecutus est (cum alia prole) [c]); nec sibi uni salutem reperit, verum et alios plures magna industria et indefesso studio ad eam adducit. Ubi et illud divinae Providentiae indicium enituit: quod cum Vondelius Amsterodami fidem capessivit, eodem tempore ad eam ejus ex sorore

---

[1]) Zie: „Peter en Pauwels", Amsterdam 1641, bl. III en IV. Opdracht van Vondels bekeeringsspel Peter en Pauwels.

Literatuur: Oorkonden over Vondel, etc. bl. 159, 178, volg. Zie de aanteekening bij de opdracht van Electra, 1639, bl. 91—92.

a) „Quae omnia", namelijk: de ondervonden tegenwerking.

b) „Praeconis", in de kortere uitg. der L. Ann.

c) Ontbreekt in de kortere L. Ann.

neptis Hornae adducta sit, puella indolis et animi admodum probi, jamque decimum septimum agens annum; quae ab eo momento, quo baptismate initiata est, nec blanditiis nec minis a parentibus (qui inter Memnonistas primi) a proposito vel latum unguem [1]) umquam dimoveri potuit [2]).

WILLEM DE GROOT AAN HUGO DE GROOT [3]).

1641, 29 September.

Edidit Vondelius tragoediam cui titulus Petrus et Paulus martyres; in frontispicio libri duo loca et in appendice tria adduxit, in quibus tibi de ea re sermo est [4]).

BARLAEUS AAN HUYGENS [5]).

1641, 15 December.

Ego audivi septies, praeter morem meum, qui istis actubus non nisi semel aures commodo. Audivit, me hortante Hoofdius, et

---

[1]) Lato ungue, in kortere L. Ann.

[2]) Zie: De historische waarde der Litterae Annuae en de vertrouwbaarheid van Hugo Franciscus van Heussen in zijne Batavia Sacra door A. van Lommel, Utr. 1885, bl. 66.

De oversten van de Jezuieten-staties over de geheele wereld zijn verplicht elk jaar een uitvoerigen brief te richten aan den Generaal te Rome over den gang van zaken op hun gebied en over den toestand van het geloof, met opgave van het aantal bekeerlingen. De brief, waarin Vondels bekeering wordt vermeld omvat 1641, en is uitgegeven in een langeren en beknopteren tekst, met kleine varianten.

[3]) Zie: Rapport in zake de papieren van Hugo de Groot. Bijlage tot Verslagen omtrent 's Rijks Oude Archieven, XXXIII, 1910, bl. 489.

[4]) Vondels treurspel „Peter en Pauwels" was in Mei 1641 verschenen met de „Opdracht aen Eusebia" (Tesselschade). Bladzij V bevat drie aanhalingen uit de Groot's „Byhangsel der uitlegginge over den Antichrist". Hierin heeft de Groot getracht deze super-caricatuur: „De Paus is de Antichrist", voorgoed te weerleggen door zijn „Commentatio" op het N.Testament. Tegen de protestantsche weêrlegging van zijn betoog antwoordde de Groot met een „Appendix", de „Bijlage", waaraan Vondel zijn aanhalingen ontleent, zooals Willem aan zijn broeder bericht.

[5]) Zie: Worp, Briefwisseling v. Huygens, en: Barlaei Epistolae door G. Brandt.

Barlaeus is in de wolken over Aran en Titus, het spektakelstuk van Jan Vos. Of Vondel den dichter „een man met een wonderbaarlijk verstand" heeft genoemd mag worden betwijfeld.

stupuit. Audivit van der Burchius, et haesit attonitus. Audivit Vondelius, et portentosi ingenij virum dixit. Verbis loquitur, quibus Zulechemi dominus, Satrapa Vondeliusque loquuntur et scribunt.

HUGO DE GROOT AAN WILLEM DE GROOT [1]).

1642, 11 Januari.

Tragoediam Vondelii et Riceliacum Barlaei per amicos, si qua venient, aut cum libris expectabo.

TESSELSCHADE AAN HOOFT [2]).

1642.

Postscriptum bij een briefje.

... Laet Vondelen het leesen, soo 't ue goedt dunckt, want ick

---

[1]) Zie: Hugonis Grotii Epistolae, Amst. Blaeu, 1687.
Het treurspel van Vondel, dat Willem zal zenden aan zijn broeder is: „Peter en Pauwels". „Barlaei Riceliacum", is blijkbaar diens „Panegyricus, de laudibus Eminentissimi Cardinalis Armandi Ioannis Plessiaci, Richelii Ducis, Franciae Paris", etc. in November 1641 gedrukt bij Johan en Cornelis Blaeu. Zie: Barlaei Poemata, I, bl. 129—155. Beide dichtwerken worden aan de Groot gezonden zoodra ze te koop zijn. Hun roem ging dus al vooruit vóór de verschijning.

[2]) Zie: v. Vloten, Brieven v. Hooft, IV, p. 241. Worp, „Een onwaerdeerlycke Vrouw", bl. 238. Sterck, Oorkonden over Vondel, bl. 163.
Dit naschrift was vergezeld van het volgende gedicht:

CHE PER AVER SALUTE EBBI TORMENTO,
E BREVE GUERRA PER ETERNA PACE.

Die Rejsen wil op aerdt, hoe sterker, hoe bequamer,
Maer dese rejs te doen, hoe siecker aengenaemer,
Nae 't hogh' Ytalia, daer nimmermeer verminckt
Jet wat te voorschijn komt, dat in zijn aerde sinckt,
Maer met syn volle lee'n herbooren om te hooren:
Ghij hebt mijn Rijck bemint, Ick heb u uytverkooren;
Daer 't pat soo engh af is, en 't buyten spoor soo breet,
Nu komt het welcom swack, en maeck mij bett gereet
Om deese wech te doen, met leenen hellen, rusten,
En kan ick niet te voet, 't sal mij te kruijpen lusten;
Soo lief is my dees last, die 'k nauw volvoeren kan,
Doch ruylden daer geen Rust van Sadtheyts weelden an,

heb het hem belooft, dat ick het ue open senden souw; soo ick het geluck heb van den Heemel [1]) te verwerven, ick wenschten daer de l'ame [1]) wel by te hebben, want het boeckjen is verloeren.

Adres: Aen myn Heer De Heere Hooft Drossaert van Muyden etc. met vrindt die Godt bewaert.

Hoe laekbaer datse schijnt, ick sal mij min verdrieten.
'T willich onbeeren als 't onwillighe genietten
Van segelijcker wegh, daer 't nimmer kon geschien,
Dat ick het Eeuwich Honck van deese reys souw sien.
Tesselschade Roemers.
Die reysen wil, verlijst gesontheyt, dat s niet wonder,
Om onse Reys te doen, hoe siecker, hoe gesonder.

Varianten: regel 11, stond *weg* in pl. v. *last;* doch is geschrapt; — regel 13, „*luckbaer*" i.p.v. „*laeckbaer*".

Het opschrift is ontleend aan Petrarca: „In morte di M. Laura", Sonet 249 (of XXII, vs. 3. II): „Die pijn lijdt om de saligheit, Voert korten krijgh om eeuwgen vrede". (Vertal. J. A. Alb. Thijm, D. War. 1876, bl. 596).

Dit gedicht kan worden beschouwd als een antwoord op Vondels: „Opdraght aen Eusebia", die hij in November 1641 aan Tesselschade richtte vóór zijn bekeeringspel „Peter en Pauwels". Dat Tesselschade haar antwoord eerst aan Hooft zendt, is geheel volgens haar gewoonte, die reeds elders in deze brieven is gebleken. Maar dit gedicht wenscht zij ook in het bijzonder aan Vondel gezonden te hebben: „want ick heb het hem belooft".

Ik beschouw dit briefje en gedicht als bewijs, dat de dichteres aan Hooft en Vondel wil laten blijken, dat zij overhelt en op weg is naar Rome. Hoe vurig verlangt zij niet, te gaan reizen; geen aardsche reis, waarvoor een sterke gezondheid noodig is; maar een reis naar het „Verheven Italia", d.i. naar Rome, waarheen haar ziel trekt, waar alles wordt herboren, en Jesus' stem gehoord: „Gij hebt mijn rijk bemind, ik heb U uitverkoren".

Den engen weg naar de zaligheid, waartoe zij ziek en zwak van ziel, zich het best voorbereidt door zich te buigen, te steunen en te rusten, dien zij kruipende wil afleggen, als zij niet te voet kan gaan door haar zwakte, wil zij kiezen.

Vondel had haar toegeroepen: „Eusebia, trek nu op Gods bazuinen met mij naar Rome"... Ons lichaam is zwak en vergankelijk en houdt onze ziel tegen, die wil spoeden naar het „Zalig Honck", waarnaar zij zoo verlangt.

De „Roomsche Reis" ter bereiking van het „Zalig Honck", waartoe Vondel haar heeft opgewekt, wordt door haar beantwoord met haar verlangen naar het „Eeuwig Honck", een weerklank op Vondels woorden.

De opmerkelijke woorden: „soo ick het geluck heb van den Heemel te verwerven, ick wenste daer l'ame wel bij te hebben", zelfs al betreffen die ook twee boekjes van Barlaeus, die zij verloren heeft, zinspelen op haar gemoedstoestand, in de eigenaardige manier van uitdrukken, die Tesselschade vaak aanneemt.

[1]) Volgens de zeer waarschijnlijke aanteekening van Van Vloten l.c. slaat dit op de redevoeringen van Barlaeus: „De coeli admirandis" en: „De animae humanae admirandis", gehouden in 1636 en 1635.

HUYGENS AAN BARLAEUS [1]).

1642, 1 Augustus.

... Ergo ludus est et jocus, in quo versamur; qui secus aestimat, saepe fit sua culpa et valupet, aut sibi suavis sit non sua laude. Interea, vir optime, non ignarum quibuscum ingenijs saepe committamur, postquam te Hoofdij ista, et Vicofortij, et Vossij, et Vondelij solum inquam te καὶ λάθρα perlegentem audierint, serio rogo atque obtestor et, pro amicitiae autoritate, jubeo, autographa statim ut remittas, ne exemplorum quidem copia cuiquam facta, ... fraudem creare capitalem innocenti poetae.

BRIEF VAN MATTHEUS VOSSIUS AAN: MIJNHEER ENDE COUSIJN(?) [2]).

1642, 4 Aug.

Myn historie wert uit duits overgheset, kost mij meer moijten, als of ick in het latijn iets op nieuws maecten. Mijn heer Vondel sal mij sijn stijl leenen. Sitten alle daechs wel drie a vier uiren by malkanderen, soo dat ick verhope, dat het eerste stuck noch wel dit jaer onder druck soude moghen gheraken.

HUYGENS AAN E. PUTEANUS TE LEUVEN [3]).

1642, 25 Augustus.

De Romerii filiabus natu maximam vidisti, me proxeneta,

---

[1]) Zie: Worp, Briefwisseling, v. Huygens, III, 323.

Huygens had verscheidene gedichten geschreven op den dood van Maria de Medicis, waarin hij Richelieu heftig aanviel. (Gedichten, III, bl. 185—187.) Hij vindt goed dat Barlaeus ze in 't geheim laat lezen aan Hooft, Wickevoort, Vossius en Vondel, maar vraagt hem nadrukkelijk, ja beveelt hem in naam der vriendschap, de handschriften terstond terug te zenden, opdat niet iemand door er afschriften van te nemen, aan den onschuldigen dichter groote moeilijkheden zou kunnen bezorgen. Vondel behoort tot de vertrouwden, die ze mogen lezen. Het Grieksch is: „en heimelijk".

[2]) Zie: Oud-Holl. 1890, bl. 92, artik. v. Dr. Worp over Jan de Brune de Jonge. Naar Handschr. Univ. Bibl. Amsterdam.

Vermoedelijk is deze brief gericht aan Johan de Brune de Jonge.

Vondel bleef Vossius niet lang behulpzaam bij de vertaling van zijn „Annales Hollandiae Zeelandiaeque", zooals blijkt uit den brief van 22 November 1644. Zie: Zesde Verslag v.h. Vondel Museum, 1914.

[3]) Zie: Worp, Briefwisseling v. Huygens, III, 337.

Huygens prijst Anna Roemers en Tesselschade als zeer begaafde en bijzon-

praestantem lingua manuque mulierem. Si sororem Tesselam vidisses, viduam manu quoque pollentissimam, sed forma, lingua, moribusque longe suaviorem, ingenio autem vere sublimi, mulieribus universis, viris plerisque excellentiorem, plus te debere mihi fatereris, et fateberis, si quando regiones vestras lectissima foeminarum lustratum eat, quod sine comitatu animi manusque meae non fiet. Plurimi enim illam facio, nec facere tu non posses, si solum unum poemation vidisses, cujusmodi illa quotidie parit, stupendi commatis. Mi Puteane, cur divellimur? Cur te participem non est facere mille elegantiarum et amoenitatum musicarum, quae mihi cum illa muliere, Barlaeo, Vossio, Hoofdio, Vicofortio, Vondelio alijsque intercedunt?

VONDEL AAN HOOFT [1]).

Nieuwjaar 1643.

Ik wensch Kornelis Tacitus een gezont en zaalig nieu jaar, en dewyl hy my zyn geuse taafel verbiedt om een onnoozel Ave Maria: zoo zal ik somtydts noch een Ave Maria voor hem lezen; op dat hy sterve zoo devoot Catholyk, als hy zich toont devoot Polityk.

---

dere vrouwen. De eerste vertoefde toen in de Zuidelijke Nederlanden en kwam o.a. in kennis met Erycius Puteanus, Hoogleeraar te Leuven (geb. Venlo 1574+1646). Vondel blijkt weer onmisbaar te zijn onder de getuigen van haar volmaaktheid.

[1]) Volgens G. Brandt, Leven, bl. 77 (uitg. Leendertz, bl. 38) is dit een „kleen briefke door Vondel onder een anderen brief geschreven, en in 't volgende jaar den Heere Hooft toegezonden".

Dit is de eenige bron, waaraan de tekst ontleend is. Bij welken brief dit naschrift behoort, is niet bekend. Blijkbaar is het een antwoord op een brief van Hooft aan Vondel, waarin de Drost over een gedicht op de H. Maagd Maria, dat Vondel hem had toegezonden, eenig verwijt of afkeuring had te kennen gegeven. Dit kan geen ander zijn dan de „Maeghdebrieven" in 1643, waaraan de dichter een verheven lofzang „Aen de H. Maegd" liet voorafgaan. Brandt zegt: „Dit (gedicht) was veel opspraaks onderworpen" en vooral Hooft was dit „zoo tegens de borst, dat'er eenige verkoeling in hunne vriendschap uit ontstondt, en verdere verwijdering". Volgens zijn gewoonte zal Vondel zijn „Maeghdebrieven" ook aan Hooft gezonden hebben, die een antwoord gaf, waarop Vondels repliek moest slaan, dat hij soms nog een Ave Maria voor Hooft zou bidden.

MORETUS AAN BARENTZEN [1]).

1643, 2 Juli.

Gisteren morgen is ook alhier wel ghearriveert Juffr. Ul. dochter met haer geselscap, die ons van herten willecom zyn. Juffr. Ul. dochter met de andere wereldtlycke dochter hebbe haer logis ten huyze van myne moeder ende die gheestelycke dochter, de welcke myne moeder gheerne by het ander gheselschap gehouden hadde, is tot een van haer maeghschap ghelogeert.

MORETUS AAN BARENTZEN [2]).

1643, 6 Augustus.

Eersaeme discrete Sr. en Vrient, de brengersche deser sal Ul. de reden segghen waerom Ul. dochter ons de vrientschappe doet om alhier tot naer de kermisse te blyven want al waer het saecken sy nu in Hollant soude behooren om de kermisse over te komen. Dat Juffr. Vondels wederkeert, mits de bruyloft van haeren broe-

---

[1]) Zie: Maurits Sabbe, Uit het Plantijnsche Huis, Antw. 1924, bl. 93—94.
Hendrick Barentzen Hartoghvelt, van oud Amsterdamsche familie, Boekdrukker en Boekhandelaar in de Warmoesstraat, „In 't Gulden Schryfboeck", stond in gestadige handelsbetrekking met het Plantijnsche Huis te Antwerpen. Vondel die in dezelfde straat woonde en van gelijken leeftijd was als de boekhandelaar (geb. 1587), moet hem goed gekend hebben. Zijn beide zoons Ignatius en Barent werden lid van de Societas Iesu en vertrokken als missionarissen naar China. Ignatius stierf spoedig na zijn aankomst te Goa in 1656. Zie ook de brieven 21 Septemb. 1656, en 12 October 1662 hierna.
Zie: Jaarboekje van Alberd. Thijm, 1897, bl. 162, opstel van pater H. J. Allard S.J.

[2]) Deze en de bijbehoorende voorgaande brief zijn uit: Maurits Sabbe. Uit het Plantijnsche Huis. Antw. 1924, bl. 93—94.
Vondels dochter Anna was 1 Juli 1643 te Antwerpen gekomen en logeerde daar bij de moeder van Balthasar Moretus II. Zij was vergezeld van een geestelijke zuster a). Huygens had voor Anna's paspoort gezorgd, waarvoor Vondel hem bedankt in zijn brief van den 16en van Herfstmaand 1644. Vondels dochter was blijkbaar in Z. Nederland om het H. Vormsel te ontvangen van den Bisschop Boonen te Mechelen, dien Vondel daarvoor bedankt in zijn gedicht: „Danckoffer":

Naerdemael
Ghy zelf myn afkomst met den strael
Der Godtheit op het voorhoofd merckte,
Haer zalfde en in den stryt versterckte.

Haar broer Joost Jr. ondertrouwde 7 Augustus 1643 met Aeltje van Bancken.

a) Misschien Anna Bruyningh, of een dochter van Barentzen.

der, is te excuseren, maer dat Ul. dochter weer gekeert hadde soude geene reden geweest hebben.

JAN DE BRUNE DE JONGE AAN VONDEL [1]).

1643 (volgens octrooi van „De Wetsteen").

Brief op het stuk van Poëzi. Myn Heer,

Uw' E. weet wel, dat my het gebruik van boeken, scherpelik verboden is geweest; en, de waarom houwt noch niet op. Evenwel kan ik het voorschrift der artzen zoo naauwpuntelik niet nakomen, dat ik mijn zelven niet zomtijds, tot het lezen van korte dingen, zou veroorloven. Zo doende is my gisteravond yetwes van uw Es maakzel in handen gekomen, en na dat ik het met dieper ernst aangemerkt had, schoot my het onderscheit dat'er tusschen natuur en konst is, dadelik in. Wy zien in natuur dat de wateren nimmer hooger klimmen, als de plaatzen harer oorsprong mogen wezen. Uw Es konst gaat verder: want zy beschaft ons, om zoo te zeggen, betere veirsen dan zy oit geschreven hebben, die de maten, toonen, en rijmen, daar de Poëzy van bestaat, eer-

[1]) Uit: Jan de Brune de Jonge I.C. „Wetsteen der Vernuften", Amst., Jacob Lescaille, 1644. Vondel schreef een opdracht voor dit boek aan den oom van den schrijver: François Junius F.Z., beginnend: „Zoo Iunius te rugge ziet". Zie: Ungers, Vondel-uitg. 1642—1645, bl. 134. Over Jan de Brune de Jonge, Worp, Oud-Holland, 1890, bl. 81—103, waar deze brief niet wordt vermeld. De Brune was een groot bewonderaar van Vondel als dichter. In den „Wetsteen", het zevende hoofdstuk van het vierde boek, verhaalt hij, dat hij een treurspel van Vondel als reislectuur had medegenomen, en een van zijn gezelschap het stuk, waarin voorkomt, „dat de zon met bloet gevlakt uit de zee rees", uit zijn handen nam, en om den dichter lachte. De Brune verdedigt Vondel en wijst op verzen van Virgilius en andere dichters, bij wie hetzelfde beeld voorkomt. Naar aanleiding van een gezegde over Pindarus' verzen, die te veel aardigheên opeen zou stapelen: „men moet maar met één hand, en niet met de gantsche zak, zaajen", zegt de Brune dat: „deez gesonde les doet mij de hand van 't papier trekken, en met een brief, die ik eens, op dit onderwerpzel, aan een van d'opperheermeesters der Poëzi, geschreven heb, besluiten. Hier hebjeze van woord tot woord". (Zie Gebroeders, vs. 17.)

Dat deze brief werkelijk aan Vondel is gericht, blijkt uit de aanhaling daaruit genomen als voorrede tot „Vondels Verscheide Gedichten, verzamelt door D.B.D.L.B. Amst. Lescaille, 1644", en vermeld als: „de Brief, die den Heer Ian de Brune, de Jonge aan onzen Poëet heeft geschreven".

Dit geeft mij ook aanleiding om Jan de Brune, met anderen, te houden voor den verzamelaar van dezen eersten bundel met verzen van Vondel. Zie: Vondel-Kroniek, Jg. V, afl. 4, bl. 205, volg.

stelik uitvonden. Is het einde der dichtkonst onzen geest zoetelik te bemachtigen; ik derf verzekeren dat het uw' E. getroffen heeft: want de gemoederen van die'er zich op verstaan, worden door uw geleerde rijmen, met zoo een lodderlik geweld overvallen, dat sy den veroorzaker daar van, met hun hert moeten omhelzen. En wat wonder dat het zoo geschiede? Moeten zangerige tallen, geen liefde baren? Het is immers de waan van veel groote Philosophen geweest, dat alle dingen uit tallen den oorsprong hebben. Wederom; daar rijm anders niet en is als een nootdwang tot gelykmatigheid, en nootzaklikheid tot overeenkoming van genegenheid moet ontstaan in hen die yemands rijmschriften zijn gewoon te lezen. Indien wy na de setregels van een smetteloos oordeel te werk gingen, dit zou stand grijpen in alle menschen, geene ter weereld uitgezondert. Maar helaas! hoe veel anders zien wy het dagelix gebeuren? Het is nu daar toe gekomen, dat de naam van Poëet, het overwigt heeft, van al scheldwoorden den overloop van yemands swarte gal mach braken. Getuige sy een der uitstekenste Francoizen, die aan een Ioffrouw, welkers naam hy op het kruinpunt der glori gestelt had, aldus schrijft: *Au lieu de reconnoistre les honneurs que je vous ay rendus par mes vers, en portant vostre reputation dans les estoiles, vous me payez d'un nom injurieux, en m'appellant Poëte.* De hemelen, Mijn Heer, slaan geduurigh zielkittelende geluyen, maar het gerucht dat'er op aarde gemaakt wort, belet ons die te hooren: met de heilige Poëzy gaat het even soo; hoewel sy inder daad vol aanminnige toovertoonen is, men verstaatse niet: de gemeene geesten roepen ons na, en wijsen ons soo schimpelik met de vinger aan, gelijk of wy oude wijven, en verschrompelde machachen getrouwt hadden. Doch dit is den aart van breinsieke luiden. Zy willen niemand gedoogen wys te wesen, op datse zelf niet zot en schijnen. Ik sou hun wel hekelen, en met soo scherpen roskam, als sy verdienen, overhalen; maar ik beteugel mijn selven, om niet te vervallen in het ongeluk van den leeuw, die een dollen wolf verscheurende, syn' dood vint, in syn overwinning. In plaats dan van yetwes sodanig, wil ik uw' E. gebeden hebben, dit meegaande sonnet eens op sijn leedesnijders, t'ontleggen, en, gelijk men seit, tot de allerminste beentjes toe uit te schudden, om my de faalgrepen daar van, t'onzer eerster byeenkomst, aan te wijzen; welke verbintenis zoo ik uw E. neffens andere mach hebben, voorzeker zal men my van een doemelike ondankbaarheid mogen schuldigen, zoo ik my niet en toon, myn leven langh, met alle soorten van eerbiedenis, etc.

VONDEL AAN ZIJNEN AFWEZENDEN VRIENT [1]).

1644, 3 van Lentemaant.

De kunst is langk, het leven kort, zeide Hippokraat. Niemant wort met de kunst, wel met eenen treck tot de kunst, geboren. Men klimt, al hijgende en zweetende, van langer hand, de steilte van Parnas op. Oeffeninge en wackerheid wetten het vernuft, en struickelen leert opmercken; zoo dat men, na verloop des tijts, te rugge ziende, misstellingen en dolingen, in rijmen of andersins begaan, leert wraken; oock rieckt, hoe alles niet met een even goede luim gedicht zy. De goede vader Homeer sluimert zelf bij wijlen. Een zelve saizoen is jaarlyx het zelve niet; en vruchten en bloemen, uit eenen zelven struick en steel gesproten, verschillen dickwils niet luttel. Hierom wenschte ik liever een deel mijner groene en onrijpe vaarzen onherdruckt, en hebbe het herdrucken, sommige jaren, gestuit; doch nu uit u vernemende, hoe Hartgers op het sterck aanhouden eeniger Maecenaten en beminderen der Nederduitsche Poëzye, gezint is mijn verstroide gedichten by een te zamelen, en op een nieuw in het licht te brengen; zoo zal ick, mijns ondancks, moeten gedoogen, dat men voor kunst mede opveile eenige rijmen en regels, nutter gescheurt en verworpen. Indien men by die Verscheide Gedichten voeght het Verwoeste Jeruzalem, Gijsbrecht van Aemstel, voort mijn andere treurspelen, als Elektra, de Maeghden, de Gebroeders, drie Jozephs, Peter en Pauwels, en de Maaghdebrieven, bij De Wees uitgegeven, zoo bint men in éénen bondel al wat ick voor mijn eigen werck reken, behalven vier of vijf Saterdichten (bestaande in regelen van twalef en dartien lettergrepen), en nog een Lierdicht, de Deughd ter gedachtenisse gezongen, zonder nu van Palamedes' treurspel te reppen. Onderwint zich iemand voortaan nog iet anders van 't verleden, op mijnen naam, buiten mijn kennis en bestemminge, te drukken; men houde dat niet voor mijn, maar voor een anders werk, of in verscheide harsepannen gegoten, en hergoten, gelijck Hekuba, en zommige kleinigheden, by my alleen niet gerijmd. Ick verworp ook al wat, onder boven gemelde gedichten niet begrepen, ooit door my ontijdigh voortgebroght, en op papier gekrabbelt, van mijnen vrient Pers of iemant anders uitgegeven, den dagh onwaardigh, en den nacht der vergetenisse

[1]) Volgens de laatste bladzijde van Vondels „Verscheide Gedichten, 1644". Vermoedelijk bedoelt deze Johan de Brune de Jonge, den verzamelaar van zijn dichtbundel, als zijn afwezende vriend. Zie: Vondel-Kroniek, Jg. V, afl. 4.

toegedoemt zy. Bejegent de lezer nu, in dat ongelijcke werck, van overal byeen verzamelt, nog iet wrangs en onsmakelix, hy ontschuldige het naar het seizoen, waar in die vrucht gewassen is, of boete zijnen lust met het beste uit te picken, totdat de tijd hem nog wat rijpers aanbiede en vergenoege: hoewel de Grieksche Theognis zecht, dat Jupijn zelf niet een iegelijck vergenoegt, hetzij het regene, hetzij (dat nog meer te verwonderen is) de zon schijne. Zoo veel most ik u antwoorden, op uwe verwittiginge.

Thuis, 1644, den derden van Lentemaand.

VONDEL AAN HUYGENS [1]).

1644, 16 v. Herfstmaand.

Edele Heer van Zuilichem.

Ick ben noch in uw E. schult voor de paspoorten ten dienst van myne dochter het verleden jaer, door den heer Wickevort mij toegezonden, behalven andere genoten gunsten, die ick wenschte te verdienen: nu zyn my door zekeren Bruno uwe E. luchtige en geestige buitensprongen toegezonden, die ick met vermaeck hebbe gelezen, ende verwondert blyve dat uwe E. zonder tyt noch zooveel tyts vindt: dan uwe E. aengebore lust kan zich niet spanen van de hengstebron, die u noch meer schynt te smaken dan alle hoffelycke weelden en leckernyen. Nu hebben zommige liefhebbers en Mecenaten der Nederlantse Poesye myne kleine verstroide gedichten by een versamelt en doen drucken, waer van ick uwe E. hier een exemplaer toezende, hoewel het slechts verwarmden kost is ten meestendeel. Onder het drucken voeghde ick er noch eenige grafschriften by, waeronder een is van uwe za(lige) gemalin uw lelie of rooze, behalven hare lyckklaght uwe Ed. voor dezen gezonden. Ick wenschte gelegenheit te hebben om my over uwe Ed. goetgunstigheit te mogen wreken: ondertusschen bidde ick Godt uwe Ed. en zyn Hoogheit te willen sparen ten gemeenen beste en blijve

Edele Heer van Zuilichem

t'Amsteldam
1644 den 16 van
Herfstmaent.

uwe Ed. ootmoedige dienaer
Joost van den Vondel.

---

[1]) Naar het handschrift in het Vondel-Museum te Amsterdam. Zie: Unger, Bibliographie, No. 15, en 11e & 15e Verslag van het Vondel-Museum. Uitgegeven door Mr. Adr. de Vries, Nederl. Spectator, 10 Mei 1897, bl. 151, met

Adres:
Aen myn heer den heer
Constantyn Huigens Ridder
Heer van Zuilichem etc.
In
s'Gravenhage,
of in 't leger,
met een paxken.

BARTHOLDUS NIHUSIUS AAN FABIO CHIGI TE KEULEN [1]).

1644, 5 November.

... En et poema Belgicum in Summum Pontificem; quod est elegans admodum. Composuit id Justus Vondelius, nuper factus Catholicus, quem D. Marius vocitare solet Hollandiae Pindarum ac Sophoclem; admiraturque a multis jam annis, de vernacula poesi, tota haec natio. Sed et rigidi aliqui hic loci Calvinistae de Innocentio X loquuntur perhoneste, ac sperant per eum denique redditam iri mundo pacem.
Amstelodami v Novembris 1644.

---

enkele onjuiste lezingen. In facsimile door Unger, Oud-Holl., II Jg. bl. 25.
Zie over de aanleiding tot deze paspoorten voor Vondels dochter Anna de brieven van Balthasar Moretus aan Barentzen in Juli en Augustus 1643, bl. 106 hiervoor.

[1]) Uit: Hoogewerff, Bescheiden in Italië, Den Haag, Nijhoff, III, p. 391, 1917. Litterae Bartoldi Nihusii.
Het hier bedoelde gedicht van Vondel is „Olyftack van Zyne Heiligheid Innocent den Tiende". Van Lennep, Vondel, IV, bl. 411, Unger, Bibliogr., bl. 173. Zie: Vondel en de Paus, door H. J. Allard S.J., 1869, bl. 51.
Door tusschenkomst van zijn vriend Nihusius (zie op het jaar 1653) werd Vondels gedicht aangeboden aan den Pauselijken internuntius Fabio Chigi te Keulen, later, in 1655 als Paus Alexander VII gewijd en toen ook door Vondel bezongen.
Zie ook: Vondel in het Vaticaansche Archief door B. H. Molkenboer, in Vondel-Kroniek, April 1934, bl. 49 volg. over andere gedichten van Vondel te Rome, o.a. op Paus Clemens IX, in 1667.

MATTHEUS VOSSIUS AAN DEN RAADSPENSIONARIS JOAN DE BRUNE [1]).

1644, 22 November.

Optassem Vondelius in vertendis Annalibus meis fuisset progressus. Caeterum is, postquam ad pontificios defecit, nunc mavult tempus aliis terere. Interim serio operam dabo, ut per alium fieri possit.

HUYGENS AAN BARLAEUS [2]).

1644, 5 Dec.

... Caussam scriptioni dedit salebrosus interpres, qui eosdem versiculos a se translatos typographo Amstelodamensi vulgandos tradidit; nuper id quidem ut videtur, sed stilo metroque et verbis mihi valde ingratis. Tu dices, ecquid minus incommode me exposuerim. Suspicantur, alteram illam versionem Vondelii esse. Si accedis conjecturae, gratum erit, si et mea per te videat, sed quasi inscio me, et cui nihil de ipso in mentem venerit [3]).

WILLEM DE GROOT AAN HUGO DE GROOT [4]).

1645, 20 Februari.

Amstelodami lis est Vondelio cum aliis poetastris, et jam ad

---

[1]) Borremans heeft in 1672 de vertaling uitgegeven.
Zie: Worp, Oud-Holland, 1890, bl. 92, noot, en het artik. aldaar: Jan de Brune de Jonge.
Vergelijk den brief van Mattheus Vossius op 4 Aug. 1642.

[2]) Zie: Worp, Briefwisseling v. Huygens, IV, bl. 101.
Het gedicht, door Huygens afgekeurd, is Vondels „Grafnaelt van 's Konings Stadthouder in Yrlandt". Vondel-uitg. W.B. IV, 215.

[3]) Thomas Wentworth, graaf van Strafford, verzette zich tegen de politiek van Jacobus I; maar werd een krachtige steun van Karel I, die hem tot Stadhouder van Ierland benoemde, waarvan hij in 1640 ontslag nam, maar hij durfde niet naar Londen komen uit vrees voor den veranderden politieken toestand. Karel I gaf hem een vrijgeleide; maar desondanks werd hij gevangen genomen, en onderteekende Karel I het doodvonnis van zijn trouwen dienaar dat 2 Mei 1641 werd voltrokken. Zie Worp, Gedichten v. Huygens, III, 161—162, en IV, 6; en Unger, Vondel, 1641—42, pag. 9.
Het oorspronkelijke Latijnsche gedicht is van Huygens, hetwelk Vondel vertaalde, zonder diens voorkennis. Deze acht het bedenkelijk wegens de politiek.

[4]) Zie: Rapport inzake de papieren van Hugo de Groot. Bijlage tot Ver-

convitiae et imprecationes res evenit, quae omnia non sine publico malo publice leguntur.

HOOFT AAN BARLAEUS [1]).

1645, 20 v. Grasmaand.

... Vondel heeft een veirs gemaakt op 't wonder, waar af de Heilige Steê haaren naam draagt: en laat het openbaarlijk voor de boekwinkels ten toon hangen, gelijk de voorvechters de messen in de luifen steeken, om de oogen van de verbygangers te tergen, als met zeggen: wie 't hart heeft, pluike. My deert des mans, die geenes dings eerder moede schijnt te worden dan der ruste. 't Schijnt dat hy noch 300 guldens in kasse moet hebben, die hem dreigen de keel af te bijten. Nog weet ik niet, oft het hem niet wel dierder moghte koomen te staan; ende d'een oft d'ander heetharsen, by ontijde, de handen aan hem schenden, denkende dat'er niet een haan naa kraayen zoude. Dit spel, immers, maakt zulk een brabbeling in de wacht, dat'er alle daags nieuwe krabbeling uit rijst. Ik zend hierbij een paar staaltjens, niet de fijnste, die ik gezien heb, maar die ik althans bekoomen kan; want dit tuig gaat ter greep weg ...

Mijn Heere, van

UwerE.
Onderdaanen Dienaar,
P. C. Hooft.

T'Amsterdam, den
20 van Grasmaandt
1645.

---

slagen omtrent 's Rijks Oude Archieven, XXXIII, 1910, bl. 490.

Over Vondels „Eeuwgetij der H. Stede", en „Altaergeheimenissen" was een heftige twist ontstaan, waarvan Willem aan zijn broer schrijft, dat men reeds tot scheldwoorden en verwenschingen is gekomen. Dit alles wordt met veel openbare schade door het publiek gelezen. Zie ook Hoofts brief van 6 April 1645 aan Barlaeus, hierna.

[1]) Zie: v. Vloten, Brieven van Hooft, IV, 182.

In Maart 1645 werd het „Eeuwgetij der Heilige Stede te Amsterdam" gevierd; de 300-jarige herinnering aan de wonderbare gebeurtenissen met het H. Sacrament, die in 1345 aan het opkomende Amsterdam een grooten naam als bedevaartplaats hadden bezorgd, waardoor veel tot bloei der stad en welvaart der burgerij was bereikt. Vondel dichtte een jubelenden triomfzang, onder bovenstaanden titel opgedragen „Aen d'oude burgery", die hij opwekt om het wonderfeest te vieren.

Brandt schrijft: het „verwekte hem veel haats en maakte een' heelen hoop van Onroomsche Rymers gaande, die hem met lamme steekeldichten en krab-

BARTHOLDUS NIHUSIUS AAN FABIO CHIGI TE KEULEN [1]).

1645, Mei 24.

... Typographus in continuanda poematum editione sedulus, ante octavam Pentecostes imponet eis finem. De frontispicio interim solliciti quoque erimus confestim atque receperimus ejus delineationem ... Absolvetur, inquam, opus istic eo, quod dixi tempore; nisi quod forsan suspendenda impressio folii postremi, donec folia antecedentia simul omnia monstravero iis qui praefigent Epigrammata; cujus rei antea praestare potero. Vondelius, poeta Belgicus excellens, honorem sibi ducat, putem, si rogetur a me, addere carmen vernaculum. Sed nescio, an Illmae Dtioni Vrae, id placiturum. Multo magis nescio, an sit conveniens, ut sollicitemus Constantinum Hugenium, principis Auraici consiliarium, argutiarum, in versibus etiam Latinis, plenissimum ... (Amsterdam) 24 Mei 1645.

---

belingen, elk om strydt, te keer gingen, nergens toe dienende, dan om 't graau tegens hem te verbitteren."

Op deze feiten slaat de brief van Hooft aan Barlaeus. Dr. P. Leendertz hoort terecht in Hoofts: „mij deert des mans", „de weemoedige naklank van de oude vriendschap", al is er m.i. wel wat hooghartigheid in gemengd.

Een antwoord van Barlaeus is niet bekend.

[1]) Uit: Hoogewerff, Bescheiden in Italië, D. Haag, Nijhoff, 1917, III, p. 394—395.

24 Mei 1645. Deze brief betreft een door Fabio Chigi uit te geven bundel „Poemata", gedrukt als: „Philomusi Musae Iuveniles. Coloniae Ubiorum. Apud Iodocum Kalcovium et socios", 1645. Op den gegraveerden titel staat: „Philomathi Musae Iuveniles". Volgens gewoonte zou dit boekje van eenige lofdichten vergezeld gaan; curieus, dat Nihusius daarvoor óf Vondel óf Huygens voorstelt. Maar ten slotte heeft geen van beiden ze gemaakt, maar is de eer te beurt gevallen aan ... Barlaeus. Dat de keuze niet op Vondel is gevallen zal wel zijn omdat een Latijnsch vers gewenscht was. Huygens kon moeilijk een lofdicht schrijven voor een katholieken Bisschop. De „Acclamationes. In Maximi Viri Philomusi Musas Iuveniles", die de laatste zeven bladzijden van het zeldzame boekje vullen, zijn gedicht door Caspar Barlaeus, I. Burtius, I. R. Ingelius, den bekenden katholieken advocaat en vriend van Hooft, en Bartoldus Nihusius. Vondel bezong Chigi als Paus bij zijn inwijding. De eerste uitgave van dit boekje der gedichten van Paus Alexander VII is verzorgd door Wilhelm von Fürstenberg te Keulen, kanunnik van Trier en Keulen, en is kerkelijk goedgekeurd door Henricus Francken Sierstorffius, die ook aan Vondels Altaergeheimenissen zijn approbatie verleende, en de schuilnaam was van L. Marius. Over Nihusius zie op 1653. Barlaei Poematum pars II, p. 539. Amst. Blaeu, 1646.

DE WILHEM AAN HUYGENS [1]).

1645, 28 October.

Je vous envoye le testament de M. Grotius, une pièce très-pernicieuse, qu'on fait courre ici, comme vous jugerez mieux que

[1]) Zie: Worp, de Briefwisseling van Huygens, IV, 242. „les vers joints" zijn Vondels gedicht: „Uitvaert van Zijne Excellentie, Aan de Wethouders van Delft". (Worp.)

Zie Unger, Vondel, 1642—1645, bl. 197 volg.

In de uitgave van Dr. Worp bovengenoemd, III, bl. 243, wordt in een brief van Huygens aan Rivetus in 1641 ook vermeld: „le Testament de Grotius", wat Worp ten onrechte in verband brengt met het hierna te noemen boekje „Grotius' Testament", pas in 1645 verschenen. Huygens bedoelt daar: „Grotii Annotationes in Novum Testamentum", juist in 1641 bij Blaeu uitgekomen. (Rogge, Bibliogr. Grot. No. 168.)

28 Oct. 1645. Kort na den tragischen dood van Hugo de Groot te Rostock op 29 Augustus 1645, werd een boekje uitgegeven, dat tegenwoordig zeer zeldzaam is geworden; het is getiteld: „Grotius' Testament". Als uitgeversadres voert het: „In Vredestadt, Bij Gerusthart de Wit. M.D.CXLV". Klinkt dit nogal geheimzinnig, aanvankelijk was ook de schrijver onbekend, en bracht de strekking van het boekje heel wat beroering teweeg in de Calvinistenwereld. Er werd niets minder in betoogd, dan dat uit Grotius' strijdschrift tegen den Calvinisten hofpredikant Andreas Rivet, Hoogleeraar te Leiden, afdoende zoude bewezen worden, dat Hugo de Groot als 'n overtuigd Roomsch-Katholiek gestorven zou zijn.

Het is noodig, tot goed begrip van dezen strijd tusschen Grotius en Rivetus, een kort overzicht te geven van de voorafgaande geschriften. De Groot, de nobele voorstander van een algemeenen vrede, niet slechts tusschen de staten, maar vooral ook in den godsdienst, tusschen de verschillende kerkgenootschappen met de eene ware Moederkerk van Rome, had in 1642, toen hij Zweedsch gezant was aan het Fransche Hof, een boekje tegen Rivetus geschreven getiteld „Votum pro Pace Ecclesiastica", d.i. „Verlangen naar den Kerkelijken Vrede", met den ondertitel: „tegen Rivetus en andere onverzoenlijken". Deze aanval van zulk een beroemd geleerde en hoogstaande persoonlijkheid liet niet na een groot opzien te verwekken. En reeds het volgend jaar, in 1643, kwam Rivetus' antwoord van de pers, als: „Apologeticus pro suo de verae et sincerae Pacis Ecclesiae proposito. Contra Hugonis Grotii Votum". Dit is: „Verdediging van zijn voorstel tot den waren en oprechten Vrede van de Kerk. Tegen het verlangen van Hugo de Groot".

De repliek van Grotius op dezen aanval liet zich lang wachten. Hij moet wel gedacht hebben, dat de kerkelijke vrede door zulke scherpe polemiek stellig niet bevorderd zou kunnen worden. Doch in 1645 kwam van de pers een anoniem geschrift met den titel: „Rivetiani Apologetici pro schismate contra votum pacis discussio". Dit is: „Redetwist over Rivetus' verdediging van het schisma tegen den vredeswensch". Hierin spreekt Grotius steeds in den derden persoon, alsof een ander zijn verdediging voert.

Dit was het laatste geschrift van den grooten balling, waarin hij de volkomen superioriteit van de Katholieke Kerk boven de Calvinistische leer aantoont. Kort na de verschijning is de Groot gestorven. Al had het den schijn alsof de Groot niet de schrijver ervan was, en stelden zijn tegenstanders het ook zoo voor, een vriend en groot bewonderaar van den overledene zorgde

moy. Par les vers joints vous pourrez considerer de quelle passion on honore la mémoire de M. Grotius en la ville d'Amsterdam. Et par son livre appert a quoi a tendu leur piece et dessein de tolerance.

BARLAEUS AAN HUYGENS [1]).

1645, 22 November.

Ut ad schedas tuas veniam, crescunt victoriae Principi, et tibi carminis vis ... Quam non pulvurentem illud de pulvere, hoc est laudum divinarum materia, quod acumen non Romanis, sed Belgis debes, ut et illud de Hulsta arbore. Quam non vano est illa ad Antverpiam paraenesis, quam ego sororem, quam servam malim. Legi haec cum Hoofdio, Vossio, Mostartio, Vondelio, licet hic argumenti impatiens sit ...
Amstelod. XXII Novemb. 1645.

VONDEL AAN HUYGENS [2]).

1646, 21 Juli.

Edele gestrenge Heer, myn Heer Huigens,

Ick zende uwe Ed. den Virgilius u toegeeigent. Ick nam de vrymoedigheit dit boeck met uwe Ed. naem en tytel te vercieren,

---

wel dat dit geheim niet verborgen bleef. In hetzelfde jaar toch verscheen „Grotius' Testament, of Hooftpunten getrocken uit zyn jongste antwoort aan D. Rivet". Dit boekje, in den aanvang reeds genoemd, heeft tot samensteller Joost van den Vondel. Het is samengesteld onder toezicht van L. Marius.

De Wilhem zendt het boekje aan Huygens als: „une pièce très-pernicieuse", en brengt er mede in verband Vondels uitvaartvers op De Groot.

[1]) Zie: Worp, Briefwisseling van Huygens, IV, 261.

Na de inneming van Hulst door Frederik Hendrik heeft Huygens daarop eenige Latijnsche en Hollandsche gedichten geschreven, en op 9 November een vers „Ad Antverpiam". Zie: Gedichten van Huygens door Worp, IV, bl. 57—64.

Barlaeus heeft Hooft, Vossius, Mostart en ook Vondel daarvan de lezing gegeven, die ze met verlangen tegemoet zagen.

[2]) Volgens het Hs. in de verzameling Papenbroek, Leiden.

Zie: Worp, Briefwisseling van Huygens, IV, 320. v. Lennep, Vondel, V, 421; Unger 1646, bl. 5 volg. Oud-Holland, II, 32.

overmits my docht dat het niet beter kon verciert worden dan met den naem van eenen, wien de Zanggodinnen altyt zoo aengenaem waren. Ick hope het zal my niet qualyck afgenomen worden, nochte uwe Ed. in zynen staet of ampt quetsen, alzoo hier geen zaken verhandelt worden, waerover men tegenwoordigh stryt voert, en Maro een iegelyck even na is. Ick hoop myn werck zal ten minste noch behaeghelyck vallen om den naem van den man zelf, die elck een behaeght. Mishaeght uwe Ed. iet van het myne, my zou eere geschieden met der tyt iet aangetekent te zien; om het in den naesten druck te verbeteren. Hoe naeu men toeziet, men begaet hier en daer lichtelyck noch al eenige misslagen. Zommige Mecenaten zyn my afgestorven; en de Drost heeft het nu te drock met zyn Historien: anders kon men verscheide oordeelen gebruicken, dat veel aenwint. Myn Heer zie myn goede genegenheit en niet myn onvermogen aen. Ick vinde my aen uwe beleeftheit verbonden, en wensche daer in te sterven en te blyven

Edele gestrenge Heer

uwe Ed. dienstschuldige

't Amsterdam 1646 J. V. VONDEL.
den 21en van Hoymaent.

Het adres luidde:

Edelen gestrengen Heere
Myn Heer Constantyn Huigens
Ridder Heere van Zuilichem
Raet en Secretaris van zyn Hoogheit.

Te
Cito .....
Cito
met een boeck

VONDEL AAN JUFFROUW ZUERIA [1]).

1646, 21 Juli.

Eerbare Joffrouwe,

Ick sende hier den Heere Huigens een boeck namelyck Virgilius die hem toege-eigent is, en alsoo ick niet wete waer men het best bestellen soude, soo bidde dat Uwe E. het gelieve terstont

[1]) Zie: v. Lennep, V, 422, met facsim. Ook Unger, 1646, 6, 8.

terstont aen myn Heer voort te senden, waer my dienst geschiet, dien ick wensche te verdienen en blyve

't Amsterdam 1646 den 21 Julij. E. Joffrouwe uwe E. dienstwillige J. V. VONDEL.

Op het omslag stond:

Zy behandigt ten huise
van den Heere Constantyn
Huigens, Heere van
Zuilichem

met een packsken In 's Gravenhage.

VONDEL AAN HOOFT [1]).

1646, Hooimaand.

Edel gestrenge Heer, myn Heer Hooft,

My gedenckt, dat ick eens eenen Jode, een'Musikant, myn Koningklycke Harp aenboodt, die hy weigerde 't ontfangen, dewyl het zyn sabbath was: nu wil ick evenwel niet hopen, dat de staetsabbath onzer onderlinge kunstbroederschap den toegangk van uw huis zal stoppen voor onzen Parnasheiligh, die uwe Ed. hier toegezonden wort, in een Nederduitsch pack gestoken. Mishaeght u iet van het myne, my zou lief zyn met der tyt iet aengetekent te zien; om het te verbeteren. Behaeght u iet van het myne, zoo laet het eens Sint Virgilius dagh zyn, en te zyner onsterflycke gedachtenisse den roomer eens omgaen, doch geenen zoo groot, als daer Foleus den Lapithen mede dreighde, maer een'berkemeier, die den mensch by zyn zinnen laet, en gelyck predikant Adamus met den romer op de hant quinckeleerde, Godt en den mensch verheught, als hy siet hoe uit een dor en onnut hout, waervan men niet eenen nagel kan maecken, zulck een kostelyck nat vloeit. Leefde onze vrolycke Mostert, ick weet dat hy het gaerne op die voorwaerde wachten zoude. Weinige maenden voor zyn overlyden noodighde hy den Joodschen Docter noch, om met hem te gaen by den patient met den grooten buick. Zy gingen hene, en vonden geenen waterzuchtigen maer het Rynsche

---

[1]) Zie: v. Vloten, Brieven van Hooft, IV, 204.

In 1646 verscheen de prozavertaling van den geheelen Virgilius door Vondel, met een opdracht aan Huygens, die in 't leger was, en het presentexemplaar ontving door bemiddeling van Juffr. Zueria, de huishoudster van Huygens. Bovenstaande brief vergezelde Vondels geschenk. Ook aan Hooft zond Vondel zijn proza-vertaling.

Jammer dat het antwoord van Huygens niet bewaard is. Stellig zal dit van meer waardeering hebben getuigd dan de bedankbrief van Hooft (zie hierna) te lezen geeft.

wynvat, en oordeelden stracks het laten geraden om dien krancken van overtollige vochtigheit t'ontlasten [1]). Onze Mecenaten smilten vast. Reael leit in de Westerkerck. Plemp, Baeck, Blaeuw, Victoryn en Mostert leggen in de Nieuwe Kerck onder de zerck gekropen, een teken, dat wy volgen zullen: Godt geve ter zalige ure. Onze goede en wyze Grotius is oock al hene. Ick nam noch s morgens afscheit van zyne Ed. aen stadts herbergh, daer men wat naer packaedje wachte, en seide hem van deze overzettinge. Zyn Ed. zeide my, hoe de Hartogh van Mantua syn hof met Maroos schilderyen verciert, 't welck ick noch in myn voorrede te passe breng. Salmasius kan dit gebeente noch niet laten rusten. De Borgonions hebben het altyt te Delft op levenden en dooden geladen. Balthasar Geraerts op Prins Willem, en dees op Grotius asschen. Nu komt er weder een boeck uit van de Transubstantiatie: doch 't is al *crambe repetita.* Zy slachten d'eeckhorens, die vreesselyck zweeten, zonder wech te spoeden.

Myn Heer, ick gebiede my in uwe goede gunste en syt met uwe E. gemaelinne hertelyck gegroet.

Uwe Ed. dienstwillige
J. V. VONDEL.

Myn Heer, ick sende nu eerst de weergade aen den Heer Huigens; alsoo gelieve dit noch wat by u te houden, onder de vertrouwsten, dewyl wy noch acht dagen sullen stil sitten met exemplaren te verkoopen en uit te geven, op dat het Huigens eerst ontfange. Ick heb het syn E. toege-eigent met die bescheidenheit, dat ick eerst het goetduncken van Brosterhuisen uit den Hage daerop gehoort hebbe: hope niet, dat het zyn E. in zyn staet of ampt quetsen zal. Het is Maro, en geen kerckgeschil.

[Schrift v. Hooft:] Ontfangen den 21 Juli, 1646.

Op 't adres stond:

Edelen gestrengen Heere den
Heere P-C-Hooft, Ridder,
Drost
te Muiden
met een packsken.

---

[1]) Zie: Ter Gouw, Wandeling in Amsterdam, 1862, en Handelsblad v. 5 Maart 1927. De Joodsche doctor is Ephraim Bonus.

HOOFT AAN VONDEL [1]).

Monsr. Vondel,

My gedenkt, dat, als eens de H.H. Staaten van Hollandt, hoewel hun wercks genoegh overschoot, zeer geneeghen scheenen tot schejden, om eenighe Hejlighe daaghen te vieren, de Heer van Oldenbarnevelt, z.g. prijzende hunnen yver, nochtans om hunne Edele Grootmo. tot blijven te beweegen, daer by voegde: *Qui non cessat benè facere, non cessat orare.* Van geene wet, die zorghen, zoo wettigh, zoo wightigh, aan zeekeren tijdt van ruste bindt, en daarom van geenen Staetsabbath en weet jk dan; maar Uwer E. driedubblen dank: voor den arbejdt besteedt aan 't vertolken van Maroos werken, voor het toeëighenen van dien aan zoo getrouw een'beminner mijnes vaaderlands, en voor 't boek my vereert. Ik vertrouw dat het veelen te nutte zal dienen. UE vertrouwe te weezen

ten dienste van UE
P. C. HOOFT.

Van den H. t. Mujde den 27en
in Hoojmaandt des jaars 1646.

BARLAEUS AAN HUYGENS [2]).

1646, 14 Decemb.

. . . . . .

Virgilium Vondelij legisti aut vidisti saltem, verum exsang-

---

[1]) Zie voor deze brieven, v. Vloten, Brieven van Hooft, IV, 204.
Zie over *Staetsabbath* de meening van C. R. de Klerk; Dr. P. Leendertz Jr.; Dr. Al. Nijland en prof. J. W. Muller: Vondel WB, Dl. V, 934—936. Ook Hooft werd met een present-exemplaar vereerd, waardoor Vondel hem het eerst de hand wilde reiken ter verzoening, na hun diepgaande meeningsverschillen. Vondel wilde aan beiden herinneren, dat zijn veranderd geloof geen bezwaar behoefde te zijn tegen het aannemen van zijn geschenk: „Het is Maro en geen kerkgeschil". Maar Hooft wil van geen verzoening weten en antwoordt met een koel, hooghartig briefje.

[2]) Zie: Barlaeus, Epistolae, bl. 948, waar juist dit is weggelaten door Brandt! Worp, Briefwisseling van Huygens, IV, 366.
Al is het antwoord van Huygens aan Vondel niet bekend, het kan toch wel niet in den geest zijn geweest van het briefje dat Barlaeus hem over Vondels vertaling schreef: „Gy hebt Vondels Virgilius gelezen, of althans gezien, maar bloedeloos, zonder merg, en met gebroken lenden. Indien Augustus ze zou lezen, zou hij dezen Maro niet van de vlammen redden; tenzij gij, geleerde man, er anders over denkt."

uem, exuccum, elumbem. Si legeret Augustus, non vindicaret hunc Maronem a flammis, *nisi quid tu, docte Trebati dissentis* *).

VONDEL AAN BARTHOLDUS NIHUSIUS [1]).

1653.

Brief
aen den Hooghwaerdigen
en Hooghgeleerden Heer,
Bertholdus Nieuhusius.

Indien mijn lage stijl uw' hoogen geest behage,
Uw' zwacken ouderdom een weinigh onderschrage,
Zoo schort het aen mijn' plicht, indien ick *Nieuhuis* niet
Begroete met mijn pen, daer d'oude Donau schiet

„Maar," schrijft Brandt, „die grondige kennis hadden van de Hollandtsche taale en hare eigenschappen, oordeelden dat zijn taal in dit werk onverbeterlijk was; en dat men nergens, waar Duitsch gesproken wordt, iemant vinden zou, die Hollantsche woorden en spreekwijzen zou weeten te vinden, de kracht van Maroos Latyn zoo naa uitdrukkende, als hij doorgaans hadt gedaan."

[1]) 1653. Volgens den tekst in Apollo's Harp, 1658.

Zie over Nihusius H. J. Allard in Jaarboekje van Alb. Thijm, 1891, bl. 135.

Dezen brief heeft Vondel geschreven toen Nihusius naar Regensburg was vertrokken, na vele jaren te Amsterdam gewoond te hebben. Deze Duitsche priester had een leven vol wederwaardigheden doorgemaakt, voordat hij zich aan den Amstel vestigde en met Vondel kennis maakte. Uit hervormde ouders in 1589 geboren te Walpe, studeert hij aan de Universiteit te Helmstad, en wordt benoemd tot opvoeder aan het Hof van Saxen-Weimar. Hij wordt katholiek en verlaat Weimar in 1622 om zich te Keulen te vestigen, waar hij komt onder de leiding van Leonardus Marius, den president van het Hollandsche College voor de priesters aldaar. Naar Hildesheim vertrokken, wordt Nihusius abt van het Praemonstratenser Klooster Ilefeld in de Harz, in 1629. Door den oorlog wordt hij in 1631 uit zijn Abdij verdreven en vindt toevlucht in Holland. Daar krijgt hij een aanstelling en jaargeld van den nuntius Fabio Chigi. Te Amsterdam wordt Nihusius aangesteld door den drukker Blaeu om toezicht te houden op het drukken der vele Katholieke boeken, die deze uitgaf. Hij was een zeer geleerd man, die omgang had met Barlaeus en Vossius, en correspondeerde met Grotius. Zie over zijn tusschenkomst bij Fabio Chigi, later Paus Alexander VII, met Vondel en de Hollandsche geleerden, hier de brieven van 1646. In 1648 vertrekt hij naar Regensburg, en wordt titulair Bisschop van Mysië te Mainz. Hij sterft 10 Maart 1657. Vondels brief zinspeelt op enkele van deze levensbijzonderheden.

*) Hor. Sat. II, 1, 78.

Met water, schuim, en steen door zoo veel steene bogen,
Gelijck een ronde kay ten bergh komt afgevlogen,
  En in de laeghte rolt. Uw yver en uw zorgh,
  Gedurigh in Godts oegst, vercieren Regensborgh,
Daer 't vierde regement van Rome voortijts waeckte,
En onlangs Oostenrijck met kroon en scepter blaeckte
  Van gout en diamant; toen 't Keurgezagh den Zoon
  Van *Ferdinand* verhief op 's Roomschen Konings troon,
Tot vreught van 't Heiligh Rijck, en 's Keizers onderdanen,
Die, van den oorlogh wars, met volle vredevanen
  Onthalen hunnen heer, en zien den overvloet,
  Ons Duitschlant in den schoot gegoten, te gemoet.
Den Hemel zy gelooft, die al de donkre wolcken
Van Nydigheit verdrijft, en d'onderdruckte volcken
  Verheft, en overstraelt met deze zon van pais,
  Gerezen uit den troon van 't Keizerlijck palais.
Dat heet de vredekroon gelijck Augustus spannen.
Nu groeit heel Christenrijk: nu schricken d'Ottomannen,
  Tot voor de poorten, daer de Groote Constantijn
  Het Kruis voorheene plante, en nu de maneschijn
Van Mahomet den glans, de stralen van de Waerheit
Zoo stout in 't licht durf staen, en pooght ons middaghsklaerheit
  Te dooven met een' damp, en vuilen smoock, en smet,
  Ja zelf daer Christus lest zijn voeten heeft gezet.
Nu Duitschlant adem schept, na veel gelede smarten,
Wil 't zaet der letteren, in d'ackeren der harten
  Geworpen, jaer op jaer, ons kroonen met zijn vrucht,
  En spreien eenen geur van billijckheit en tucht,
Godtvruchtigheit en trou ter stede, daer de spiessen,
Geweer, en bussekruit, en scherpe distels wiessen.
  Men zal Athene zien herbouwt, van lant tot lant,
  Waer Pallas den olijf, gelijck een' zegen, plant.
In hare schaduw zal uw grijsheit noch ontluicken,
En diep in wintersneeuw de zomerroozen pluicken:
  Want wie hier, levens zadt, versuft zit, en verduft;
  Uw brein, gelijck uw naem, blijft nieuw: uw out vernuft
Wort jeugdigh, en verquickt, als zommige plantsoenen,
En bladers, die al 't jaer gedurigh blijven groenen.
  Uw yver voor geen' last van letterarbeit zwicht;
  En onder zulck een pack van zwaericheên verlicht
Het goddelijck muzijck, een strael van uwe gaven,
Uw geest, die dickwils diep in boecken leit begraven,
  Gedompelt, en bedeckt: en vreemt waer 't zoo men hier

U, onder eenen zerck van godtgeleert papier,
Niet overstullept vondt, of hooger dan de klocken,
Gelijck een marmer beelt, zaegh staen, als opgetrocken,
En in den geest verruckt: want zulck een letterhelt
Versmaet het muffe bedde, en yvert om in 't velt
Van starrelichte blaên, in 't midden der geleden
En benden, die voor d'eer van hun' Verlosser streden,
Te sterven met de schacht en veder in de hant,
En onvertsaeght het gras te bijten met den tant.
Zoo sterckte uw drift den Leeuw Alatius in 't strijden,
Gelijck een Grieksch Romain, en haelde d'oude tijden,
En zeden, lang van gras en onkruit overgroeit,
Geluckigh voor den dagh, zoo klaer als onvermoeit:
Zoo voede uw milde pen de hongerige zielen,
Die op den bloessem van uw blaen en brieven vielen,
Als byen, op een velt, vol bloemen, dau, en kruit.
Zoo hebt ghy lang, op 't spits van redenen, gestuit
Den vreesselijcken storm van 't heir der duisternissen,
En al wat zich vermomt met verwen en vernissen,
In 't licht ten toon gestelt; de Hel de grijns gelicht.
De Vaders hebben zoo van outs de Kerck gesticht;
Het zy men Marcion Godts menscheit zagh verbasteren;
Het zy Arrius tong de Godtheit dorst verlasteren,
Op 't spoor van Ebion: het zy Pelagius
Den toevloet der Gena verriet met Judas kus;
Zoo dickwerf hy Natuur, en ons gezwackt vermogen
Te hoog in top verhief. De Waerheit en de Logen,
Van 's werelts aenvang af, elckandre 't voorhooft boôn;
Gelijck mijn treurspel nu door Lucifer den troon
Van 't hemelrijck bestormt; daer Michaël van boven
Den blixem op hem worpt, die angstigh in de kloven
Der aerde zich versteeckt, en zijn wanschapenheit
Geplondert ziet van glans en d'eerste Majesteit.
Rechtschape dapperheit verduurt Godts tegenwrijters.
Nu schept ghy ademtoght, in 't midden van twee Myters,
Wier gunst en zegen u gedyen tot een' rugh;
Keur *Mentz* aen d'eene zijde, aen d'andere *Ozenbrugh,*
Twee Helden door hun deught zoo hoogh in top geklommen,
Verstercken u, gelijck twee vierige kolommen.
Mijn geest verlangt naer u, en dien gewenschten dagh,
Dat ick uw aengezicht gezont aenschouwen magh.
De jaren glyen hene, of vallen af, als bladers:
De tijt wort niet gestuit. Zoo missen wy ons Vaders,

En vrienden, dagh op dagh. De vrientschap is het zout,
Het welck door zijne kracht gemeenschap onderhout.
Ick wensch dat d'Engel, uw behoeder, u geleide,
En voere, door woestijn, en over stroom en heide
Geluckigh herwaert aen. Op zulck een bly gezicht
Verwelkome u mijn lier met eer- en welkomdicht.

VONDEL AAN PATER CAROLUS COUVRECHEF [1]).

1654.

+ D. Carole, optime Pater. Expecto reverentiam tuam cras, hora secunda. Invitavit nos in hortum pia Virgo Nordicia. Adventus noster illi gratus erit. Tuus ex animo J. Vondelius.

Adres v. Vondel: Op de Prince graft, op een huis na het hoeckhuis van de Beerestraat, by van Veerle.

VONDEL AAN GERAERD BRANDT [2]).

1654, 2 November.

Monsieur Brant, „de Tragedie" daer commentarien op passen

---

[1]) Naar het facsimilé in Volks-Almanak voor Nederlandsche Katholieken, 1857, en bij v. Lennep, Vondel, VI, bl. 186. Zie Oud-Holl. II, bl. 121. Berust in de Verzameling van Snellaert, Univers. Bibl. Gent.

Een der weinige, van Vondel bekende Latynsche geschriften is het briefje aan Pater Couvrechef, een Antwerpschen Carmeliet, die te Amsterdam de geestelijke bediening vervulde, en meermalen door Vondel is bezongen.

Op zijn „Afbeeldinge", v. Lennep, VI, bl. 188; op zijn „Eeuwgetij", 1658, v. Lennep, VII, bl. 694.

Dit briefje van 1654, waarin Dina Noortdijck, de in 1651, bij haar „Staetsie", of inkleeding als geestelijke dochter van de Krijtbergskerk, door Vondel bezongene, in haar tuin, buiten de Regulierspoort, aan het Otterspad gelegen, wordt voorgesteld als dichter en pater samen ontvangende, is vooral opmerkelijk, als een bewijs voor den vertrouwelijken omgang van geestelijken en leeken. Over Dina Noortdijck, zie: Dr. A. H. Garrer, Onze Eeuw, 1908.

Onder Vondels briefje is, blijkbaar door Couvrechef, het volgende geschreven: „Tunc ibi manifestavit I. Vondelius generosum zelum erga Catholicam Romanam Religionem suam, et me honoravit elegantissimis suis scriptis." Etc.

[2]) Zie: Catalogus der Vondel-tentoonstelling in 1879, bl. 18; waar de brief wordt in verband gebracht met Palamedes. Dit is echter onwaarschijnlijk, en hij slaat veeleer op Lucifer in 1654, of wat ook aannemelijker is op Salmoneus, volgens de meening van Unger, t.a.pl.: Facsimilé in Oud-Holland, II, bl. 124.

hebbe ick seer verandert en verbetert, en zal, zoo ras die gedruckt is aen uwen vader de copy bestellen.

Uwe E. Dienstwillige
J. v. Vondel.

JAN VOS AAN VONDEL [1]).

1654.

Myn Heer,

De dans van Engelen, daar gy met my van gesprooken hebt, zal, mijns bedunkens, niet raadtzaam zijn, dewijl gy de Engelen, om de val van Lucifer, een wettige reeden, met een treurigh gelaat op het tooneel laat koomen: ik heb' er een gemaakt, die zich wonderlijker, geloof ik, voor d'oogen der aanschouwers zal vertoonen: want in deze wordt het vervolg van 't spel, de goude en zilvere eeuw, uitgebeeldt.

Beschrijving van de Dans achter het spel van Lucifer.

Adam en Eva, van Liefde, Onnoozelheidt, Trouw en Eer gevolgt, verschijnen in 't Paradijs; hier op komt het Bedrog uit d'afgrondt rijzen, maar omheint van Welspreekentheidt; Meineedigheidt, Smeeken, Vleien en looze laagen. Zy heeft haar pruik vol slangen van 't hooft, en 't vergift in haar mondt geleit. Nu komt zy met een aangezicht vol aanminnigheidt, aan Eva, dan aan Adam een schoone appel bieden: dit wordt haar door een Engel, die zich hier tussen voegt, elke reis belet. Endelijk, door de vrucht bekoort, krijgt Eva d'appel en eet van 't verboden ooft en geeft het aan Adam, die 't zelfde doet: d'Engel vertrekt met een deerelijke zucht. Het Bedrog, dartel door zulk een vervloekte zeege, volgt met wufte sprongen.

De autograaf berust in de verzameling van Papenbroek te Leiden.
De brief is gericht aan Geraerd Brandt, wiens vader uurwerkmaker van beroep, erin genoemd wordt. Deze overleed in 1659. Een van Brandts zonen kan niet de geadresseerde zijn, daar de oudste Caspar, in 1653 geboren werd. De vader was Regent van den Schouwburg.

[1]) Zie: Alle de Gedichten van Jan Vos. Amst. 1726. I, 631.
Het is opmerkelijk, dat Vondels drama's om nog in den smaak te blijven vallen, versierd moesten worden met dansen en allerlei verrassingen in den geest van de stukken die Vos deed opvoeren. De meêgaande dichter, die Vondel was in dergelijke gevallen, voegde zich daarin om zijn Lucifer aantrekkelijker te maken. Doch het hielp niet, want het stuk werd toch verboden.

't Bedrog, vol heilloosheidt verschuilt haar pruik vol slangen,
En berst door 't aardtrijk heen, daar zy haar kunst voor stelt.
Wie 't oog bedriegen wil moet zich met glans behangen.
Het vleiende Bedrog is starker dan 't Geweldt.
Zoo deedt zy 't eerste paar van 's hemels spoor afwenden.
Wie dat Godts wet verwarpt verwacht niet dan ellenden.

Terwijl Adam en Eva, die zich naakt bevinden, bezich zijn met een hut te bouwen, vertoont zich een Engel, die de gramschap afgrijselijk ten oogen uit komt blaaken: hy drijft het verleide paar door het brandende slagzwaardt, dat hy in zijn vuist heeft, uit het lusthof. Honger, Armoedt, Arbeidt, Ouderdom en Doodt voegen zich by d'eerste ballingen. De Goude eeuw wordt door d'yzere verjaagt: de Tijdt komt vaardig voor den dagh springen: hy heeft Staatzucht, Nijdigheidt, Oorlog, Roof en Moordt aan zijn zyden; na dat deze gruwelen een poos 't zaamen gedanst hebben, verspreiden zy hen over de werreldt. Liefde, Onnoozelheidt, Trouw en Eer worden in een wolk vol vol starren ten hemel gevoert.

Wijkt Liefde, Trouw en Eer, de plaagen zijn aan 't stijgen.
De Honger, Arbeidt en de Doodt betreeden d'aardt.
Het voedtsel is niet dan door zorg en zweet te krijgen.
De Staatzucht, Wreedtheidt, Roof en al wat onheil baart,
Bekoomen volle macht, om 't aardtrijk te overheeren.
De gruwlen zijn niet dan door 't schildt des deugts te keeren.

Nu koomen de Faam met haar trompet, en de Tijdt met zijn seissen gewapent, op het midden van het tooneel: zy hebben Adam en Eva aan hun rechte zy; den Dag en Nacht aan de slinke. Honger, Armoedt, Arbeidt en Bedrog volgen, Staetzucht, Oorlog, Moordt en Roof leeveren hun wapens aan de Faam en Tijdt. De Doodt deurschiet Adam, Eva, d'ellenden en d'andere gruwelen: hierop geeven de Faam en Tijdt al wat zy van deze Pesten ontfangen hebben, aan de Doodt; die, om haar macht te betoonen, de Faam en Tijdt beneevens alle de anderen deurschiet. Natuur, die met haar vier dochters, Aardt, Water, Lucht, en Vuur, het geweldt poogt te ontvluchten, wordt door de Doodt, die haar hier ontmoet, bevochten. Hier tusschen verschijnt'er een heldere wolk, daar men een wagen uit ziet koomen, die van een Fenix voortgetrokken wordt: op deze vertoont zich d'Eeuwigheidt: zy is in 't wit gekleedt, en behangen met een blaauwe staatcymantel, die met starren overzaait is. Haar pruik wordt van een slang, die de staart in haar bek heeft, omringt. Zy verdelgt door de blixem die

zy in haar handt heeft, de Doodt: en zet Natuur op haar waagen en voert haar ten hemel: de hoofdtstoffen verdwijnen.

Elk komt zijn wapens aan de Faam en Tijd opdraagen.
Deez' worden weeder door de Doodt in 't graf geleit.
Wat immer aassem schiep wordt door de Doodt verslaagen.
Noch moet zy zwichten voor de handt van d'Eeuwigheidt.
Deez' wordt vergeefs bestreên van d'allerstarkste krachten,
Wie geen beginsel heeft, heeft ook geen endt te wachten.

Myn Heer,
De wijzen, om op te danssen, heb ik nu droef, dan blijdt, naar d'eigenschap der gemelde persoonen gevoegt.

Uw E.
genegenste dienaar,
JAN VOS.

J. WESTERBAEN AAN HUYGENS [1]).

1655, 22 December.

... Dum trepido ad horum et arundinum umbras, prodiit tandem post tres ab editione odarum istarum menses libellus cuiusdam anonymi, qui se Vondelium aut Vondelii praecursorem appellat [2]). Placuit huic tenebrioni personam induere viri, quem mihi putabat aliquatenus infestum, ut forsitan illum sibi hyperaspisten in arenam hanc contra me hoc pacto alliceret, qui me cum larvis luctantem porro conficeret. Etsi autem haec cordatis, si spernerentur, vilescere posse videbantur, tamen ne silentium meum in conscientiam duceret hic lucifuga, et id serio triumpharet apud illos, qui inter sacrum et saxum discernere non norunt, visum fuit aliquid calumniis et obtrectationibus illius reponere [3]), cuius exemplar ad te mitto.

---

[1]) Zie: Worp, Briefwisseling van Huygens, V, 247; en Worp, Jacob Westerbaen; Tijdschr. v. Nederl. Taal en Lett., 6e Jg., 1886.

[2]) Het pamflet: „J. v. Vondelen Voorlooper".

[3]) „Bodenbrood voor den Man, die sich noemt I. v. Vondelen Voorlooper."

22 Dec. 1655. In 1655 had Westerbaen een door hem gemaakte Nederlandsche vertaling uitgegeven van de Psalmen, waarop hij heftig werd aangevallen in een pamflet, getiteld „J. van Vondelen Voorlooper", en onderteekend I. A. S. Zoo werd Vondels naam weder betrokken in een geschil met Wester-

J. v. d. VONDEL AAN BALTHASAR MORETUS [1]).

1656, 21 September.

Eerentveste ende Hooghgeleerde Heer Balthasar Moretus oft het ghebeurde dat toonder deses de somme van twalf guldens by V.E. versocht, soo bidde vriendelyck hem die te tellen waeraen my vriendtschap sal gheschieden. Ick ben bereyt die terstont aen Hendrick Barentsens of den bode wederom te betaelen, en zyt na groetenis Gode bevolen. In Amsterdam 1656 den 21 September onderteekent J. v. Vondel.

JOOST v. d. VONDEL DE JONGE AAN ZIJN VADER [2]).

1656, 28 Sept.

Aen Joost van de Vondel d'Oude tot Amsterdam. Vader gelieft te betaelen aen Sr. Hendrick Barents, viertigh guldens de waerde alhier van Sr. Moretus ontfanghen in brabants ghelt. Ac-

---

baen, van wiens aanvallen op zijn Altaergeheimenissen in 1645 en op zijn Poëzij v. 1647 hij toch reeds zooveel te lijden had gehad. Maar Westerbaen doorzag spoedig den listigen opzet en antwoordde met een geschrift: „Bodenbrood Voor den Man die sich noemt I. van Vondelen Voorlooper", waarin hij den schrijver I. A. S. toevoegt, dat hij zich „Vondelens Voorlooper" moest noemen; maar dat hij dan eenige opdracht van dezen zou moeten hebben, wat hij niet had. Vondel heeft vrij wat betere pen, zooals zijn „Roskammen" en „Harpoenen", en andere gedichten, getuigen." Gelijk toen bij zulke polemieken gebruikelijk was, volgde nog een reeks pamfletten van weerszijden over dit geval. Westerbaen gaf „Noch een Koeckje toe op het Boden-brood voor den Voorlooper", waarop weer een „Drinck-gelt voor den brenger" volgde, met „Noch een Brandewijntje toe op het Drinck-gelt"; natuurlijk een steek op Brandwijk. Deze eindigde met alles voor „Valsche Munt van het Drinck-gelt des Voorloopers" te verklaren. Vondel zweeg bij een strijd, waarmede hij niets had uitstaan.

[1]) Zie: Maurits Sabbe, Uit het Plantijnsche Huis, Antw. 1924, bl. 89.
Een typisch tafereeltje van de verhouding van Vondel tot zijn zoon teekenen ons deze drie brieven. De Jonge Joost v. d. Vondel was op reis in Z. Nederland; de aanleiding is niet bekend; maar zeker is het dat hij te Antwerpen aan zijn vader 12.— gl. reisgeld had gevraagd, wat deze door bemiddeling van Moretus aan zijn zoon wil doen terhandstellen. Doch Joost Jr. verkreeg met het praatje, dat hem op 't schip vijf ducaten waren ontstolen, van Moretus 40 gulden los, o.a. omdat hij, zooals hij beweerde, naar Brussel wilde reizen.

[2]) Zie: Maurits Sabbe, Uit het Plantijnsche Huis. Antwerp. 1924. bl. 89.

tum in Antwerpen 1656 den 28 September onderteeckent Van de Vondel d'Jonghe.

BALTHASAR MORETUS II AAN HENDRICK BARENTZEN [1]).

1656, 28 September.

Laus Deo. Adi 28 September 1656 in Antwerpen.

Eersaemen, discrete Sr ende vrient, door U.L. Laeste schrijven is mij leet geweest te verstaen dat d'eere niet en sal hebben van iemanden van uwe familie teghen de Professie van uwen soone te moghen sien: d'welck hope nogh op andere tijden sal geschieden.

Daerentusschen seynde V.L. hier mede eene assignatie van Joost van den Vondel de Jonghe te laste van sijnen vader Sr Joost van den Vondel d'Oude, om aen V.L. ghetelt te worden de somme van veertigh guldens, dewelcke ick hem tot syn versoeck in Brabantsch gelt ghetelt hebbe. Hij heeft mij ghetoont het briefken van synen vader (dwelck hier mede seynde) waer mede den selven mij versoeckt aen synen soone twalf guldens te tellen: doch alsoo hy my verclaerde dat op het schip van Rotterdam hem vijf ducaten ghestolen waeren, ende dat hy nu terstont geerne op Brussel zoude verreysen, soo wille verhopen dat het den vader niet onaenghenaem sal wesen, dat men hem de somme van veertigh guldens die hy my versocht heeft, gheaccomodeert hebbe, hier van sal gheerne het bescheyt weten ende V.L. beneffens syne familie den Almoghenden in ghenade bevelen.

CHRISTIAEN HUYGENS AAN J. VAN DER BURGH [2]).

1657, 14 Nov.

... Je n'entreprendray pas, Monsieur, d'emettre icy les louan-

---

[1]) Hendrick Barentzen Hartoghvelt, katholiek drukker en boekhandelaar te Amsterdam in de Warmoesstraat, zou wel voor de afrekening met Moretus zorgen. Zie hiervoor bl. 106.

Hier zien wij de juiste verhouding van den goedmoedigen vader tot den slechten zoon. Den 22 Nov. kort na zijn terugkeer werd Joost Jr. insolvent verklaard.

[2]) Zie: Oeuvres Complètes de Chr. Huygens, 1889, II, p. 83. Naar autogr. in de verzameling Huygens te Leiden.

ges qui sont dues à vos vers . . . mais en laisse le soign à mon Pere, qui au moins s'en scaura mieux acquiter que moy, et ne differera pas de vous faire response et a Monsieur van Vondel aussi tost que ses forces le luij permetttront . . . J'en suis de mesme redevable a Monsieur Van Vondele, et en outre de ce qu'en s'adressant à moy par ses vers, il m'a fait de l'honneur que je n'avais ny merité ny attendu. Quand vous le verrez, je vous supplie de le luy tesmoigner de ma part, et de l'assevrer que je luy suis comme a vous Monsieur

Le treshumble serviteur
Chr. Huygens de Zulichem [1]).

J. VAN DER BURGH AAN CONST. HUYGENS [2]).

1657, 23 Nov.

. . . Je ne manqueray de faire voz compliments aux amis qui ont voulu avoir l'honneur d'accompagner de leurs vers l'excellent thrésor de vos poësies flamendes. Pour le Sr Decker, je ne le cognays que par quelques vers moreaulx de sa façon et par l'addresse de Monsr Vondel; à ce que je puis juger de sa modestie, vous ne scauriez pecher contre la distributive en plaçant son epigramme quelque part que ce soit a). La dame, qui s'est evertuée de couronner voz oeuvres de ses productions, c'est la grosse dondon d'Amsterdam b); elle est fille d'un marchand de plomb, demeurant au Warmoesstraat, et se mesle de la peinture, sculpture, et de plusieurs autres gentillesses. Pour votre gros Coppenolle, je prendray au plustost occasion de luy faire souvenir de son devoir et de sa promesse . . . c)

---

[1]) De wereldberoemde sterren- en wiskundige schrijft dit naar aanleiding van Vondels: „Spore voor Chr. Huygens, dat hij zijn Heer Vaders gedichten zou uitgeven." v. Lennep-Unger, 1656—57, bl. 178.

[2]) Zie: Worp, Briefwisseling van Huygens, V, 296, en D. Warande, V, 1860, bl. 253.

a) Dit slaat op Jeremias De Decker en niet op Vondel.

b) De dichteres Catharina Questiers.

c) De bekende schrijfmeester, die een calligraphie had beloofd. De schrijver doelt op de „Korenbloemen" van Huygens, waarvoor eenige dichters lofverzen zouden schrijven, o.a. „la grosse dondon d'Amsterdam", de loodgietersdochter, Catharina Questiers.

BRANDT AAN VOLLENHOVE(?) [1]).

1660, 16 Juni.

(Over de verlossing van de Groot uit Loevesteyn. Vervolgens:)

UE schrijft de inventie van deze wonderlijke verlossinge Grotio zelve toe. ik heb nochtans altijdts zyne huisvrouw daar d'eer van hooren geven, en verscheydene getuighenissen zijnder, die my aen die zijde doen hellen. Vondel zeit in zeeker vers aan Joffrouw de Groot:

Een vrouw is duizend mannen t'ergh.
O eeuwige eer van Reigersbergh!
De volgende eeuwen zullen spreeken,
Hoe gij den haat hebt uitgestreeken.

en Grotius zelf in een gerijmden brief aan zyn huisvrouw den 26 April 1621 geschreven, spreekende van haar jongkheit, en dat ze weinig dacht om de rampen, die haar over 't hoofd hingen, enz. (Verder niet over Vondel.)

VONDEL AAN HUYGENS [2]).

+

Edele gestrenge Heer en Ridder.

Men zeght, dat'er geen onbeschaemder dier ter weerelt gevonden wort dan een ondanckbaer mensch. Ick zoude my hierom met

---

[1]) Zie: Dr. G. Penon, „Bijdragen tot de geschiedenis der Nederl. Letterk." Gron. 1880, bl. 154.

Geeraerd Brandt, bezig zijn Historie der Reformatie voor te bereiden, tracht bij verschillende geleerden daarvoor inlichtingen te verkrijgen. Vermoedelijk is deze brief aan den dichter-predikant Vollenhove gericht.

[2]) Volgens den autograaf in het Vondel-Museum.

Oud-Holl. 1894, bl. 130; v. Lennep-Unger, Vondel, 1657—60, bl. 114—132. Worp, Briefwisseling van Huygens, V, 325.

Vondel verzoekt Huygens Prinses Amalia te bedanken voor den gouden eerepenning hem door haar geschonken voor het Bruiloftsdicht bij het huwelijk van hare dochter prinses Henriette Catharina met den vorst van Anhalt. De dichter had kort te voren zijn zoon naar Indië zien vertrekken; dit is de „donckere nevel".

Zie: v. Lennep, Vondel, VII, bl. 707; Vondels gedicht: „Op den Princelijcken genadepenning".

reden mogen beschuldigen te traegh te zijn in het beantwoorden van Uwe Ed. brief, ten waere my ontschuldighde een donckere nevel van wereltsche moeielyckheit, die, juist omtrent dien tyt, mynen onmaghtigen geest benevelde, en belette door te schynen met een dun straeltje van schuldige danckbaerheit voor d'onverdiende genade en eere der doorluchtighste en miltdaedighste Princesse douagiere my bewezen: waerom ick uwe Ed. by dezen toezende eene geringe blyck van myne zucht, om my eenighzins te wreecken over het ongelijck, my onverdient van haere hooghgemelte Hoogheit aengedaen, met dien heerlycken Genadepenning, en levende afbeeldinge van den grooten Frederick, by my altyd ter eere gedacht. Uwe Ed. gelieve dan deze weinige vaerzen, hoedanige die zijn, aen de voeten der doorluchtighste mevrouwe mijnenhalve op te offeren, en myne gebiedenis t'haerwaert te bekleeden, met mynen wensch van eeuwigh te mogen blijven, Edele gestrenge Heer en Ridder,

t'Amsterdam. 1659. Haere Doorluchtigheits
den 16 van Wintermaent. en uwe Ed. ootmoedige dienaer
J. v. VONDEL.

Hierby gaen de gedichten van Jan Vos, tot een kleen bewys van danckbaerheit, en zyne gebiedenis aen haer doorluchtighste Hoogheit, in wiens dienst hy wenscht te leven en sterven.

RELATIO MISSIONIS HOLLANDIAE SOC. JESU 1661 [1]).

Amsterodami Baro quidam Hungarus, latini sermonis bene peritus, qui per triennium de fide recta inquisierat et cum variis patribus contulerat, tandem hic uni ex nostris herbam porrexit. Alteri vir e Mennonis schola quadragenarius, honestus mercator, in manus venit. Is ab obitu uxoris curiositatis impetu ductus abierat Romam, ubi postquam egisset cum variis doctrina et virtute pollentibus, de rebus fidem concernentibus, et ex iis quae tum

---

[1]) Zie: Oorkonden over Vondel, enz., bl. 336—337.
Wie de Hongaarsche Baron, en de „honestus mercator" geweest zijn, door de Jezuieten bekeerd, de laatste door tusschenkomst van Vondel, zal wel onbekend blijven. Wellicht de Graaf van Rantzow, in 1650 door de Jezuieten bekeerd; de andere is wellicht Gerrit Staets, die in 1670 verklaart door de Soc. Jesu bekeerd te zijn. Prof. G. Kalff dacht aan Jacques de la Rue. Zie zijn artikel: „Vondel-vereering en Vondel-studie" in Vragen des tijds, 1919.

visu tum auditu percepisset ibidem, rapi se sensisset, in Ecclesiae istius admirationem simul et amorem, quam ibi in majestate divinum quid prae se ferre animadvertebat, rediit tandem ad patrios lares et per Justum Vondelium, idiomatis Belgii archipoëtam adduci se permisit ad sacerdotem nostrum, quo plenius instrueretur ejusque auxilio conceptum in Urbe orbis et fidei domina spiritum salutis, quem parturire jam pridem coeperat, eniteretur.

PATER PHILIPPUS COUPLET AAN BALTHAZAR BORT[1]).

1662, 12 October, uit Yenping (China).

[Postscriptum:] Vergeeft my de stoutigheyd, is 't dat ick derve versoecken van mynheer een luttel louteren wyn van druyven tot den dienst der Misse; wy syn in groot gebreck hiervan ende soo het laet aensien, van Macao en hebben wy niet te verwachten. Ick sal trachten die weldaet mettertyt te verdienen ende, is het mogelyck te vergelden. Waer 't, bij aldien ick het geluck niet en hadde van te genieten het aenschyn van UE, alsoo het can gebeuren, dat de vrinden van Amsterdam eeniger tyd komen te vraegen onse tydingen, soo soude ick wenschen van mynentwege ende van wegen mynheer Franciscus de Rougemont (die met eenen anderen pater is bestierende meer als 60 duysent christenen zielen), te groeten voor all mynheer Hendrick Barents Hertoghvelt etc. ende mynheeren van Teylingen, Fonteynen, Croocq, [en anderen] Vondel, mynheer Blauw, etc.

---

[1]) Zie: Dietsche Warande, N. R. 8e Jg. No. 3, bl. 302—303. Jaarboekje van Alberdingk Thijm, 1897, bl. 160.

12 October 1662. Pater Philippus Couplet S.J., een Mechelaar, was vele jaren als zendeling in China, en met twee Noordnederlanders, Franciscus de Rougemont van Maastricht, en Ignatius Hartoghvelt van Amsterdam, in 1655 vertrokken, na eenige maanden te Amsterdam te hebben verbleven, waar zij met Vondel hadden kennisgemaakt. Balthazar Bort was Commandeur van het Kasteel te Batavia, en kruiste in 1662 in de Chineesche wateren.

Zoowel het vragen van miswijn aan een Calvinisten zeeman, als de herinnering aan Vondel in het verre China, is opmerkenswaardig.

Ignatius Hartoghvelt S.J. was een zoon van den in brief van 2 Juli 1643 genoemden uitgever-boekhandelaar.

VONDEL AAN VOLLENHOVE [1]).

1665, 13 Maart.

+

Vernuftige en hooggeleerde heer Vollenhove,

Uw liergezang berst uit een volle ader van de hengstebron, en ick twyfel of myn verbeteren uw gedicht verbetert of bedorven heeft: want uwe verbetering stelt my als op eenen tweesprong en uw werck valt overal even heerlyck.

Ick kenne niemant, zonder pluim strycken gesproken, die u in dit renperck voorby-streeft.

Het draeft op Serynys heldendraf, en is zeker dien helt waerdigh. Maer wat is 't? de tyden van Pindarus en Horatius zyn lang voorby, en den Duitschen Homeer magh kunstig vedelen, maer verdient geenen druckprys met bedelen. Men verneemt niet van Christus ballingschap, dat stuck is van geleertheit en zinryckheit wel doorwrocht, doch gelyckt het hooge liet van Salomon, van weinigen begrepen. Damascenus, die in de zeste heileeu leefde, verhaelt van Dipnas, den kruismoordenaar, die Christus in zijne ballingschap bejegende, en uit dat aenschyn oordeelde dater iet goddelyx uitscheen, en hierom hem in zijn moortspelonck brocht, en eerbiedigh onthaelde en weder uitgeleide, een oersaek van zyne zalige bekeeringe an 't kruis. Hier zoude een Italiaansch dichter breet op durven weiden. Zyt hartelyk gegroet en ick blyve, vernuftige Vollenhove, of Vollen vruchthoren

uwe E. ootmoedigen dienaer

1665, den 13 in Lentemaent t'Amsterdam.

J. v. Vondel.

---

[1]) Naar het handschrift in het Vondel-Museum.
Zie Vijftiende Verslag, 1932, bl. 48. Oud-Holland, 1894, bl. 133.
In verband met dezen brief zou Vondel, volgens Brandt, gezegd hebben naar aanleiding van Vollenhove's „Kruistriomf": „Daar is een groot licht in dezen man, maar jammer dat hij een Predikant is. Zoo diep was d'afkeer van Predikanten bij hem ingewortelt." Brandt begrijpt Vondels woorden m.i. niet goed; want hij bedoelt veeleer den invloed van het predikambt op Vollenhove's poëzie, en niet zoozeer dien door zijn functie uitgeoefend op zijn persoon. Vondels spijt dat Vollenhove een predikant was betreft dus niet eigenlijk zijn persoon en kwaliteit, dan wel zijn verzen in den preektoon. Ook noemde hij Vollenhove een van zijn zonen in de kunst.

J. VOLLENHOVE AAN G. BRANDT [1]).

1667, 17 November.

Ongetwyfelt, gelyk ik Uw. Eerw. gedicht bij het menschelijke lichaam gelijke, (en wie het minste in 't lichaam wou hervormen, herstellen, zou hij niet de voeghlijkheit bestormen? als Vondel zingt) zoo zal Uw Eerw. genoegh zien, dat het mijne veranderinge niet beteren zou, maar bederven.

VONDEL AAN J. OUDAAN.

1667, 3e van Oogstmaent.

Gunstige geleerde en vernuftige vrient,

Ik hebbe gelezen uwe opmerkinge over het werck van den overleden en laete dat om reden met hem begraven. Mondelinge hier [2]) van te spreken zoude best bevallen. Wat Noahs treurspel belangt: uwe E. stelt het ruim hoogh genoegh. *Haud equidem tali me dignor honore.* Ik rekene het my tot eere, dat uwe gunst het waerdigh kent met oordeel te beschouwen en beschaven. Uw bedenken over Lamech is niet vreemt, en de naem heeft my in 't dichten ook verbystert en opgehouden: maer verscheide treflyke godtgeleerden zien Lamech, in Moses vierde en vyfde hooftstuk, voor eenen zelven aen, die d'eerste twee vrouwen teffens omhelsde, en Kain het leven benam, zoo d'overleveringe, niet de schrift, getuight: en om van de Griexe benaemingen in de Hebreeusche Historien te spreeken: ik nam deze vrymoedigheit uit Buchanan, die de moeder van Jepthaes dochter *Storge,* naer het Griexe *στοργή,* of kinderliefde, noemt, zonder zijn geweten te

---

[1]) Zie: Brieven van vernaemde mannen aan Geeraert Brandt. Leven v. G. Brandt door Joan de Haes. 1740, bl. 39.

Hiermede begint de briefwisseling van beide predikanten, waarin meermalen bijzondere opmerkingen over Vondel en zijn werk voorkomen.

Zie voor toelichting bij deze brieven mijn: „Oud en Nieuw over Joost van den Vondel („De Spieghel", Amsterdam), bl. 38 volg. „Vondel-uitgaven — nu en voorheen". Ook: Dr. J. Hoeksma, G. Brandt's Leven van Vondel. Amst. 1905. Inleiding. Penon, Bijdragen Ned. Lett. III, 39.

Verdere uitvoerige commentaar acht ik bij de correspondentie Vollenhove—Brandt dan ook niet noodig. Jammer dat de antwoorden van Brandt op één na niet zijn bewaard gebleven.

[2]) De overledene is Jan Vos.

bezwaeren. Myne Uranie nam ik uit Ur, dat vier betekent, en met Griex geene gemeenschap heeft.

Het geliefde u aen te tekenen het groote en geweldige onderscheit van godtsdienst tusschen ons beide. Indien Jezus Christus het middelpunt zy, daer hemel en aerde en alle dingen omdraeien, zoo behoort er geen onderscheit tusschen ons beide te zyn. *Statuit supra petram pedes meos.* Deze steenrots is Christus: en wat zijne kerk betreft, zy is *De Kolom der waerheit.* Van Christus zeght de stem uit de wolken: Hoort hem. Van de Kerke zeght Christus zelf: *Wie de kerk niet hoort, zy u als een heiden en openbaer zondaer.* Zoo wort Christus en de kerke eene zelve maght en geloofwaerdigheit opgedraegen, en de geloovige aen hunne uitspraek verbonden, waeronder ik my gewilligh en gehoorzaem buige.

Michel de Montagne, ridder van St. Michiel, een uitgeleert en scherpzinnigh scepticus, of twyfelaer, een orakel bij den drost Hooft, heeft wys en verziende d'oirzaek van deze verstroitheit der gezintheden en oordeelen aengewezen. Hy noemt de verwaentheit van het menschelyk verstant Nimroth: die zyn gebou aen starren optrekt om den hemel te beoorloogen, en ondertusschen in zyn werk verstroit wort, door de verscheidenheit der tongen en menschelyke oordeelen, *perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo.* Uit dien hoogmoedt des verstants, by elk in 't byzonder opgevat, volght deze straf van verstroitheit, en zoo spreeckt elk eene byzondere tael. Dit getuigen heele stapels boeken, en zoo veelerhande strijdige slaghordens en gedeeltheden. Elk voert zyn eigen vont, gelyk eenen afgodt, ten altaere en bidt hem aen. Zulk een baiert leght hier van allerlei gevoelens zonder orde, en dit leert ons dat'er niet zekers is, buiten hetgeene Godt zelf eens zeker en vast gestelt heeft. Hemel en aerde zullen vergaen, myn woort zal niet vergaen.

Myn ouderdom nu in het taghtigste jaer gesteigert en de doot en het graf dagelyx in den mont ziende, pooght zich te wapenen tegens de naerheit van de dootkist en verrottinge door bespiegelinge van den staet der ziele en het lichaem, na dit leven. Gemelde Montagne stelt dat'er niet zekers is, buiten het licht van Godts genade en de waerheit, ons geopenbaert. Hy arbeit om te toonen hoe alle schryvers zelfs Pythagoras en Plato d'onvergangkelykheit der ziele los stellen en endelyk de ziel niet vereeuwigen, hetwelk de dogmatisten hem evenwel niet toestaen, en met groote reden: doch hier tegens stelle ik myne gerustheit en troost in het onfaelbaer orakel der waerheit, zeggende: *Vreest ze niet die het lichaem dooden konnen: maer vreest hem, die beide ziel en*

lichaam kan bederven in de helle. Wat het lichaam aengaet, wy houden dat dit sterflyk d'onster(f)lykheit zal aentrekken, en de zege de doot verslinden. In dit betrouwen wensche ik dat wy beide stantvastigh volharden.

By mynen drukker zagh ik uwen onvermoeiden arbeit te kost geleght aen de penningen en heerlyke afbeeldingen van de gedachten der ouden. My zoude niet verdrieten hier uit te leeren en vrucht te scheppen, maer de hooge jaeren moeten vele dingen voorbygaen, en alle kennis is hier stukwerk. Wy hopen op de volkomenheit waertoe d'alleropperste my en U gewaerdige en begenadige, terwyl ik blyve

uw dienstwilligh(e) vrient
J. v. Vondel.

t'Amsterdam 1667
den 3en van Oogstmaent.

Den geleerden en vernuftigen Joachim Oudaen,
over het Weeshuis te Rotterdam [1]).

VONDEL AAN HUYGENS [2]).

1668, 3 Loumaent.

Edele gestrenge Heer,

Zommige kunstbeminders van het goutsmitsgilt verzochten aen my iet te stellen ter gedachtenisse van Paulus van Viane, wiens gelyk de weerelt noit gedragen heeft, en misschien noit dragen zal. Zy hebben hier verscheide afdruxel(s) laeten omdeelen, en vonden geraden ook eenige te senden naer 's Gravenhaege voor de konstbeminners aldaer, en dewyl uwe E. en uw zoon hier onder gereekent, zoo namen wy de vrymoedigheit, uwe E. ook eenige toe te stieren, om aldaer te laeten uitdeelen aen kenners van de dryfkunst. Uwe E. gelieve dit int goede te duiden, en ick blyve naer gebiedenis, Edel gestrenge Heer

Uw Ed. gestrengen ootmoedigen dienaer
J. v. Vondel.

t'Amsterdam, 1668
den 3 van Loumaent.

---

[1]) Naar den autograaf in het Vondel-Museum, afkomstig van J. A. Alberdingk Thijm door de verzameling Hartkamp.
Zie: „Nederlandsche Spectator", 1879, bl. 152, waar Mr. Adr. de Vries den brief voor het eerst heeft uitgegeven, met enkele lezingsverschillen. En Oud-Holland, II, 1884, 227 volg.

[2]) Zie: Oud-Holland, 1894, bl. 132.

[Adres:] Den edelen gestrengen heere
Constantyn Huygens, heere
van Zuilichem etc.
in 's Gravenhaege.
met een paxken.
de brenger 14 stuy.
veertien st. [1])

VONDEL MET AMSTERDAMSCHE KATHOLIEKEN AAN PAUS CLEMENS X [2]).

1670.

Sanctissime Pater.

Dum ereptus suis fuit Sae memoriae Clemens IX, ingemuit quidem universus orbis catholicus, sed nominatim casum suum deploravit Hollandia, quae non parum oppressa, querelas suas, Romam transmissas, in Clementissimi Patris sui sinu deposuerat. Ereptus is fuit, non ut Catholici careremus Pontifice, non ut filii destitueremur parente, non ut Clementem desideraret Hollandia — sed ut succederet qui locum et sedem teneret Clementis, et benigniore affectu suos prosequeretur, ita ut lucrum sit sic perdidisse. Utinam igitur liceret nobis esse tam beatis, ut pedes Sanctitatis suae coram exosculati, proponere nostra possemus! et

[1]) Worp, Briefwisseling van Huygens, VI, 221.
De dichter zendt eenige afdrukken van zijn gedichten op den goudsmid Paulus van Vianen aan Huygens, om die in Den Haag aan de kunstminnaars te laten uitdeelen. Zie deze gedichten bij Unger, Vondel, 1671—1679, bl. 334 en 362.

[2]) 1670. De Apostolische Vicaris Johannes van Neercassel vertoeft van 1670—1671 te Rome om de geschillen bij te leggen, ontstaan door de wrijving tusschen regulieren en seculieren in de Hollandsche Missie over bezetting van de parochies. Vooral met de Jezuieten waren daarover groote en ernstige oneenigheden ontstaan. De bepalingen van het desbetreffende Concordaat beperkten de Jezuieten tot een bepaald aantal paters. Onder Jacobus de la Torre, den voorgaanden Apostolischen Vicaris, hadden zij evenwel een concessie verkregen om meer priesters aan te stellen dan in het Concordaat waren toegelaten. Naar den Aartsbisschop van Ephese, de la Torre, werden deze „concessiones Ephesinae" genaamd. De brief van den 83-jarigen Vondel en de katholieke Amsterdammers, aan paus Clemens X gezonden, strekte om de Jezuieten te verdedigen, terwijl Neercassel te Rome een afdoende regeling bepleitte.
Zie: Dr. R. Post in „Mededeelingen van het Nederl. Historisch Instituut te Rome", 1934. Dl. IV, 2e Reeks, bl. 97 volgg. „De Apostolische Vicaris Johannes Neercassel naar Rome, 1670—1671".

vultum, imo affectum spectare illius, qui nos ut filios complectitur, et ad quem filiali fiducia, Sedi Apostolicae ad mortem usque addictissimi, cives Amstelodamenses confugimus ...

... Verbis non opus est ut ostendamus, quam constantem operam huic civitati praestiterit Societas Jesu in persecutionibus, quam charitatem exhibuerit peste infectis, quam necessaria illa et utilis semper fuerit doctrina et moribus, non nobis tantum sed Hollandiae universae et in illa Ecclesiae, Sedique Apostolicae. Mutis characteribus exprimi haec non possunt; nos ipsi vivae voces sumus, qui a Reverendis illis Patribus ab errore conversi, in Fide solidati, olim numero pauci, nunc innumeri laudes Societatis pleno ore eloquimur ... [Hierna volgt de klacht van de Jezuieten over Neercassel] Sanctitatis suae observantissimi filii et humillimi famuli cives Amstelodamenses,

Johan van d. Marcken,
Isebrandus Plempius, J. v. Vondel, Gisbert Plempius [1]).
Amstelius.

VONDEL AAN ANTONIDES.

1670, 13 Wiedemaent.

☩

Aen den geestigen en geleerden jongeling Joannes Antonides, ter Goes.

Geestige, geleerde en geletterde vryer der Zanggodinnen, uw vader melde my uwe heenreis naer ter Goes, het gezegende koreneilant, of Sicilië in het kleen, ten dienst van oude bloetvrienden. My verlangt naer uw gelukkige wederkomste, op dat het overschot van Ovidius vertolkte Herschepping bij u voort moght worden overzien, zonder myne misslagen over 't hooft te zien; want de drukpers roept om werk, en de plaeten worden bij Blooteling ge-etst, naer de printen van Tempeest, de besten geoordeelt. Gebeurt het dat uwe E. den hooghedelen heer Buisero te Vlissinge spreekt, zoo gelieve het u dien Sofokles en zijne gemaelin te begroeten en aen te prickelen, om het heilzaeme badt bij de keizer-

[1]) Naar het protocol van Notaris J. F. Tixerandet te Amsterdam.
H. J. Allard, Vondels Gedichten op de Soc. v. Jesus, 1868, bl. 140.
Allard, Geschiedenis van de Krijtberg, 1904, bl. 56—57. (Vertaling) Idem, Vondel en de Paus, 1869, bl. 113. (Tekst)
Van Lommel, De Historische waarde der Litterae Annuae, 1885, bl. 38—39.

lycke stadt Aken te bezoeken; want ick gelove hier zal na negen maenden een levendigh wonderwerk op volgen, en een jonge Buisero zoo luide kraeien, dat men het in Hollant en Zeelant hoore. Ondertusschen wort uwe wederkomste gaerne verwacht van my, gereet te blyven

uw dienstwillige vrient en dienaer
't Amsterdam in 1670. J. v. Vondel [1]).
Den 13en in Wiedemaent.

VOLLENHOVE AAN BRANDT [2]).

1671, Juni, 's Gravenhage.

Dat *Vondel geen Vondel zonder Hooft waar,* zou hy zelf, meen ik, naar zyne openhartigheit, niet ontkennen; en ik hebbe diergelyk een taal wel uit zynen mont gehoort. Maar dit is ook puik, *Ja Vondel zelf, onze Agrippynsche zwaan;* vry beter, mijns oordeels, dan dat, *Ja zelf de zang van Vondels Rynsche zwaan,* of dit, *Ja Vondels zang de stem der Rynsche zwaan,* hetwelk my ingeschoten was. Vint Uw Eerw. goet, Vondel zelven hier van te spreken en zijn eigen goetvinden te volgen, ik magh 't wel lyden. Zoo niet, en dat voor aanstoot gevreest wort, het veilighste dient dan gekozen, en de veranderinge van my op den kant gestelt, slechts uitgewischt.

ANTONIDES AAN OUDAEN [3]).

1673, 20 Maart.

... de namen en byzonderheden in Palamedes kan ik uit den

---

[1]) Naar autograaf in verzameling Papenbroek, Leiden.
Facsimilé bij v. Lennep, Vondel, XI, bl. 272. Unger, 1667—71, bl. 253.

[2]) Uit Brieven aan G. Brandt, bl. 150. Achter het Leven v. G. Brandt door Joh. de Haas.
Bespreking van het gedicht, dat Vollenhove op Arnout Hooft maakte: „verscheide werken van wylen zijn Heer vader uitgevende". 1671. Zie: J. Vollenhoves Poëzij, Amst. 1686, bij Henrik Boom en de weduwe van Dirk Boom.
Het vers luidt: (bl. 470)

Ja Vondel waar geen Vondel zonder Hooft,
Maar volgt hem zulx, dat hy 'er moedt op drage.

[3]) Zie: Dr. G. Penon, „Bijdragen tot de geschiedenis der Nederl. Letterk." Gron. 1880, bl. 153, en: „Beschouwingen over Vondels Hekeldichten", bl. 165, noot.
De aanteekeningen van G. Brandt bij Palamedes zijn uitgegeven door Unger in Oud-Holland, 1887. Vondeliana. Palamedes.

heer Vondel niet recht vernemen, alzoo zijne E. door den hoogen ouderdom meest ontvallen, en zyne uitleggingen daervan raedsels zyn, doch Ds Brant heeft een' Palamedes, die van regel tot regel in het beste van Vondels tyt uit zynen monde is aengetekent, en alles op de rechte geschiedenis toegepast. 'k heb evenwel niet meer by hem vermoght, als dat ik het kan zien en lezen ten zynen huize, zonder het te mogen naeschrijven; waer uit ik dan niet als bloote gissingen en verwarringen zoude konnen vergaderen, en dat my deshalven tot noch toe niet veel moeite waerdigh is geweest.

VONDEL AAN EEN SCHEEPSKAPITEIN(?) [1]).

1673, 13 April.

... myne ootmoedige bede is dat uw E.E. gelieve konnen van dezen Francis Jakobs te helpen naer Oostindien, het is een arme wees en gauwe jongen, hieraen zal Godt en my sonderlinge die(n)st geschieden en ik blijve.

Uwe E. dienstwillige dienaer,
J. v. Vondel.

Met andere hand:

Deze Francis Jakobsz voor jongen nae Oostindien geholpen den 13 April 1673.

VOLLENHOVE TE LONDEN AAN BRANDT [2]).

1674, 10 September.

In 't begin der voorlede weke het volkomen verhaal van den Veltslagh, uit zijn Hoogheits brief aan den Staat, den 18. van Augustus geschreven, alhier gelezen hebbende, wert ik van dicht-

---

[1]) Fragment van een brief; autograaf Vondel-Museum. Zie: Oud-Holland, II, bl. 232. Vroeger in het bezit van J. A. Alberdingk Thijm.
Bijzonderheden over Francis Jacobs zijn niet bekend.

[2]) Brieven aan G. Brandt, bl. 159. Gedrukt achter Het Leven van Geeraert Brandt, beschreven door Joan de Haes. Enz. 's Gravenh. Kornelis Boucquet, 1740.

kunst ontvonkt, en braght de verzen op papier, die ik Uw Eerw. van hier durve toeschikken ... Onze andere vrienden, ja magen, magh ik zeggen, in Apolloos kunst, de hemelsche poëzye, de Heeren Professor Francius, Vondel, Antonides, enz. dienen het na den druk ook te zien, zoo goet en zoo quaat, als het is.

VOLLENHOVE AAN BRANDT [1]).

1675, Januari.

Mijn broeder voerde my tegemoet, dat Vondel die taal, *ten hemel opgevaren,* in dicht weleer gewraakt hadde, (zijns oordeels, zoo ik vermoede, naar den Parnas niet genoeg riekende) en daarvoor gekozen, *ten hemel opgeklommen.* Maar wat raad dan met *duizent blaren?* Ik zou zetten gelyk er gestaan heeft, *ten hemel ingevaren.*

Als voren.

1677, 5 Maart [2]).

Vondel, een braaf voorganger, heeft *tittel* en *tittels,* in zoodanigen zin meer dan eenmaal, en zelf daar het geen' rijmterm maakte, voor my gebruikt, en in Samsons treurspel *een triomfante dood;* gelyk hy dat leste ook eertijts in myne Lijkklaghte over Serini, van een *nederlage,* die *zelf triomfant* mocht heten, sprekende, niet misprezen heeft.

M. DE HERTOGHE AAN G. BRANDT [3]).

1677, 29 April.

Ook hebt ge hier uwe Lykrede wederom (dus zoude Vondel en Hooft zelf schrijven, het Latynsche woort *ratio* door reden, *oratio*

---

[1]) Brieven aan G. Brandt, bl. 166.
De brief betreft Vollenhove's bijschrift op Erasmus.
[2]) Brieven aan G. Brandt, bl. 175.
Betreft Vollenhove's: Grafsteen van ... Michiel de Ruyter. Bl. 288 van zijn Poëzy, 1686. Serini, zie brief 13 Mei 1665.
[3]) Brieven aan G. Brandt, bl. 177—178, betreffende het afdrukken van Brandts Lijkrede op Hooft, en de „sleutel" op Palamedes.

en *sermo* door rede uitdrukkende) met eenige myne aanmerkingen, waar van Uw Eerw. zich dienen kan, of niet, naar eigen goetvinden.

OUDAAN AAN G. BIDLOO [1]).

1678

Antwoord-brief aan G. Bidloo,

Toen hij mij vooraf *J. van Vondel's* Afbeelding toegezonden had, zonder Brief of Bijschrift.

Het scheen mij als een vremde zaak
Te zien dien Zoon van Agrippyne,
Dien welbespraakte, zonder spraak,
't Zy uwe byspraak of de zyne;
En 'k nam het als een voorspook op
Of niet die wijze mond besloten
Als had het stygen na den top
Van 's levens bergsteil, haar verdroten,
Wel haast zich schikke in stille rust
Om met een lieffelyck bewegen
Als van al 't Aardsch niet meer bewust
In God t' ontfaan den laetsten zegen:
En heil en welstand 't geen men niet
Wat hem belangt hem kan misgunnen;
Maar zoo m' op onze neiging ziet
Waar toe we langzaam stemmen kunnen
En ziet zijn Loopbaan haast het jaar
Haar 't negentigste ronde sluiten,
't Zou schoon ze niet bepaald en waar,
Of hy 't Staketsel steeg te buiten,
Hen niet verdrieten, die de kracht
En rykdom van zyn Geest waarderen:
Maar nu geen menschelijke macht
Of wensch, dien laatsten slag kan keeren
Zoo wensch men dat voor d' Eeuw'ge troon
De hoogste prijs zyn loop bekroon.

---

[1]) Zie: Gedichten van Joachim Oudaan, noit voor dezen in 't licht gezien. Uitgegeven door H. K. Poot. Te Delf, By Reinier Boitet, 1724. Bl. 113.
Het door Oudaan gezonden portret van Vondel op 90-jarigen leeftijd kan geen ander zijn dan een der teekeningen in O. I. inkt door Ph. Koninck ge-

M. DE HERTOGHE AAN G. BRANDT [1]).

1679, 2 Februari.

Ick vind mij volgens beloften verplicht, om aen een vriendt van aensien te doen hebben de Sleutel op J.V.V. Palamedes, onder den Liefhebbers hier en daer sijnde. inde verlegentheyt van die onder mijn bulleties niet te vinden heb ick gemeent my alderbest aen UEd. te connen vervoegen, om daer aen te geraecken; vermits ick niet en twijffele, of uwe naeukeurigheyt heeft oock de zelve bemachtight. ick moet mijne bede van de zelve te mogen hebben, met een verdubbelingh van overlast besoetelen, en vergen de zelve op het spoedigste te mogen erlanghen, onder verseeckeringh nochtans, dat dees dienst verdubbelingh van danckbaerheyt sal leggen op het herte van hem, enz.

1679, 6 Febr.

(Uit een tweeden brief van de Hertoghe blijkt dat Brandt hem te Amsterdam daartoe in de gelegenheid zal stellen. De schrijver was predikant te 's Gravenhage, Brandt te Amsterdam.)

VOLLENHOVE AAN BRANDT.

1679, 20 Februari.

Zo dra ik het eerst las begon ik te denken (hier hebt ge myn gedachten ook net geraden) of *men kon d'olyf* wel gaan kon, en of'er niet bequamelyk zou kunnen staan: *Men houwe den olyf op 't graf des mans;* te meer omdat men voorheen *het grote lyk* heeft. Nochtans kan Uw Eerw. zich hier behelpen met Vondels

---

maakt van den ineengedoken grijsaard in den leunstoel gezeten, „in zijn laaste ouderdom". (Zie Iconographie der portretten van Vondel. Vondel-uitgave der W.B. Dl. IV.) Koning maakte drie schetsjes in verschillende houdingen, afgebeeld in de Vondel-Kroniek, Jg. V, afl. 2, April 1934, bl. 74—75. Govert Bidloo had dus spoedig één daarvan in zijn bezit dat hij aan Joachim Oudaan zond, zonder vermelding van naam, die het spoedig herkende.

[1]) Volgens hss. in de Bibl. der Remonstr. kerk te Rotterdam, No. 1265—1266, uitgegeven door Penon in Bijdragen, enz., III, bl. 91 volg.

Vondel is overleden op 9 Febr. 1679 kort na dezen brief.

voorbeelt, die in zynen Adam, p. 24 ('t viel my onlangs in de hant) *oli van d'olyf* schryft, of dit feiltje overstappende, of olyf nemende *voor communis generis. Het Leliryk is aan den Staat verbonden* behaagt my ook beter dan *wiert* in dat vaars. 't Most anders *wert* zijn. Want *wiert* is niet *indicativi,* maar *subjunctivi modi:* en een misgreep tegen onze Duitsche Grammatica, dat men *wert* (voor *wort* schryft, een *praeteritum imperfectum* voor een *praesens*). Maar wat dunkt U? is *leliryk* wel een gangbaar woort? Vondel heeft ook het *lelistrant* in zyne wellekomste van den Heere de Groot. Maar sedert heeft hy zich zelven niet weinig overtroffen en verbetert, en dit of diergelyk een woort nergens gebruikt, dat ik weet, in jonger gedichten; waar op de les van Pindarus, myns dunkens, niet qualyk passen zou:

αἶνει δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ'ὕμνων νεωτέρων.

En oordeel eens, of het wel passen zoude, dat men ons lant het Leeuwlant noemde, onzen Staat den Leeuwstaat, of Engelant en andere rijken eenen naam gaf, naar de wapens dieze voeren. Wat reden van onderscheit is hier? *De Fransche kroon* zoude my beter behagen dan *het Leliryk;* of, schynt dat te dubbelzinnig om het Fransche gelt, *Nu Vrankryx troon is aan den Staat verbonden;* of anders, *De Staat is weêr aan Vrankryx kroon verbonden. Uit de borst spreken,* dunkt my ruim zo zacht als *voor de vuist* spreken. Doch uw oordeel behaagt hier misschien een harder taal. Ook zyn dit kleinigheden, en knopen in de biezen te zoeken verloren moeite.

P.S. Wat hore ik, is Vondel overleden? En zal zyne poëzy by de Bomen op een nieuw gedrukt worden? Hier diende Uw Eerw. wel te helpen toezien, dat'er niets van zyn verstrooide werk vergeten, en alles in goede ordre gebragt wiert. Ik versta dit eerst zoo daatlyk uit den Heere van Zwieten, een liefhebber, in de kunst niet onbedreven, en dat het d'Amsterdamsche Helikon heel drok gehad heeft. Hadde ik het by tyts geweten, ik mogt eens beproeft hebben, of ik iets vermogt, om den geest en de kunst des mans, die wy hoog achten, te eeren, zonder aanstoot te geven. Is uit uw penne ook iet gevloeit? Ik wensche het met den eersten van haar en door haar te verstaan [1]).

[1]) Brieven aan G. Brandt, bl. 195.
Zie: Sterck, Oud en Nieuw over J. v. d. Vondel, bl. 41. Amst. De Spieghel, 1932.
De grieksche tekst is ontleend aan de 9e Olympiade, 48—49, volgens mededeeling van Dr. M. Boas: „Prijs ouden wijn; maar de bloemen zijn voor jongere (nieuwere) zangen."

VOLLENHOVE AAN BRANDT [1]).

1679, 23 Lentemaand.

Voor wenige dagen heeft myn ledigste tydt dezen Lykzang over Vondel op papier gebragt. Want de stof was te heerlijk om'er heel van te zwijgen: en tot noch toe is niet byzonders daar op my ter hant gekomen, uitgezeit Antonides lykdicht, noch naulyx gelezen: met wien ik echter in 't verheffen van d'Altaargeheimenissen, en meer Bybelsche of Paapsche poëzye, zo volkomen niet kan overeen stemmen. Van Uw Eerw. hant en geest heb ik niets vernomen, ter eere des groten dichters, die anders ook hoog by u te boek staat. Is Boom noch belust het myne te drukken, Uw Eerw. kan hem hier mede aan kopy helpen, het overzien van de leste proeve, en een afdruksel vijf of zes, voor my bedingende: en ik kon hier na, by verlenginge van leven, wel iets groters op zyne drukpers bestellen. Vreest hy voor schade, om dat het zo spade voor den dag komt, geen noot ook. Dit's geen werk, daar iet aan verloren wort, maar spel uit lust.

VOLLENHOVE AAN BRANDT [1]).

1679, 3 April.

Myn meninge was, op 't ende van 't gedicht, dat Vondel, in verstant en lichaams krachten te gelijk afgaande, voor zyn doot almede gemist wiert, en levendig als doot was. Maar vallen de woorden Uw Eerw. wat duister, voor wien zouden ze klaar zijn? Klaarder kon de zaak dus uitgedrukt worden: *Was voor zyn sterfuur 't leven quyt.* Maar dan blyft'er *Ging af* uit; dat den zin holp verklaren.

Dat rym, dat rym hoorde ik Vondel eens zeggen, meldende, hoe hy zich nu en dan ook door het rym gequelt vont en benepen. Vint gy deze myne veranderingen noch te duister, d'uwe mishaagt my ook niet: maar ik zouze aldus veranderen: *Ging af, vaart heen, scheit uit der tydt.* Uw Grafschrift behelst kunstig en beknopt, al wat myn Lykzang breder uitbreidt; ja noch meer dan myn Lykzang, hem een Duitschen Juvenalis in hekeldicht noemende: waar van ik met opzet gezwegen hebbe. Dat Uw Eerw.

---

[1]) Brieven aan G. Brandt, bl. 198—199.
Vollenhove's Lykzang op Vondel is afgedrukt achter het Leven door Brandt.

zyn hekeldichten stichtelijk noemt, zal niemant vreemt voorkomen; maar dit kan ik niet toestemmen: en 't is het eenige, dat my voor opsprake beducht maakt, indien onze gedichten dus by elkanderen uitquamen. Anders mogtze Uw Eerw. zonder eens te vragen, wel by een gevoegt hebben. Wat aanstoot kon dat geven, die eenigzins op reden gegront waar? En de liefhebbers hadde 't misschien vermaakt dat de kunstgenootschap der poëzye Remonstrantsche en contraremonstrantsche Predikanten aldus kon vereenigen in 't verheffen van een' poëet, als poëet, die zeer hardt en bygeloovig Paapsch was, en by geen' van die beide daar in te pryzen [1]).

VOLLENHOVE AAN BRANDT [2]).

1680, 26 Februari.

Beide de delen van Vondels Poëzye, met de dichten, die Lescaille in den Hollantschen Parnas van hem heeft uitgegeven, ter vlucht doorziende, en bevindende, dat hy niet alleen twee Brieven, maar ook weinige Klagten op een' bijzonderen tytel onder zyn werk heeft laten drukken, heb ik niet alleen geoordeelt, dat de Klagte over den ondergang van Aken, en misschien over Kandie mede, de Klagten bequamelyk kon vermeeren, maar ook bedenken gekregen, of niet verscheide Geboortedichten, Dankdichten, Byschriften, Opdragten, die ik hier en daar vinde, ja ook Begroetenissen tot blyde inkomste, of inwydinge in aanzienlyke ampten, of waardigheden, of blinde kloosterdiensten, onder eenen byzonderen tytel zouden kunnen by een gevoegt worden. De Gezangen zie ik zekerlyk hier en daar te vermenigvuldigen, de Lofdichten desgelyx; en verneme ook Klinkdichten, en Afbeeldingen, onder het Mengelrijm, die nutter verplaatst wierden, en meer, dat misschien onder het drukken der Poëzye voor J. Hartgers [3]), uit de penne des dichters gevloeit, een plaats, als het viel, gekregen heeft. D'Inwydinge der Schilderkunste kan by d'andere Gedichten op Schilderyen geplaatst worden. De Kleefsche Hofzwaan is een bruiloftdicht; waar van de Gelukwensch aan de Koningin van Polen luttel verscheelt. Het Keurgedicht op Vorst J. Mauritius Keurstêhouderschap verdient veel eer alleen gedrukt te worden; en de Gedichten op Koningin Christine zouden, by een gevoegt, al een redelyk getal uitbrengen. De Schimp-

[1]) Brieven aan G. Brandt, bl. 201.
[2]) Brieven aan G. Brandt, bl. 207 en 208. [3]) In 1650 door Vondel uitgeg.

dichten op de Nakrabbelaars kan ik bezwaarlijk Vondel toeschrijven, niet alleen *Kalvini* daar vindende, maar ook dien misgreep *op de eenigheit en vrede,* zonder dat *de* in d'eerste lettergreep van het volgende woord smelt. Om kort te gaan, ik wenschte hier over, uit zucht tot de kunst des mans, die ten opzicht van de stoffe my niet weinig nu en dan mishaagt, ja gestoort en bedroeft heeft, wel eens nader en vry wat langer dan lest t'Amsterdam met U Eerw. te spreken.

VOLLENHOVE AAN BRANDT [1]).

1680, 14 November.

Vondels vertalingen waren, gedurende myne uitspanninge met myn liefste op Marquet, al in orde gebragt, zulx als Uw Eerw. nu lichtelyk uit deze papieren zal kunnen vatten . . .

Van Vondels oude rymen, en die men hem uit misverstant heeft toegeschreven, zoude ik liever mondelyk, kon 't geschieden, met Uw Eerw. spreken.

Als voren.

1681, 16 Januari [2]).

Van die twee woorden in mynen Huwlyxzang, *strelen,* dat ik met opzet by en tegens *tuchtles* aldaar gestelt hebbe, en *falen* daar ik *dralen* voor kon gebruiken, doch by Vondel niet meer gewraakt kan *onfaalbaar* en *faalbaar,* zoude ik beter met Uw Eerw. kunnen spreken, myne eige gedachten eer gewoon te mistrouwen dan te vleien, en altijt veel Uw Eerw. oordeel toeschryvende. Vondels misverstant mag wel bedekt worden, en voor *den Kardinaal, die naar het leven,* kan men ook zetten, om Ursinus te pryzen, *den kunstbeminner, die naar 't leven.* Maar Italjaan kan den lezer wel voldoen, die zo ver denkt, dat Maro zelf een Italjaan, en Italie doorgaans allermeest verheffende, van zynen lantsgenoot namaals aldus geëert is. Den tytel van *Lofdichten op uitgegeve schriften,* zoude ik niet veranderen, om dat eene op de vertaling van Donne. 't Is een out gebruik, dat men namen geeft *à potiori.* En of dit een lofdicht *ironice* genoemt wiert, en by de lofdichten eveneens quam, gelyk d'afbeeldinge

[1]) Brieven aan G. Brandt, bl. 209.
[2]) Brieven aan G. Brandt, bl. 213—214. Sterck, Oud en Nieuw, enz. bl. 42.

van Mas Aniello onder de vorsten, en Jan Vos onder de poëten. Onlangs Gysbrecht van Amstels treurspel in handen krygende, en het voorspel daar ziende, dat aldus begint, *De trotse Schouburg heft zijn spitse kap,* begon ik te twijfelen, of het onder de *Tooneelpoëzy* misschien mogt vergeten zyn.

VOLLENHOVE AAN BRANDT [1]).

1681, 13 Februari.

'k Wist niet beter of die vaarzen van Vondel waren van my by zyne vertalingen uit Virgilius achter aan geplaatst, doch met dit tyteltje, *Virgilius gevolgt.* Want in deze,

Hier beschreit men 's werelts zaken,
Die den mensch aan 't harte raken,

wort, myns bedunkens, gespeelt op dat van Maro in 't eerste boek van zyn' Eneas;

Sunt lacrimae rerum; & mentem mortalia tangunt:

en d'andere, van Sofokles sprekende, in d'opdracht van Elektra;

Met vaarzen, schoeiende op den leest
Van zynen goddelyken geest,

op dat Latynsche in d'achtste Herderskout,

Sola Sophoclaeo tua carmina digna cothurno.

VOLLENHOVE AAN BRANDT [2]).

1682, 20 Maart.

Gisteren liet ik myn eige dingen in groten haast leggen, om Vondels leven Uwe Eerw. toe te schikken by bequame gelegenheit, dewyl Trojel toch enig goet had over te zenden. Ik heb het noch eens niet alleen doorlopen, maar naukeurig doorzien, en nu op de zaken minst lettende, daarwe lest in 't brede van spraken, hier en daar slechts een letter of woort verandert; of uit uwe ver-

[1]) Als voren, bl. 215—216.
[2]) Brieven aan G. Brandt, bl. 221. Trojel boekhandelaar en uitgever.

anderingen uitgekipt, 't geen my best behaagde, en d'afsnydingen, of verdelingen, hier en daar wat vermindert; de vryheit hier in gebruikende, my van Uw Eerw. toegestaan, doch zaken van enerleien aart doorgaans by een houdende, en aan uw goetvinden latende de veranderinge, die u mishaagt, wederom te veranderen. Nu volgt hier op uwe afbeeldinge van den poëet, met myne gedachten daar over, en by deze myne gedichten een vriendelyk verzoek, dat Uw Eerw. die zodanig alsze u best behagen, lettende, of ik het beste naar uwen zin verkozen heb, en het overtollige, dat hier weinig is, uitvegende, met de hier by gaande proeve aan den drukker, mynen neef, te behandigen.

VOLLENHOVE AAN BRANDT [1]).

1682, 5 Mei.

Ik gisse dat de lyk- en lofdichten na de voorrede en het leven zullen volgen. Immers mag'er het myne niet bij gedrukt worden zonder een byvoegsel van weinig vaarzen, die ik eerlang zal zenden, of wel voort, indien'er haast bij is.

Als voren [2]).

1682, 's Gravenhage.

Het onderscheit van de lessen, die aanleidinge geven ter Nederduitsche Dichtkunst, is wel by u bedacht: en ik heb het overlang niet ondienstig, ja tot gerief van den lezer nootwendig geoordeelt. Ook verschelen hier myne gedachten, als Uw Eerw. ziet, weinig of niet van d'uwe. Maar ik zoude, onder verbeteringe, d'Aanleidinge na het Leven des Dichters en de Lofdichten plaatsen, om zijn eigen werk aldus by een te houden. 'k zende hier ook mynen lykzang by, het byvoegsel uw oordeel onderwerpende, en uwe zorge voor den druk bevelende. Enz.

Is by de voorrede ook gevoegt, dat Vondel in *wydtluftigheit beknopt was*? Voor beknopt zoude ik bondig zetten. By zyn getuigenis van Antonides dient zyn lofdicht op den Ystroom opgehaalt.

---

[1]) Brieven aan G. Brandt, bl. 222—223.
[2]) Brieven aan G. Brandt, bl. 223—224.

VOLLENHOVE AAN BRANDT [1]).

1682, 22 Mei.

Ik neme aan de byvoegsels van des dichters leven, op aanstaanden maandag, buiten werkelijk ongeval, Uw Eerw. wederom te beschikken, of immers van hier te zenden; enz. (Verder over verzen van Vollenhove.)

Als voren [2]).

1682, 25 Mei.

Om woort te houden, beschikke ik heden deze uwe byvoegsels, met myne krabbelingen, wederom aan Trojel. Of hyze daatlyk zal voortzenden, heb ik nog niet zeker kunnen vernemen. Ik keure goet, dat het Berecht van de Misspellinge geplaatst worde, gelyk Uw Eerw. voorslaat. Dient het berecht ook vergeten tegens de valsche drukmunt, gangbaar op des dichters naam, voor den Hollantschen Parnas anders te vinden? [verder beschouwingen over de spelling] ... *Veel* en *jaar* behoeven beide twee klinkletters, zal d'uitspraak goet zijn. Maar waarom schryft Uw Eerw. *veele jaaren*, daar de verdubbeling niet met al geeft tot d'uitspraak? Dit 's dezelve verdubbeling, die Vondel gansch ongerymt, overtollig en walgende in zijn Berecht noemt.

Als voren [3]).

1682, 19 November.

[Zendt zijn gedicht op Schele en gaat verder:]
't Heeft, eerst uitgekomen, Vondel niet weinig behaagt, en hy er een taal van gevoert, die ik zelf niet zou durven gebruiken.

Als voren [4]).

1683, 11 Maart.

[Over het gebruik van twee letters door Brandt. Verder:] Maar

---

[1]) Brieven aan G. Brandt, bl. 225.
[2]) Brieven aan G. Brandt, bl. 225—226.
[3]) Brieven aan G. Brandt, bl. 231.
[4]) Brieven aan G. Brandt, bl. 232. Deze brief is de laatste van de reeks Vollenhove—Brandt, en daarom voor den vroegeren van Oudaan geplaatst.

waarom dan hier ook niet reis op reis *vaader* geschreven in stê van *vader?* Of mishaagt u dit alleen, om dat Vondel het juist genoemd heeft in zyne waarschouwinge voor de Nederduitsche misspellinge en walgelyke verdubbeling van klinkletteren?

OUDAAN AAN G. BRANDT [1]).

1682, 11 December.

[Hij is voornemens] eenige aanmerkingen over de beschryving van het Leven van J. v. Vondel te doen invloeijen: de welke maar ter loops in het lezen hebbende waargenomen, eene tweede herleezing, met meerdere aandacht, noodig hadden; en waar toe in een geruijme tijd de zinnen niet wel heb kunnen zetten. Uijt welke premissen voor af, Uw'E. zien kunt dat ik het zelve Leven heb

---

[1]) Zie: Dr. G. Penon, „Bijdr. tot de Geschied. der Nederl. Letterk." Gron. 1880, II, bl. 137—142; en Beschouwingen over Vondels Hekeldichten, Gron. (1873), (passim).

Bij Oudaans opmerkingen en aanvullingen bij het Leven van Vondel door Brandt het volgende:

Vondels geboortejaar. Het is duidelijk dat Vondel het sterfjaar van Maria Stuart heeft berekend naar denzelfden stijl als zijn geboortejaar. De „Uitvaert van Henricus de Groote", ofschoon den moord van 1610 bezingende, is voor het eerst gedrukt in 1622 bij den tweeden druk van „Den Gulden Winckel". In dezen druk ontbreken de 16 voor Vondel hatelijke verzen, die voor het eerst gedrukt waren in het Tweede Deel van Vondels Poëzy van 1647, buiten diens weten uitgegeven.

Zeer juist gevoelt Oudaan, dat, te oordeelen naar „de vinding, de rijkheid der gedachten en de kracht en bewoording", dit gedicht niet van 1610 kan dagteekenen. Zijn vermoeden bevestigt, dat de 16 hatelijke verzen, dus ook niet vroeger gemaakt kunnen zijn dan in 1622 indien zij tot de oorspronkelijke lezing behooren. Maar daarin ontbreken ze juist, en komen het eerst voor in een Vondel vijandige bloemlezing uit zijn verzen.

Zie: Penon, Bijdragen, I, 58 volg.

De aangevoerde mededeelingen van D(aniël) d(e) B(reen) zijn van belang, vooral in verband met het staken van Vondels epos Constantijn en de redenen, die den dichter daartoe noopten.

De zoon van „Leven" pag. 72, waar Oudaan naar vraagt, is het kind van Joost Jr. en Baerte Hooft geb. 1651. Later schoenmakersknechtje, sterft als „adelborst" (matroos) op zee. Hij heet ook Joost. (Oorkonden, bl. 217.)

Over Jan Vos vergelijk Vondels brief aan Oudaan. Medea en Noah verschenen in hetzelfde jaar.

De opmerking over het niet opnemen van gedichten in het Levensbericht, houdt geen steek, omdat al de gedichten tegelijk met het Leven werden uitgegeven. Een gedicht van Vondel: „Staats-pilaar" is niet bekend; vermoedelijk wordt bedoeld: „De Vrepylaer der Vrye Nederlanden".

ontfangen; doch alzoo ik het zonder eenige aanschrijving, en by ongeval myner afwezigheijd, zonder met den Brenger te spreken, te mynen huijze heb gevonden, zoo heb, tot die tijd toe, niet geweten of ik het aan den Schrijver, of aen den drukker verschuldigt bleef; en derhalven tot noch toe daar over in mijn plicht te kort geschoten, 't geen dan nu met dankelijke erkentenisse gaarne wil vergoeden, en mij daer over verontschuldigt hebben.

Vondels Geboorte-jaar wordt gestelt op het jaar 1587, volgens het gene hy zelf in d'opdracht van Maria Stuarts treurspel te kennen geeft; doch hierin heeft my altijd geschenen eenige duijsterheyd te leggen, om dat, wanneer het Sterfjaar van M. Stuart word genomen op het jaar 1587 na den Engelschen stijl, dit bij ons het jaar 1588 is; dewijl het jaar, en de telling deszelfs, in Engeland met den goeden Vrijdag, ofte Pascha, verandert, en tot d'andere telling overgaat; zoo dat Vondel in November geboren zijnde, noodwendig, volgens d'Engelsche telling, in den jare 1588 geboren is.

Of het Treurdicht, over de moord van Hendrik den Groten, den zelven jare van 1610 toe te schrijven sta, ofte veellicht ter gedachtenisse eenige wat later tijd, is bij mij bedenkelijk, om dat geen eenig werk, of vaars, van dien tijd, en vinde, dat, op verre stukken na, de vinding, de rijkheijd der gedachten, en kracht en bewoording der zelve, ophalen kan; en men daar uijt zou dienen te besluijten, dat Vondel alsdan, in eenige jaren, niet alleen niet voorwaarts, maar ook eeniger maten achterwaarts had geleerd.

Den Gulden Winkel hebbe ik gedrukt bij D. P. Pers in den jare 1613 in 4to dat ik meen d'eerste druk te zijn.

In de ongesteltenisse ('t zij pag. 16, of misschien pag. 25 aangewezen) wierd hem, tot herstelling zijner gezondheijd voorgeschreven, dat hij zich van te groote bezigheijd, of inspanning der gedachten, bijzonder omtrent de Poësij, af moest houden, waar op hij t'antwoord gaf, *heet mij liever sterven.* dit heb ik uijt de mond, en bij verhaal van Daniel de Breen. Pag. 18. 't aanraden van iemand, daar men 't noijt van zouw vermoeden. 't Is jammer dat ons deze iemand onthouden word: ten zij dat het de Heer Albert Koenraads Burg zelf zij, om 't geen'er aan volgt; als ook om 't geen breeder hier van, pag. 22. D.d.B. betekent bij mij ontwijffelijk Daniel de Breen; dewijl ik den zelven van Willem van de Vondel, als van zijnen grooten en zeer gemeenen Vriend, heb hooren gewag maken.

De redenen van 't lang achterweeg blijven, en eijndelijk vernietigen, van Konstantijn kunnen verscheijden zijn geweest; onder anderen heb ik uijt den zelven D. de Breen, dat hij meende

dat Vondel eijndelijk heeft beginnen te zien, dat Konstantijn zoodanig de man niet en was, als hij zich in 't eerst wel had ingebeeld, en voorgestelt, en dat het met hem, Vondel, voornamentlijk begon te haperen, toen hij aan 't stuk van den zoon Crispus, met de Stief-moeder Fausta quam; beijde daar over van Konstantijn, d'eerste uijt blinde drift en minne-ijver, en d'andere uijt heete wraakzucht, ter dood gebracht; daar hij met goed gevolg niet van zag te maken, om zijnen Held buijten opspraak te houden, of voor zoo groot en heijlig te doen henen gaan, als hij hem in 't eerst had opgeheven. doch wat hier van zij, wij moeten dit, gelijk veel onzekerheden, de inwindselen des tijds bevolen laten.

In d'opdracht van 't Treurspel der Gebroederen, vind men deze woorden: *Een zeker Godgeleerde laat zich dunken* etc.; deze Godgeleerde is de nu meermaals gemelde D. de Breen, wegens getuijchenisse uijt zijn eygen mond.

In het Treurspel van Maria Stuart dunkt mij niets dat hen dwerser in 't oog geloopen, of bitterder geprikkelt heeft, als deze Reij, tusschen het Tweede en Derde Bedrijf, daar de naijver, of eygentlijk de koninginne Elisabeth, me beschreven word, In 't schuijm der Kaledonsche baren, etc. Pag. 61 in 't optellen van de Kinderen, en Afkomelingen van Vondel, worden vermeld zyne zoons twee zoonen en eene dochter (die damaals bij den Grootvader woonden, en in de bloem hunner jeugd overleden) gelijk aldaar gezegt word. maar waar van daan dan den zoon, op pag. 72 gedacht? 't en zij misschien, uijt zyns zoons tweede huwelijk geboren, dat mijns opmerkens, nergens is verhaalt, en wel wat uytdrukkelijker had mogen aangewezen worden; of'er noch andere Nakomelingen van zoo vermaarden man voorhanden zijn, dan of hier me de stam dood en ten eynde is.Pag. 63. Dees (niet waardig dat men zijnen naam hier melde). Ik neem er Jan Vos voor (mis ik, onderrecht mij), die daar hij als een dommen Os, naulijks anders heeft kunnen doen dan bulken en loeijen, waande dat hij alles te boven gestegen was; maar hoe verre zijn wanschepsels beneden de welgevormde evenbeelden onzes grooten Dichters lagen, meen ik, op het voorval der gelijk-uytkomende Treurspelen (zoud' ik wel zeggen, maar, Treurspel, en dollemans raasgetij, zeg ik beter) van Noack en Medea, in een brief aan onzen heerlijken Voorganger zelve aangewezen te hebben, die'er mij, met zijne antwoord, ook geen ongenoegen aan heeft betoont, en zoo ik mij niet bedriege, zich bij zich zelve verheugt, dat hij zich in 't oordeel van anderen over d'onheuscheijd bij dezen man geleden, gewroken vond.

Van de Lierdichten had ik'er eenige wel gewenscht, in zijn

levens verhaal, met wat naukeuriger aanmerking uijtgekipt gezien; om datse mij, om haar stoffe, of indruks ... de gedachten, boven anderen hare opmerking waardig schijnen, als bij voorbeeld het Gedicht op den Rijn, zijn Geboortestroom, om de onbedenkelijke heerlijkheijd daar in te weeg gebracht; het Gedicht nevens zijne Afbeelding, aan den Heer Directeur Generaal Hulsft naar Oost-Indien gezonden, waar in, door een droom, de dood des Heeren Generaals verbeeld word, zeer op de zelve wijs als men naderhand heeft verstaan datse zich heeft toegedragen: zijnde dit Vaars ten huijze van de Bloed-vrienden, meer dan een half jaar te voren, eer ze hier eenige de minste tijding van verstonden; De Triomf van Koppenhagen, of de Noordsche Nimroth etc., waarvan gezegt word, dat het den Koning van Zweden zoodanigen hartneep gaf, dat hy'er van betuijgde, dat het deze en diergelijke schriften waren, die zijnen Naam met een onverzettelijken naamsmet brandmerkten, en in eeuwige gedachtenisse van verachting hielden; en voor al onder de Vaarzen van zijn laatste jaren het Vredevaars, met de naam van Staats-pilaar; 't geen voor zeker houd dat de stoffe gegeven heeft van klachte, in de jongste Declaratie van Oorlog des Konings van Engeland; waarin mede van opgerechte Pilaren gewag word gemaakt; die Majesteijt, zoo vermoedelijk is, van zijne oorblazers op eenig los gerucht in 't hoofd gehangen. En 't geen t'eeniger tijd Onzen Patroon bij mij te gemoet gevoert, hem met geen gemeene drift gekittelt heeft.

En dit zijn zoo mijne gedachten, mij onder 't lezen te binnen gekomen; de welke hier in vrijmoedigheyd uijtte, gelijk men onder gemeenzame Vrinden plag. Nu hebbe van anderen hooren klagen, dat uijt dezen druk en verzameling der Gedichten, eenige bekende, en die niet van de geringste, uijtgelaten zijn. doch D. Hartzoeker heeft mij bericht, dat de zelve in eenige bladen bijzonder zijn gedrukt, en'er voor bekende Vrinden, of die ze begeeren, bijgedaan worden. ik hebbe dan gewacht met een exemplaar voor mij te doen binden tot dat ik de zelve zoude mogen machtig zijn. verzoeke derhalven, dat de goedheijd belieft te hebben mij eenige van de zelve bladen, voor drie of vier exemplaren ten dienste van wederom andere vrienden, die mij des verzocht hebben, toe te laten komen; zal dezelve ten gezetten prijze dankelijk voldoen [1]).

---

[1]) Sommige exemplaren van *Vondels Poëzy* door Brandt hebben een „Aanhangsel van Gedichten, die in den lesten druk van J. v. Vondels Poëzye zijn achtergelaten", te zamen dertien groote en kleinere stukken.

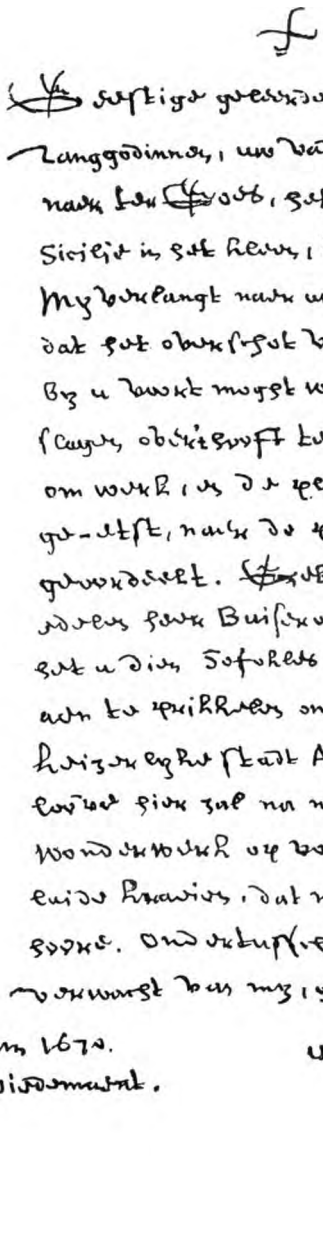

VAN DER GOES.

3. JOOST VAN DEN VONDEL AAN ANTONIDES

13 Juni 1670.

ANTONIDES AAN BRAND.

23 Maert 1681 [1]).

Eerwaerdige Heer.

Op Uw E. aengenamen dient dezen tot antwoort, voor eerst:

„Dat den Hr Vondel zelden Antonides anders plagh te noemen als met de naem van zoon, en dat hy den zelve een teedere en genoughsaem vaderlyke zught toedrough met meer gemeenschap en ommegangh als men van zulk een out eerwaerdigh man, ontrent een jongelingh van zoo weinigh jaeren, scheen te mogen hopen. D'aenleidinge tot die gemeenschap, die Vondel met Antonides onderhielt, heeft gegeven het Treurspel van Zungchin, dat Vondel in die tyt berymde, en alzoo hy van jemant gehoort hadde dat Antonides mede een onder handen hadde van diergelyke stoffe quam hy denzelven bezoeken, verzoght dat te lezen, en alzoo hy in 't begin van zyn treurspel den Keijzer dede zeggen: *Wie plantte in Tartarye een bosch van krygsstanddaerden,* zeide Vondel, om den jongen dichter aen te moedigen, zal ik deze eige mætaphora in myn Treurspel ontleenen, gelijk hij ook gedaen heeft en het dikmaels met vermaek verhaelt."

„De Drost Hooft was by hem in uitsteekende groote achtingh, zoo wel wegens de Poëzij als zyn Historiën; maer vooral wegens de laetste, van welke hy pleegh te zeggen, dat hy niemant in Nederlandt bequaem kende om maer een bladt te schryven, gelyk de Drost dat gansche werk heeft uitgevoert."

„Zijne gemeenzaemheit met den Drost voorsz. wiert eenige jaeren voor deszelfs doot door dit voorval merkelyk gescheiden: De Drost hadde voor 't Hof van Brussel een pleidoy hangen en de Heeren Plempen, die aldaer aen veel aenzienelyke vrienden vermaegschapt waeren, tot zyne hulpe en voorspraeke, zoo door Vondel als andere dikmaels aengezoght, en alzoo eenige priesters en pausgezinde in Goylandt en daer ontrent wonende wel geerne wat meer vryheit van den Heer Hoofd zouden hebben begeert, verzochten die nevens de voorn. Plempen dat Vondel dit den Drossaert wilde voordraegen, die dat ook dede, en onder andere daer by voegde: dat het andersins hem tot Brussel schadelyk zoude mogen wezen, waer over den Drost zeer t'onvreden zynde hem antwoorde dat hy zich daer niet mee te moejen hadde en dat

zulks een dreigement was, zynde sedert de vriendschap genoegsaem gesleten."

„Over den Heer van Zuilichem pleegh hy zigh te verwonderen, dat hy, in zoo grooten drangh van bezigheden, evenwel in zoo veele taelen en verscheide stoffen zich hadde kunnen oeffenen, en zoo weinigh weten te laeten verloren gaen."

„De Hartspiegel van Hr. Laurentsz Spiegel hielt hy in zoó grooten waerde dat hy weinigh jaeren voor zyn doot niet alleen Antonides aenmoedighde, om die te willen *nocturnâ versare manu versare diurnâ* maer hij die zelfs overluit voor zyn dochter en nogh in zyn eenigheit tot tweemael toe geheel uit."

„Anslo, Brant en Dekker pleegh hy dichters van een sierlijke nettigheid te noemen."

Wat hy voor Westerbaen gevoelde heeft hy zelfs genoug geschreven.

„Hy klaegde dikmaels over de groote nydicheit van Jan Vos, die dat pas hooft van de Schouburgh was, en de rollen van zyne treurspeelen al willens qualijk verdeelde aen onbequame personadien, en die noch meer mismaekte met de zelve in ongerymde en oude versleten klederen ten toonneele te voeren."

Nae 't overlijden van zyn huisvrouw die neven hem Mennonist was, en hy diaken in de Waterlandsche Kerk tot Amsterdam, hielt zyn dochter zijn huis op, die te Keulen by Vondels vader in de Roomsche kerkzeden was opgevoet en daer door grooten toegangh ten zynen huize Pater Marius en eenige van de Fransche Jesuïten, welke geestelyken wel 't meest gearbeit hadden om hem Roomsch te maeken.

„Van den Aertsbisschop van Mechelen kreegh hy een slegte kopy van een altaerstuk 't welk van Vondel eerst ontfangen als een treffelyk geschenk naderhant door hem aen zijn zuster tot Hoorn wiert gezonden, niet willende die hatelyke gedachtenis langer onder zyn oogen hebben, zoodrae hy de slechte waerde daervan hadde leeren kennen.

Voor d'opdragt van Virgilius wiert hem een aem rijnsche wijn, en, voor die van Ovidius een schoone vergulde kop thuis gezonden. Voor 't geboortedicht van Prins Willem kreegh hij net zoo veel al hem de boete van Palamedes gekost hadde" *a*).

Ik heb geen ongedrukte vaerzen dan alleen 'tgeen Vondel eens gemaekt heeft op dat Sineesche Treurspel van mij, en heeft myn vader daer de kopy van aen Dirk Boom gegeven *b*).

Hy vertelde dat hij eens gaende spreken voor een arme wees

aen jemant van de nakomelingen van Jan Gysbrechts zoon, de zelve hem nogh schamperlyk het maken van dat bekende knypelvaersje verweten hadde.

„Weinigh jaeren voor zyn dood reysde hy nogh nae Keulen en nam daer nogh groot vermaek in om op de bedstede te klimmen, daer hy op geboren was, en maekte daer op ook een gedichtje dat hy zeide vergeten te hebben."

Hy verlangde zeer om te sterven, klagende dat d'ouderdom zulk een zwaren last was, maer zeide altijt voor een geesticheit: Ik ben oud, maer niet gemelyk.

In zyn laetste jaeren hebben, behalven eenige geestelyken, Antonides, en Phlip Coningh wel zijn meeste gezelschap geweest. Waermede blyve

Eerwaerdige Heer

Uw E.E.D.D.

Rotterdam, 23 Maert 1681. JOANNES ANTONIDES.

---

[1]) Door een toevallige omstandigheid is deze brief niet op zijn plaats in de verzameling opgenomen kunnen worden. De lezer gelieve dien ook in het Register op jaar en datum in te vullen.

Naar het hs. verzameling Papenbroek, Leiden. Uitgegeven door J. H. W. Unger, N. Gids, 1 April 1886, 1e Jg. 4e afl. Zie v. Lennep, Vondel IV, 2, en Allard, Laurens en Vondel, Bekeerder en Bekeerling. Utr. 1885. — D. Warande VII, 311.

De mededeelingen van Antonides zijn door Brandt gebruikt voor zijn Leven v. Vondel, voorzoover ze door „ " zijn aangegeven.

a) Brandt teekent hierbij aan: „Vond. heeft my gezeit dat hij nooit van Prins Fred. Hend. iet had ontfangen".

De aanleiding tot het verbreken der vriendschap van Hooft en Vondel wordt hier door Antonides vermeld.

b) Dit en de mededeeling in het begin, betreft het treurspel van Antonides: „Trazil, of overrompelt Sina."

Looft Godt. In Romen den 15 Meert A. 1625.

Eerwaerde hertelijcke seer beminde Moeder. ick hebbe u'l voor 14 dagen verwittight van mijn goede dispositie en het verlangen naer u'l brieven. dat ick u'l soo dickmaels schrijf sult gij seggen is of te groote affectie of te wijnigh verstant doch ick versoecker u'l dat het eerste u'l staet te gelooven, niet het laetste. Voor 4 of 5 dagen is het mij gelucckt u'l brieff te ontfangen ende blijde tydinge van u'l welvaren en onser familie gesontheijt. die mij grootelicks aen God den heere verschuldight heeft. daer gebreeckt niet als mijn broeders gesontheijt die ick wensche, en te gemoet sie. dat de pest nu op 150 menschen ter weecke gekomen is, door dat ick u'l dese storm sie doorgestaen te hebben, en Cuijten perijckel te sijn. de hertelijcke vermaninge hebbe ick gelesen met het gemoet daer mede sij mij geschreven waren, ick ben dienaer en sal steets danckbaer sijn, en genegen om die te volgen. u'l roept mij in Vranckrijck en van daer 't huys te meer om dat u'l tensaem sonder mij sal wonen in de bergh-straet, ick sal hier in meer u'l begeerte volgen als de mijne, en niet dat nae de redden vragen die u'l daer toe heeft om dat het u'l wil is. vertroostende dat verdriet met het goed van u'l gehoorsaemt te hebben. de oorsaecke dat u'l mij niet eer of meer geschreven heeft schijnt te sijn om dat u'l niet geweten heeft waer u'l mij hier beschrijven sond daer ick over ben verwondert alsoo het mij duncht genoch te sijn dat F. baack hier te beschrijven is en hij mij hier weer genoechsaem te vinden. soo dat niet anders van node was als tot Baecke in te sluyten dat u'l voortaen doen kunt 't sij ick Siena ben of elders, Fl. Swol is voor 8 dagen vertrocken de brief van mijn broeder is hem na gesonden. ick sonde onde vertrocken sijn geweest ten ware mij hier gehouden hadde de groote voorbereijtselen van het Canoniseren des Koninghsins van portugael Elisabeth tegen paesschen. Mijn broeders brief brenght mij een onverwachte tydinge van Reynier Wibrants soon voorwaer het heeft mij gealtereert ellendige Vader, Ellendiger Soon, hij come te Romen soo sal hij wel weder anderen worden, interim hij kan my hier gebruijcken in dien hij sijn schip met aflaet Bullen wil afgesonden hebben, en indien ick het om de poort niet hier ick sond hem een steentjen dat ick vande heijlige poort bewaert hebbe. soo terstont ontfange ick een dese brief van mijn broeder daer uit ick verstae hoe u'l eenige pijn inde zuijge voelde dat mij hier weedoet ick kan niet meer als voor u'l Eeterniese Bidden. Mijn broeder hadde een jonge dochter gekreyen. Mijn suster Sara noch dochter noch soontjen. dit is dat ick u'l hadde te antwoorden meer weet ick niet. derhalven sijt met grooteniesse God bevolen. groet seer mijn swagers en susters, mijn Neeps F. van Zon. aencken nicht die nu vande Koorts verlaetig is en haer suster Sara. en het gesellschap vande lieve Jongens tot mijn susters.

U L Onderd. Zoon G.V. Vondel

Datum als Boven.

Eersame gunstige seere en Manrijcke Bruijnighs. in grooteniesse en wensching alles goeds reflecteer ick mij tot het boven geschrevene. dese sal alleen dienen om u'l te doen het bevinden dat ick noch in leven ben. Een enige woijnich regels daer ick het afsterven van u'l salige susters mede ben gedachtich geweest. voor 8 dagen hebbe ick de tydinge bekomen van de dood uwes overgebleven susters en broeders, ick hebbe gedacht of in Amsterdam wel soo rampspoedigen huijs gemaeckt is gedurende dese seeckte, ick hebbe niet geweten wie ick eerst, beschrijven sonde. in u'l rust nu de hoop vande bedruchte Ouders, die weder op Kort rechten hen geen soo deerlijck gevallen is, dat ick wensche en verwachte. onderlinge Liefd langh in liefde en eendracht te samen, en groet uyt mijnen naem Vader en Moeder u'l. dw. B. G.V.V.

O Kuijsche Zielen duis scheijt gij en Kiest om hooge
't gestoelt wedrom daer wt dat gij gekomen waert
de lijcken laet gij ons die wij bevelen d'aerd
met een rondragend hert en rood gesworen oogen
Maer schoon de bitse dood u sonder mededoogen
heeft voor den avondstond soo droeven nacht bereyd
en in u soete Aprildes levens bloem gemeijt
Wij volgen u nochtans met suchten op gebogen.
gij dringht de Wolcken door daer gij gewelkomt woed
krijght den verdienden palm en word met licht omgord
met witte lij gekruijst. verzoeter overal
fleur gij de handen aen de Maghdelijcke Reijen

en singht din hooger lied, en geeft ons
da wij schreijen
geen afgunst van u vreught: klacht
van ons ongeval.

1. WILLEM VAN DEN VONDEL AAN ZIJN MOEDER.

Rome, 15 Maart 1625.

Edele geestrenge Heer en Vriend,

Myn zeggen dat 'er geen onbeschaamder dief te vinden
geweest, want dat en onderstaat men. Ik zond
my gisteren met reden myne beschrijvinge te kragte te
zijn in het braakwoord van uwe Ed. brief, te weten
ing ontschuldigde en daarbij met naive aan welkeetsche
misdaadigheid, die, inplaats om dank, myne onmagtigheid
gelijk bemerkte, en beleefde door de stijging mijns aan
Rekenaar van schuldige dankbaarheid door d'onbedwingbare
genade en ware die doorluchtigste en mildadigste
Prinsesse Amalgare my bewees; waarom ik uwe Ed.
by deezen toezende eene geringe bezigh van myne zucht,
om my eenigszins te wreeken over het ongelijk, my
onderdaan van haare groote gemoedes Hoogheit aangedaan
met dit schelmsch Gunadigeminne, en beleefde afbreeding
van de goede Friedrich, by my altijt [illegible].
Uwe Ed. gelieve dan deeze nederige bedenking, gevolmagtigde
die zijn, als de beweeg die doorluchtigste Princesse
myne sache op te vatten, en myne gebiedenis te [illegible]
te behouden, met myne waarde van eenigh te mogen
beeden,

Edele geestrenge Heer en Vriend,

t'Amsterdam, 1659. Haare Doorluchtigheit
den 16 van Wintermaant. en uwe Ed. onderdanigen dienaar

J. V. Vondel.

Sich by deez de gedichten van Jan Vos,
tot uw Ed. beweys van dankbaarheit,
en myne gehoorsaamheit en sache doorluchtigste
Hoogheit, in volmag. Dienst by eenigheden
ende te beeden.

2. JOOST v. d. VONDEL AAN CONSTANTIJN HUYGENS.
16 December 1659.

AFBEELDINGEN.

Vondel voor zijn schrijftafel naar de kopergravure door C. de Visscher, in 's dichters 70e jaar, 1657.

Brief van Willem van den Vondel, 's dichters broeder, aan hun moeder Sara Cranen te Amsterdam. Rome, 15 Maart 1625.

Brief van Joost van den Vondel aan Constantijn Huygens, 16 December 1659.

Brief van Joost van den Vondel aan Antonides van der Goes, 13 Juni 1670.

Noot. Sedert zijn bekeering begon Vondel geregeld zijn gedichten en brieven met een kruisje, dat in de uitgaven vaak vergeten wordt. Volgens de opmerking van Jos. A. Alberdingk Thijm (v. Lennep, Vondel, Dl. XII, bl. 194): „behoort Vondels „kruisie" wel degelijk tot zijn persoonlijkheid."

NAAMREGISTER

A.

Alberdingk Thijm, J. A. 81, 94, 95, 103, 106, 121, 133, 137, 141.
Alexander VII (zie Chigi).
Allard, H. J. 106, 111, 121, 139.
Amalia van Solms. 131, 132.
Antonides v. d. Goes. 8, 139, 140, 150, 156.

B.

Baeck, Jacob. 27, 28, 45 e.v., 59 e.v.
Baeck, Joost. 34, 65, 70, 73, 77, 78.
Baeck, L. J. 7, 34, 65.
Baerle, C. van. (Zie Barlaeus).
Baerle, D. van. 33.
Baerle, S. van. 33.
Bakhuizen van den Brink. 48, 51.
Balduinus. 82.
Balestel. 72.
Bancken, A. van. 106.
Barlaeus. Passim.
Bardes, W. 61.
Barentzen, B. 106.
Barentzen, H. 106, 107, 111, 128, 129, 133.
Barentzen, I. 106, 133.
Baro Hungarus. 132.
Bartelotti, S. 85.
Bartas. 47.
Berg, H. van den (H. Montanus). 31.
Bergh, G. van den. 27.
Bidloo, G. 143, 144.
Blaeu. 70, 85 e.v., 102, 114, 119, 121, 133.
Bleyenburgh, A. van. 7, 33.
Boas, Dr. M. 145.
Boitet, R. 143.
Bonus, E. 119.
Boom, H. 140.
Boom, D. 140.
Bondt. 7, 97.
Boonen. 106.
Borremans. 112.
Bort, B. 133.
Brosterhuisen. 119.
Boucquet, K. 141.
Brandt, C. 125.
Brandt, G. Passim.
Brandwijk, van (= Westerbaan).
Brune, J., de Jonge. 7, 104, 106 e.v.
Breen, Dr. J. C. 62.
Breen, D. de. 152, 153.
Bruyninghs. 26, 29, 106.
Buisero. 139.
Burch A.Cz. 36, 153.
Burch, J. van der. 33, 129, 130.
Burger, Dr. C. P. 75.
Burtius, I. 113.

C.

Cats, J. 33, 77.
Chigi, F. 111, 114, 121.
Christina van Zweden. 147.
Clemens IX. 111, 138.
Clemens X. 6, 138.
Coornhert D.Vz. 7, 61, 163.
Coornhert, D. 61.
Coornhert, F. 61.
Coppenol. 130.
Coster, S. 20, 67, 70, 71.
Couplet, Ph. 133.
Couvrechef, C. 124.
Cranen, S. 26.
Croocq. 133.
Crombalch (zie Krombalch).
Cupus. 7, 36.
Cyprianus. 72.

D.

Decker, J. de. 130.
Diedrichs. 72.
Diferee, Dr. H. C. 34, 42.
Donne, J. 8, 76 e.v., 148.
Duarte, F. 64.

E.

Elisabeth van Engeland. 154.
Elisabeth van Portugal. 29.
Elisabeth van Thuringen. 29.
Emmanuel I van Savoye. 63.
Erasmus. 142.
Erp, M. van. 34.
Erp, S. van. 33.

F.

Fonteyn. 133.
Francius. 142.
Frederik Hendrik. 17, 48, 64, 73, 116, 132.
Furstenberg, W. van. 114.
Fyne, Paschier de. 67.

G.

Garrer, Dr. A. 124.
Geraerts, B. 119.
Gessler, Dr. J. 20.
Gouw, Ter. 119.
Grevinckhoven, N. 36.
Groot, D. de. 85.
Groot, Hugo de. Passim.
Groot, P. de. 85.
Groot, W. de. 84, 87, 88, 101, 102, 112.

H.

Haas, Dr. 65, 66.
Haas, J. de. 135, 140, 142.
Haer, F. van der. 69.
Hartgers, J. 147.
Hartkamp, 34, 137.
Heinsius, N. 7, 97.
Hellemans, H. 43, 48, 50.
Helmichsen, A. 39.
Hendrik IV. 33, 43, 94, 152, 153.
Henriette, Catharina. 131.
Hertoghe, M. de. 142, 144.
Hartoghvelt (zie = Barentzen).
Heshuysen. 26.
Heussen, H. F. van. 101.
Hoeksma, Dr. J. 70, 135.
Hooft, A. 140.
Hooft, B. 152.
Hooft, C.Pz. 38.
Hooft, P.Cz. Passim.
Hoogewerff. 111, 114.
Hopperus. 69.
Hulst. 156.
Huygens, Ch. 7, 130.
Huygens, Const. Passim.

I—J.

Jacobsz, F. 141.
Jacobus, I. 112.
Johan Maurits. 147.
Ingelius, I. R. 114.
Jorissen, P. 65, 90.
Junius, F. 106.

K.

Kalff, Dr. G. 132.
Karel I. 112.
Kluijver, Dr. A. 51.
Koningh, Ph. 143, 144.
Klerk, C. R. de. 120.
Krombalch, A. 6, 74.

L.

Landeslot. 51, 56.
Leendertz Jr., Dr. P. 19, 42, 59, 69, 88, 96, 105, 114.
Lennep, J. v. Passim.
Lescaille, J. 107.
Lodewijk XIII. 94.
Lommel, A. van. 101, 139.

M.

Maire, J. 69.
Marcken, J. van d. 139.
Maria de Medicis. 94, 104.
Maria Stuart. 152 e.v.
Masaniello. 149.
Marius, L. 111, 114, 116, 121.
Maurits van Nassau. 35.
Molkenboer, B. H. 111.
Montaigne. 136.
Montanus, H. (zie van den Bergh, H.)
Moretus, B. 106. 107, 111, 128, 129.
Mostert, D. 76, 90, 91, 116, 118.
Muller, Dr. J. W. 51, 59 e.v., 69, 71, 76, 77, 120.
Myle, C. v. d. 83.

N.

Neercassel, J. van. 138, 139.
Niellius. 7, 34, 37, 38.
Nihusius, B. 6, 10, 111, 112, 114, 121.
Noortdyck, D. 124.
Nop, G. F. C. van. 9.
Nijland, Dr. A. 46, 120.

O.

Oldenbarnevelt. 70, 120.
Oudaen. 8, 135, 137, 140, 143, 144, 152.

P.

Papenbroek. 48, 81, 95, 116, 125, 140.
Pauw, Dr. J. 77, 78.
Penon, Dr. G. 19, 131, 135, 140, 144, 152.
Pers D.Pz. 133.
Persyn, Dr. J. 42.
Petrarca. 103.
Pieters, D. 23.

Plemp C.Gz. 7, 72 e.v., 85, 119, 139.
Plemp, I. 139.
Poll, H. v. der. 75.
Poot, H. K. 143.
Post, Dr. R. 138.
Prinsen, Dr. J. L. 5, 26.
Puteanus, E. 104, 105.

Q.

Questiers, C. 130.

R.

Rantzow, v. 132.
Reael, L. 33, 34, 36, 38, 45, 61, 62, 63, 68, 76, 78, 119.
Reigersbergh, M. van. 131.
Reigersbergh, N. van. 6, 35.
Reiniersz, J. 31, 32.
Richelieu, 94, 102, 104.
Rivetus. 115, 116.
Roemers, A. 7, 38, 50, 104.
Rogge, H. C. 35, 85, 115.
Rougemont, F. de. 133.
Rue, J. d. la. 132.
Ruytenburch, Ch. 20.
Ruyter, M. de. 142.

S.

Sabbe, M. 106, 128, 129.
Salmasius. 119.
Salverda de Grave, Dr. J. J. 20.
Schaeghen, Heer van. 61.
Schele. 151.
Serini. 142.
Sierstorffius, H. Francken (= Leonardus Marius).
Six. Dr. J. 51.
Smout. 79.
Snellaert. 124.
Staets, G. 132.
Stoett, Dr. A. 19, 48.
Sweeling, D. 64.
Swol, H. 28.

T.

Tasso. 46, 93.
Tertullianus. 72.
Tesselschade. 6—8, 36, 49, 50, 64, 72 e.v., 79, 91, 92, 99, 104, 105.
Teylingen. 133.
Tixerandet. 139.
Torre, J. M. de la. 138.
Trojel. 149, 151.

U.

Urbanus VIII. 29.
Unger. Passim.

V.

Vaerlaer, J. M. 6, 20.
Verheyen van Estvelt. 26.
Verwys, E. 70.
Vezekius. 7, 34, 37, 38.
Vianen, P. van. 137, 138.
Victorijn, J. 21, 22, 92, 119.
Vloten, Dr. J. van. Passim.
Vollenhoven, Mr. C. van. 83.
Vollenhove, J. van. 8, 69, 83, 131, 134, 135, 140 e.v.
Vondel, A. van den. 31, 106, 111.
Vondel Jr., J. van den. 106, 128, 129.
Vondel, W. van den. 6, 26, 28, 30, 65, 113.
Vondel, M. van den. 81, 95.
Vondel, S. van den. 29.
Vorstius, A. 7, 97.
Vos, J. 101, 125, 127, 132, 135, 149, 152, 154.
Vossius, G. 17, 65, 87, 89, 90, 94, 97, 98, 116, 121.
Vossius, I. 7, 92, 95.
Vossius, M. 7, 104, 112.
Vries, A. de. 46, 110, 137.

W.

Wees, A. de. 109.
Wentworth, Th. 112.
Westerbaen. 7, 33, 127, 128.
Wibrantsz, R. 29.
Wickefort. 81, 104, 105, 110.
Wilhem, de. 7, 115.
Willem I. 59, 119.
Wit, Gerusthart, de. 115.
Wolf. A. 6. 23.
Wolf, M. 23, 81, 87, 95.
Worp, Dr. J. A. Passim.
Wybrands, C. M. 83.
Wijtz. 91.

Z.

Zon, J. v. 29.
Zosimus. 72.
Zueria. 117, 118.
Zwieten, van. 145.